

Yaşantım

 ant

Yevtuçenko

Türkiye Yayını:

ANT YAYINLARI

İstanbul, Aralık 1968

Kapak:

AYHAN ERER

Dizgi:

YÜKSEL MATBAASI

Baskı:

AHMET SARI MATBAASI

Yevgeni Yevtuçenko

YAŞANTIM

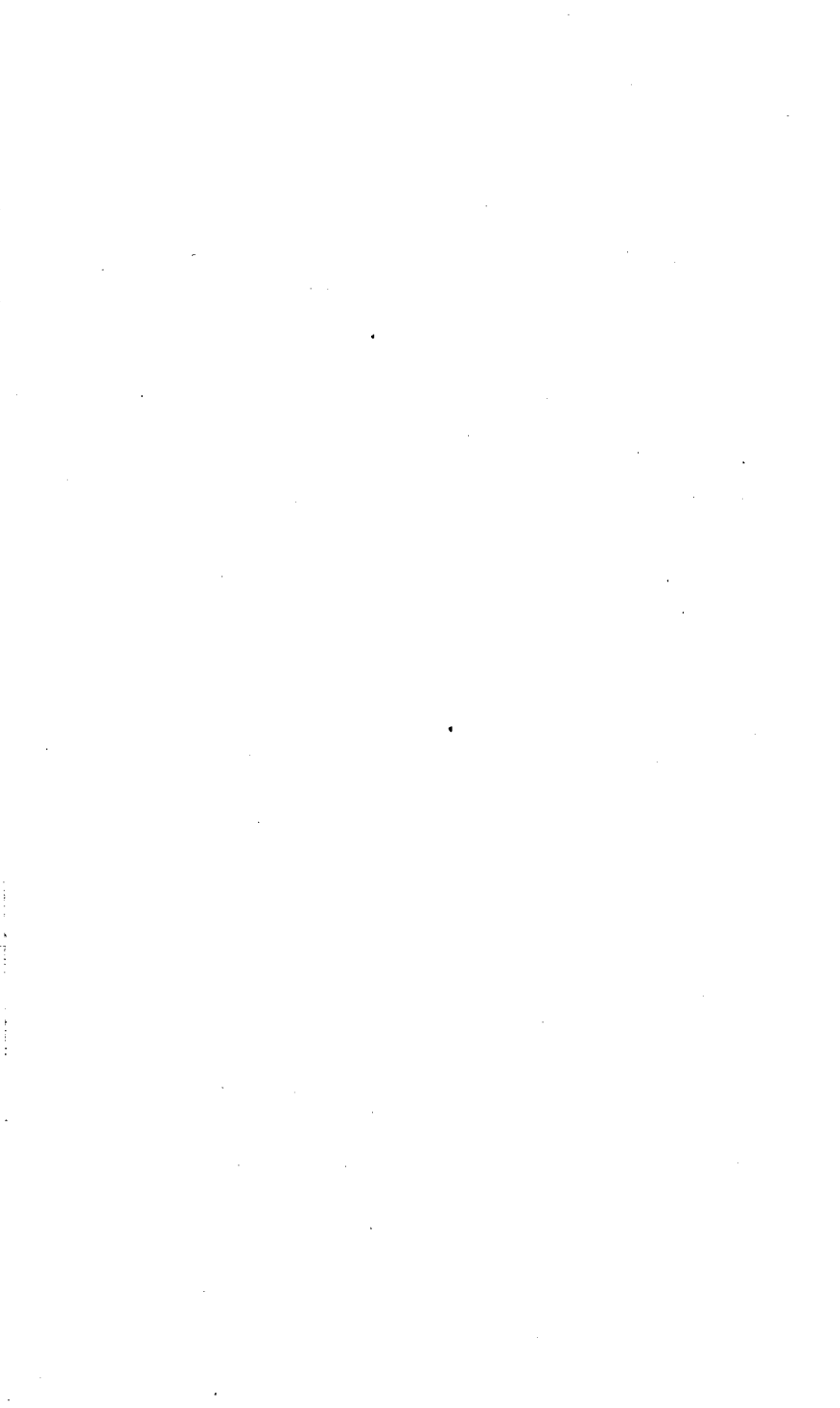
Türkçesi: Tektaş AĞAOĞLU

ANT YAYINLARI
Cağaloğlu, Başmusahip Sok. 10/12, İSTANBUL

BÖLÜM BİR

1

Bir şairin yaşantısı şiiridir. Ondan gayrisi olsa olsa dipnot olabilir. Şairin şair olabilmesi için okuyucu onu -avucunun içinde tutuyormuşcasına- tüm duyguları, düşünceleri ve eylemleriyle bir arada görebilmeli.

Eğer şair kendini ikiye bölmeye, yani adamlığını şairliğinden ayırmaya kalkıyorsa, sanatçı kişiliğine kıyıyor demektir.

Rimbaud esir tüccarı olunca şiiri bırakmıştı. Hayatı ülküleriyle çatışmıştı çünkü. Onunkisi hiç değilse namusluca bir çıkış yoluyla.

Oysa hayatları artık şiirlerine uymaz olduktan sonra da yazmaya devam edenler, olduklarından başka türlü görünmeye çalışanlar var.

Onların yazdıkları yalnız onlara kalsa şiirdir.

Şiir aldanmaz.

Şiir onlara sonunadek yar olmaz.

Şiir yalanı bağışlamayan kışkırtıcı bir kadındır.

Gerçekten daha azını da bağışlamaz, şiir. Bazıları hayatta hiç yalan söylememiş olmakla övünür-

ler. Acaba hayatlarında kaç kere, gerçeği söylemektense, susup işlerine bakmayı yeğ gördüler?

Böylelerine sorarsanız, özürleri de hazırdır. Yine kendileri gibilerin bulduğu bir atasözü: «Sükut altındır.»

Ne ki, sükut altınsa, altın da kof. Hayat için genellikle doğru bu. Şiir için daha da doğru. Çünkü şiir yoğun bir biçimde hayattır.

Kendini bilmekten kaçma, giderek, başkalarının hayatlarına ve acılarına sırt çevirmeye varır.

Uzun bir süre Sovyet şairleri kendi düşünceleri, kendi çelişkileri ve karmaşıklıkları üzerine, dolayısıyla başkalarının sorunları ve çelişkileri üzerine, hiçbir şey yazmadılar. Bunu derken, sadece, Proleter Kültürü* akımının «ben»in yerine getirip kodduğu «biz»i düşünmüyorum. Neydi o «biz»in basılı sayfayı kara-dumana, gürültüye boğup insan benliğinin ince, eşsiz musikisini bastırışı! Akımın dağılıp sona ermesinden çok sonraları bile, tekil birinci şahıs sigasıyla yazılmış nice şiir o devasa korkuluğun, yani «biz»in gölgesini taşıyıp durduydu. Şairin «ben»i gramerden bir isimdi sadece. Bazen «seviyorum» gibi basit bir kelime bile öyle soyut, öyle söylev çerçevesine bir sesle söylenirdi ki, «seviyorum» yerine «seviyoruz» dense birşey değişmezdi.

«Lirik kahraman» deyiminin edebiyat eleştirmenlerimiz arasında moda olduğu zamandı bu. On-

---

* «Proletkult», burjuva kültüründen kesinlikle ayrılan yeni bir proleterya kültürüne ihtiyaç olduğuna inanan aydınlar tarafından 1917 Eylül'ünde kurulmuştu. Lenin 1920'de ona karşı çıkınca, birkaç yıl içinde büyük ölçüde etkisini yitirdi. 1932'ye kadar şöyle böyle sürüp gitti, sonra dağıldı.

ların reçetesine göre şair şiirinde kendisi olmayacaktı. Bir sembol olacaktı.

O sıra yazılan şiirlerin çoğu dış görünüşte yazarların hayatlarına değgin şiirlerdi. Yer isimleri olurdu çoğunda. Şairin doğup büyüdüğü şehir, gezdiği yerler, başından geçen bazı olaylar... Yine de ama, eti kemiği yoktu bu şiirlerin. Hani biraz yetenekli yazarları üslup özellikleriyle belirleyebilirsiniz ama, düşünce özellikleriyle birini diğerinden ayırdedebilmek gücün gücü bir işti. Yaşayan, var olan, gerçek insanlar diyemezsiniz hiç birine. Çünkü gerçek olan, var olan bir insanın düşünceleri de, duyguları da tektir, daha bir eşi yoktur. Kişinin iç hayatının, düşüncelerinin, duygularının hikayesini vermeden, dış hayatını nasıl anlamlı kılabilirsiniz?

Şairin «ben» geleneğinin yıkılması üzerine söylediklerim, bütün Sovyet şiirine yöneltmiş bir suçlama değil tabii.

Mayakovski «biz» derken de Mayakovski'dir.

Pasternak'ın «ben»i, Pasternak'ın «ben»idir.

En sıkıya konuldukları günlerde bile kendileri olmaktan geçmeyen Sovyet şairlerinin isimlerini şurda, sıralayabilirdim size ama neye yarar? Hiç birisi Batılı okuyucuya birşey demez ki!

Gerçek bir şairin eseri çağının hareketli, canlı, doğrulardan ses veren bir resmiyse eğer, onun kadar da, şairin yine öylesine canlı, öylesine geniş kapsamlı bir kendi - portresidir.

Niçin, bütün bunlardan sonra, oturdum ben de kendi hayat hikayemi yazdım? Çünkü Batıda şiirlerim doğru dürüst bilinmeden bazı gazeteler beni okuyucuya, sözde Sovyet dünyasının kasvetiyle çelişen acayip bir kişi gibi gösterdiler.

Oysa ben hiç de öyle biri değilim.

Benim nefret ettiğim, karşı çıktığım şeylerden Sovyet yurttaşlarının çoğu da nefret eder. Sevdiklerim, uğrunda döğüşüklerim, en azından benim kadar, sayısız Sovyet yurttaşının değer verdiği şeylerdir.

Bazı insanların kendi özgün fikirleriyle toplumu daha bir zengin kıldıklarını, toplumun da bu fikirleri kendi savaşına silah ettiğini bilirim. Belki de onların yaratıcılığı yaratıcılıkların en yücesidir. Ama ben o kişilerden değilim.

Benim şiirimde dile getirdiğim yeni düşünce ve duyuşlar ben daha şiir yazmaya başlamadan önce Sovyet toplumunda yer etmişti ama henüz şiire dökmemişlerdi. Ben olmasam bir başkası yapacaktı o işi.

İlkin şairin vazgeçilmez «ben»inden söz edip sonra şairi başkalarının sözcüsü saymakla acaba kendi kendimle çelişmeye mi düşünüyorum? Sanmam. Bana öyle geliyor ki, çok kişiye ortak olanı birleştirip kaynaştıran, kişiliği kesinlikle belirlenmiş birey olabilir ancak.

Hem ben ben olayım, hem de başkalarının henüz dile getirilmemiş fikirlerini gün yüzüne çıkarayım... Varım ben buna. Bütün hayatım boyunca. Biliyorum çünkü, ben ben olmadım mı o fikirleri gün yüzüne çıkarma gücü de benim olmayacak.

İyi ama «ben» neyim?

2

1933 yılının 18 Temmuzunda doğdum. Doğduğum yer Sibirya'da Baykal gölü yakınlarında küçük bir demiryolu kavşağı: Zima. Soyadım Yevtuçenko, Ukrayna asıllıdır.

Büyükbabamın babası Zitomir İlinden bir köylüymüş. Bundan çok önce, geçen yüzyıl sonunda, ağasının evine «kırmızı horoz» koduğu için Sibirya'ya sürülmüş. «Kırmızı horoz» komak Rus köylü dilinde kundak komak demektir. Ben de ne zaman toprak ağası suratlı biriyle karşılaşsam elim o kırmızı horoza gidiyor ya bundan olsa gerek...

Ailemizde kimse «Devrim» kelimesini öyle söylev verir gibi söylemezdi. Sakin, yavaş, biraz da hışın bir sesle söylenirdi bu kelime. Devrim ailemizin diniydi.

Büyükbabam, Yermolay Yevtuçenko, Birinci Dünya Savaşında okuması yazması kıt bir askerken, Urallar ve Doğu Sibirya'da köylü hareketinin örgütlenmesine çalışmış. Sonradan Kızıl Ordu Askerlik Akademisinde okumuş, okuldan çıkınca tu-

gay kumandanı yapmışlar onu. Rus Cumhuriyeti ordusunda topçu kumandan yardımcısı da olmuş bir ara. Önemli bir işe konulmuş yani. Yine de, kumandan üniformasını kuşansa da büyükbabam, köylülüğünden birşey eksilmezdi. Dini gibi bağılydı Devrime, inancını hiç yitirmedi.

Onu son 1938'de gördüm. Beş yaşındaydım. Neler konuştuğumuzu çok iyi hatırlıyorum.

Odama geldi. Beni yatağa komuşlardı. Elinde bir kutu likörlü çikolata ile geldi, yatağımın kenarına oturdu. Her zaman yaramaz bir gülümsemeyle parıldayan gözleri o gün, kısa kırpılmış kır saçlarının altından, yorgun ve mahzun bakıyorlardı. Çikolata kutusunu bana uzattı, kendisi pantolonunun cebinden bir küçük votka şişesi çıkardı.

«Seninle içki içmeye geldim,» dedi. «Çikolatalar senin, votka benim.»

Şişenin dibine avucunu vurduğu gibi mantar fırlayıverdi. Ben bir çikolata attım ağzıma.

«Neye içeceğiz?» dedim, büyümüşlük taşıyarak.

Büyükbabam katı bir sesle, «Devrime,» dedi.

Kadehlerimizi tokuşturduk -benim çikolatam onun şişesine değdi yani- ve içkilerimizi içtik.

«Hadi uyu şimdi,» dedi büyükbabam.

Işığı söndürdü. Yataktan kalkmadı.

İçerisi karanlıktı, yüzünü göremiyordum. Ama bana baktığını biliyordum.

Hafif hafif türkü söylemeye başladı. Pranga mahkûmlarının, grevcilerle nümayişçilerin üzgün türkülerini söylüyordu. İç Savaş türküleri söylüyordu.

Uyumuşum...

Bir daha görmedim büyükbabamı. Annem uza-

ğa gittiğini, uzun zaman dönmeyeceğini söyledi. Ben uykudayken, tam o gece, vatan hainidir diye tutuklanmışlar. Ben bilmeden, annem her gece gider, o ne güzel isimli Deniz Sessizliği sokağında babalarının, kocalarının, kardeşlerinin, oğullarının hayatta olup olmadığını öğrenmek için çırpınan binlerce kadının arasında dikelir dururmuş. Bütün bunları sonradan öğrendim.

Sonradan, öbür büyükbabamın başına gelenleri de öğrendim. O da birdenbire ortadan kaybolmuştu. Rudolph Gangnus'du adı. Letonyalıydı. Düşük omuzlu bir matematikçiydi, kır sakallı. Yazdığı geometri kitapları Sovyet okullarında okutulurdu. Letonya casusudur demişler, tutuklamışlar onu da.

O zaman ben bunların hiç birini bilmiyordum.

Annemle babamla bayramlarda alay seyrine giderdik. Beni biraz daha yukarı kaldırsın diye yalvarırdım babama.

Stalin'i görmek istiyordum.

Babamın kollarında, koca kalabalığın üstünde minicik kırmızı bayrağımı sallarken, Stalin'in de beni gördüğünü kurardım kendi kendime.

Yaşıtım olan benden talihli çocukları, Stalin'e çiçek sunma şerefi onların oldu diye nasıl da kıskanırdım! Stalin kibarca başlarını okşardı onların, ve o ünlü bıyığının altından o ünlü gülümseyişiyle gülümserdi.

Stalin kültünü açıklama babında, bunun bir zor ve baskı sonucu olduğunu söylemek, en azından, bönlüktür. Stalin'in insanları büyüleyen bir kişiliği olduğu su götürmez bir gerçektir.

O sıra tutuklanan inanmış bolşeviklerin çoğu başlarına gelenlerin onun bilgisiyle, hele onun emriyle olduğunu bir türlü kabul etmemişlerdir. Ona

mektup yollayanlar çoktu. Onca eziyetten sonra hapishane duvarlarına kendi kanlarıyla, «Yaşasın Stalin!» sözlerini yazanlar vardı.

Rus halkı gerçekte ne olup bittiğinin farkında mıydı?

Bana sorarsanız, büyük yığınlar pek değildi. Yanlış birşeyler döndüğünü seziyorlardı ama kimse yüreğinin sezgisine inanmak istemiyordu. Kolay mıydı inanması?

Rus halkı düşünüp taşınmaktansa çalışmayı yeğ gördü. Tarihte misli görülmemiş bir kahramanca inatla elektrik santrali üstüne elektrik santrali, fabrika üstüne fabrika yaptı, canını dişine taktı çalıştı, ve Sibiryada toplama kamplarının dikenli telleri ardından yükselen çığlıklar makine, traktör, buldozer uğultusu altında boğuldu gitti.

Yine de, hiç düşünmemenin yolu yoktu. Bir halkın tarihinde karşılaşılabileceği en büyük tehlikenin gölgesi altında yaşıyorduk: halkın dış hayatıyla iç hayatı arasına giren uçurumun gölgesi. Bunu biz çocuklar bile görebiliyorduk. Analarımız babalarımız ellerinden geleni yaptılar görmeyelim diye, onların telaşı gölgeyi daha da koyulttu.

•

Annemle babam psikolojik yapıları bakımından birbirinin tam karşıtı insanlardı. Bu onları, (bu ama, **Time** dergisinin muziplikle ileri sürdüğü gibi, siyasal nedenler değil) sonunda boşanmaya kadar götürdü.

Jeoloji Enstitüsünde öğrenci imişler, orada karşılaşmışlar. Dokuz Yüz Yirmi yıllarında.

O günler üniversiteye alınan öğrencilerin büyük çoğunluğu işçi ve köylü çocuklarıydı. Çarlık

dönemine karşı anlaşılır bir tepkiydi bu. (Çarlık zamanında eğitim yalnız hali vakti yerinde ailelerin çocuklarına açık bir imtiyazdı çünkü.) Böylelikle dengenin yeniden kurulmasına çalışılıyordu. Fakat dengeyi yeniden kurma işine aşırı bir hevesle girildiği hallerde sık sık görüldüğü gibi, bu kez de yeni bir takım haksızlıklar ortaya çıkıyordu.

Çağdaş Rusya'da bu olaya «aşırı bükülme» denir.

Okula kabul sisteminde «aşırı bükülme» yüzünden okur yazar aydın kişilerin çocukları öğrenci arkadaşları arasında ak kargalar gibi göze batar olmuşlar o sıra. Babam da onlardan biriymiş.

Bir keresinde Enstitüde Komsomol toplantısında, yani Partinin gençlik kolu toplantısında, burjuva eğilimli olmakla suçlanmışlar babamı boyunbağı takıyor diye.

(Babam bu olayı bana geçende anlattı. Moskova'da bir lokantaya gittiydik; boyunbağımız yok diye içeri almadılar bizi.)

Ne ki babamın boyunbağı, devrimci ilkelere bağlılığından kırmızı erkek gömleği ve diz-boyu çizmeler giyen dal gibi bir hatunla, annem olacak kızla arkadaşlığı ilerletmesine hiç de engel olmamış. Çok geçmeden evlenmişler.

Sibirya'da doğan annemin babam kadar okumuşluğu yoktu. Ona karşılık, mesela kır hayatından, kol-işçiliğinden çok iyi anlardı.

Çocukluğumda bana kitap sevmesini öğrettiği için babama, toprak sevgisi ve ellerimle çalışma alışkanlığı aşıladığı için de anneme çok şey borçluyum. Öyle sanıyorum ki, hayatımın sonuna kadar yarı aydın, yarı köylü kalacağım ben. Biliyo-

rum, tabii, yarı aydın olma sınırlar adamı, sınırlar ama hiç değilse öteki yanım, köylü yanım da, beni okumuşluğun o en büyük ayıbından, ukalalıktan kurtaracak.

Babam çok okumuş bir adamdı ve de çok tarih okumuştı. Söylediklerini anlayıp anlamadığıma bakmaz, saatlerce konuşurdu benimle. Babil'in düşüşünü, İspanyol Engizisyonunu, İki Gül Harbini, Orange'lı William'ı anlatırdı. En sevdiği konu, nedense, William'dı. Galiba onunla, **gueux** (Orange Dükü William'la birlikte İspanyol hakimiyetine karşı ayaklanan Flaman isyancıları) arasındaki ilişkide o sıralar aklını fena kurcalayan bir sorunun, aydınlarla Devrim arasındaki ilişkinin özünü görüyordu. Oysa ben her zaman **gueux**'yü tutuyordum. Bugünedek en sevdiğim kahraman Till Eulenspiegel'dir.

Yüreğinde sınıf savaşlarının külleri, insanlık tarihi boyunca yok yoluna heder olmuşların külleri-ne karışan bir atom çağı Till Eulenspiegel'i olmayı çok isterdim. Yeryüzünü dolaşıp coşkun, sade türküleriyle insanları hak yolunda savaşa çağıran, engizisyoncunun her türlüşünden nefret eden, mide doldurup rahat döşekte uyumaktan başka şey düşünmeyenlerin suratına suratına gülen bir Till...

Bana Charles de Coster'in Till hikayelerini okuyan babama ne kadar minnet duysam azdır. Babamın yaman bir hafızası vardı. Birçok şairin eserlerini bana ezbere okurdu. En sevdikleri Lermontov, Goethe, Poe ve Kipling'di. Kipling'in «If» (Eğer) şiirini sanki kendi yazmışcasına heyecanla okurdu. Kendi de şiir yazardı. Hem de hiç şüphe yok iyi bir şairdi. On dört yaşında yazdığı bir dörtlükteki ifade kesinliğine hâlâ şaşarım.

**Silahımı ateşleyip, acı içinde,
Bir kaçış yolu aradım.
Ama yıldızlar çok uzaktı,
Karşılığı pahalı.**

Babam sayesinde, daha altı yaşına varmadan okumasını yazmasını öğrenmişim. Sekizimde elime ne geçerse okuyordum: Dumas, Flaubert, Schiller, Balzac, Dante, Maupassant, Tolstoy, Bocaccio, Shakespeare, Gaidar, Jack London, Cervantes ve Wells. Sonunda kafamın içi tarifi mümkünsüz bir çorbaya döndü. Yapmacık bir dünyada yaşıyordum. Çevremde olup bitenlerle, birlikte yaşadığım insanlarla hiç mi hiç ilgilenmiyordum.

O kadar ki, babamla annemin arasına soğukluk girdiğinden, sırf benim hatırım için bir arada oturduklarından bile habersizdim.

3

1941 yılının 22 Haziran gününe kadar, insanların yalnız kitaplarda acı çektiğini sanan romantik bir çocuktum.

Savaşa karşı ilk tepkim, güzelliğini sevmek oldu. Pek güzel, pek süslü bir şeydi savaş! Geceleri Moskova göğünü parmaklayan ışıldakları seyre bayılıyordum. Canavar düdüklarının çığlıkları beni korkutmuyor, heyecanlandırıyordu. O güzelim miğferleri, tüfekleri hep büyüklere dağıtıyorlar, cephe dedikleri o acayip, ilginç ülkeye hep onları gönderiyorlar diye öyle hayıflanıyordum ki!

Ama o ülkeden dönen yaralılar nedense pek içlerine kapalıydılar.

Dokuz Yüz Kırk Bir yılı güzünde, Moskovalı çoğu çocuk gibi beni de Sibirya'ya yolladılar.

Doğduğum yere, Zima Kavşağına bir ayda zor vardım. Kadın ve çocuk dolu bir trenle yola çıktık. Trenimizin on altı vagonu vardı.

On altı vagon dolusu keder ve gözyaşıydı yola çıkan. Ağır ağır, Rusya'nın göbeğine gidiyordu.

Karşıdan bize doğru, cepheye doğru, top yüklü açık vagonlar ve ahşap yolcu vagonları geliyordu. Arada bir açık kapılarından erlerin gencecik, çilli yüzlerini görürdüm. Tüfekleri ve miğferleri artık beni büyülemeymiş olmuştular. Ne de, ıslıkla ya da akordeonla çaldıkları kıvrak havalar bir yana, gönüllerinin şen olduğunu sanıyordum. Acı çekmek, benim için, kitaplardaki insanların işi olmaktan çıkmıştı.

Zima Kavşağına vardığımda hayatımın belki en korkunç olayıyla karşılaştım: Dokuz Yüz Kırk Birin düğünlerini gördüm.

Askere alınan gencecik delikanlıların ellerine seferberlik kağıtlarını veriyorlar, iki ya da üç günde hazır olmalarını bildiriyorlardı. Kötü günler yaşıyorduk. Guderian Moskova'yı dürbünle gözlemliyordu. Onun Moskova yolunu kesmeye giden bu delikanlıların geri gelmelerine hemen de hiç ihtimal yok gibiydi. Çoğu da nişanlıydı, çocukların. Sevdikleri kızlar, bir günlüğüne de olsa, hemen ardından dul kalma bahasına da olsa, evlenmeye, onlara karşı olmaya razıydılar. Ben o korkunç düğünleri gördüm işte! Evli hayatın tek ve son gecesine götüren düğünleri...

Halk oyunlarında iyiydim, sekiz yaşında olma-
ma bakmadan alır beni düğünlerde oynamaya götürürlerdi. Karşılığında bir parça ekmek ya da bir patates alırdım. «Düğünler» adındaki şiirimde anlattım bütün bunları.

Bugün ne zaman savaşı, savaşın ne demek olduğunu düşünsem, ilkin bu düğünler gelir aklıma. Onların anısı, barış için savaşma gereği üzerine çekilen bütün o âlâ nutuklardan çok etkiliyor beni.

Savaşın ne olduğunu bilenler için «Barış» sö-

zünün olsa olsa somut bir anlamı vardır. Savaşa minnet duymak mümkün olsaydı eğer, «barış»ı anlamamı sağladığı için ben savaşa minnet duyardım. «Ana yurdum» kelimeleri için de.

«Ana yurt» sözünün bir coğrafya ya da edebiyat kavramı olmadığını ben o zaman anladım. Yaşayan insanları anlatan bir sözdü. Ben milliyetçiliği sevmem. Benim için yeryüzünde iki millet vardır: iyiler ve kötüler. Ben iyi milletin milliyetçisiyim.

Ama ne ki, insanlık sevgisine ancak insanın kendi yurdunu sevmesiyle varılabilir.

Rusya sadece yurtseverlik duygusunun gücüyle mi kazandı savaşı öyleyse?

Hayır, sadece onunla değil.

Demin de dediydim, savaş öncesi, Ruslar, iki yanlı bir hayat yaşamının tehlikesi ile yüzyüze idiler. Yine de -Stalin'in toplama kamplarının olanca dehşetine rağmen,- yüreğinin taa derinlerinde Rus halkı Devrim ülkülerine inancını yitirmedi. Sonunda yalnız yurdunu değil, aynı zamanda devrimini savunmaya koştu. Yirmi yaşında savaşta ölen şair Mihail Kulçitski savaşın yakın olduğunu önceden sezmiş de bakın ne yazmıştı:

**Yeniden işte, kumru rengi sisler içinde,
Gizli birlikler ilerliyor.**

**Yeniden işte, Dokuz Yüz On Dokuzda
Olduğunca, yakınız komünizme.**

Söylemesi güç ama, manevi değerler bakımından, Ruslar için hayat savaş başladıktan sonra daha iyiydi. Çünkü artık iki yüzlü olma gereğini duymuyorlardı. Zaferimizin başlıca nedenlerinden biridir bu.

Hepimiz, genci, ihtiyarı, işçisi, köylüsü, aydını, herşeyimizi getirdik koduk savaşa. Ben de savaşa katılmaya heveslendim. Hasada yardım ettim, bir kereste atölyesinde çalıştım, yaralıları için ilaçlık otlar topladım.

Yazı yazmaya başlamam o sıralara rastlar. İlk düzyazı yazıyordum.

O günler kağıt bulmak çok güçtü. İncecik bir not defterine bir okka tereyağı verirlerdi. Kağıt yerine, okulda, basılı bildirilerin satır aralarını kullanırdık. Ben bir roman yazmayı düşünüyordum, anneannemin iki ciltlik Marx ve Engels kitabına hemen el koydum. Bir yıla kalmadı, satırların arasındaki bütün boşlukları doldurmuştum.

Anneannem beni bağışladıydı. Başımı okşamış da, «Zararı yok, şimdi artık iyi bir Marksist olursun,» demişti.

Galiba yanılmıyordu.

Henüz şiir yazmıyordum ama, köylerde rastgele geldiğim ne kadar türkü, atasözü varsa hepsini bir yana kaydediyordum. Bir işe yararlar diye değil de, sanki, pek bilmeden, bütün o halk dili hazinesinin insanların hatırandan çıkıp gitmesine gönlüm razı olmadığından. Rus dilinin çok yüzlü güzelliğini ilk o zaman, baştan aşağı mecazlar, vecizelerle yüklü o türküleri, atasözlerini okurken keşfettim.

Orda kırdada, sanki şehirlerin kirinden, pasından **tayga** (Sibirya'nın balta girmemiş ormanları) onu korurmuş gibi, dil temiz kalmıştı. Dil kar gibidir. Şehirde fabrikanın isisi örter üstünü. Kırdada temiz ve bakirdir.

Topladığım türküler buram buram **tayga** kokuyordu.

Hemen hiç farkında olmadan folklor tarzı şiir yazma alışkanlığına kapıldım ben de.

Şiirlerim **tayga** koksun istiyordum.

Sık sık bana sorarlar, şiir yazmasını bana kim öğretti diye. İlk hocam **tayga**'dır.

Yalın sertliği ve içten gururuyla öyle hoşuma gidiyordu ki!

Ona isteksiz gelenler onu her zaman asık yüzlü, hırçın bulmuşlardır. Oysa açık yürekle gelenlere karşı o her zaman iyi, mahçup ve güler yüzlüdür.

Tayga'nın canını yakmayı günah bilirdim. Yerinde bir neden olmadan en ufak dalının kırılmasına rızam yoktu.

Etyemez değilim ama, **tayga**'nın insana hiç bir kötülüğü dokunmayan hayvanlarını ve kuşlarını öldürmek de günahı benim gözümde.

Bir kış gecesi idi, dayılarım **tayga**'dan döndüler. İçki içtiler, gecenin bütün bir yarısı gürültü patırtı ettiler evin içinde. İçkili sesleriyle Rusya'nın ırmaklarınca ağır, onlarca sonu gelmez şarkılar söylediler, sonra ışıkları söndürdüler, yattılar.

Don gömlek, ayağымda terlikler, su içmeye kapı önüne çıktım. Ayağım birşeye çarptı. Sendeledim. Çarptığım şey uzaktan top patlar gibi garip bir ses çıkardı. Karanlıkta bir kibrit kutusu buldum, kibriti çakınca kararsız ışıkta üstüste yığılmış bir sürü geyik gördüm. Soğuktan katılmış, dokununca ses verir olmuşlardı. Bacakları havaya dikiliydi. Büyük gözleri soru sorar gibi, insanca bir ifadeyle bakıyordu bana. Büyülenmişim sanki. Yeri hep kırağı çalmıştı. Dizlerim de çıplaktı. Çöktüm yere, diz üstü, soğuk gövdelerine abanıp kimıldatmaya çalıştım geyikleri. Üzerlerine solumaya çalıştım biraz da.

İlkin sadece donmuşlar sandım. Sonra baktım, birinin incecik, çocuksu alnında ufak bir kan lekesi vardı.

Geyiği kucakladım, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım.

Dayılarım uyandılar, bir koşu yanıma geldiler. Geyiklerin başından beni güç ayırdılar. Niçin sonradan uzun bir süre sükunet bulamadım, onu bir türlü anlıyamadılar.

Onca insan kanının döküldüğü bir zamanda bir çocuğun ölü geyiklerin ardından ağlaması sahi-den anlaşılır şey değildi.

Ben bile, geyiklere acıyordum ama, radyoda cephe haberlerini dinlerken, öldürülen Almanların sayısına seviniyordum.

Almanları insan olarak göremiyordum ki!
Bizim düşmanlarımızdı onlar.

4

1941'de annem beni Moskova'ya geri getirdi. Orda hayatımda ilk kez düşmanlarımızı gördüm. İyi hatırlıyor muyum bilmiyorum ama, galiba yirmi bine yakın Alman tutsağı o gün tek sıra halinde Moskova sokaklarından geçirilecekti.

Kaldırımlar hınca hınç seyre gelenlerle dolmuştu. Polis ve asker köşeleri tutmuş, hazır bekliyordu.

Çoğu da gelenlerin, kadındı. Elleri ağır işten nasır bağlamış, dudakları boya yüzü görmemiş, sıskacık kambur omuzları savaşın yarı yükünü yüklenmiş Rus kadınları... Almanlar, ola ki, her birinin ya babasını, ya kocasını, ya kardeşini, ya da oğlunu öldürmüştü.

Hepsi de, nefret dolu gözlerle, tutsakların geleceği yöne bakıyordu.

Sonunda katile göründü.

Generaller en başta yürüyorlardı. İri, ağır çeneler, önde, dudaklar hoşgörüyüyle kasılı, bütün davranışlarıyla, kendilerini alteden ayaktakımından üstün olduklarını gösterme hevesindeydiler.

«Kolonya kokuyorlar, piçkuruları!» dedi kala-balığın içinden biri, nefretle.

Kadınlar yumruklarını sıkmaya başlamışlardı. Asker ve polis onları yerlerinde tutmak için var güçlerini harcıyordu.

Ansızın kadınlara birşey oldu.

Başlarında kanlı sargı bezleri, koltuk değneklerine abanmış, ya da yoldaşlarının omuzlarına yaslanmış gelen sıskası çıkmış, sakalları uzamış Alman askerlerini gördüler. Askerler başları önde yürüyorlardı.

Sokakta çıt çıkmaz oldu. Yalnız yeri sürüyen postalların ve koltuk değneklerinin sesi duyuluyordu.

O sırada yırtık pırtık çizmeler giymiş yaşlıca bir kadının önündekileri iteleyip ileri çıktığını, polislerden birinin omuzuna dokunduğunu gördüm. «Bırakın, geçecem!» dedi kadın. Halinde bir gariplik görmüş olmalı, polis kenara çekildi.

Kadın kafiye yanıştı. Paltosunun içinden renkli mendile sarılı birşey çıkardı, mendili çözme-ye başladı. Bir parça kara ekmeğe çıktı mendilin içinden. Kadın, bitkinlikten ayakta sallanan bir askerın cebine sokuşturdu ekmeği. Birden, dört bir yandan, kadınlar askerlerin yanına koşuştular. Kimi birinin eline bir parça ekmeğe ilıştırıyor, kimi bir başkasına bir cıgara uzatıyordu. Neleri varsa üzerlerinde çıkardılar verdiler.

Askerler bizim düşmanlarımız değillerdi artık. Onlar da insandı.

Dokuz Yüz Kırk Birde Moskova'nın sessiz bir sokağında, Dördüncü Meşçenskaya'da, boş bir apar-

tıman dairesinde tek başıma yaşıyordum.

Annemle babam boşanmışlardı. Babam yeni karısı ve iki çocuklarıyla Kazakistan'da bir yerdedi. Uzun aralıklarla mektup alıyordum ondan.

Annem cephedeydi. Maden mühendisliğini bırakmış, şarkıcı olmuştu. Şimdi' askerlere konser veriyordu.

Benim eğitimim de sokağa kalmıştı. Sokak bana sövmesini, cıgara içmesini, dişlerimin arasından fiyakayla tükürmesini öğretti. Yumruklarımı hep sıkılı tutmasını öğretti bir de. Bu huyumdan hâlâ vazgeçmiş değilim.

Sokak bana hiçbir şeyden ve hiç kimseden korkmamasını da öğretti. Bu da vazgeçmediğim huylarımdan biridir.

Hayat kavgasında önemli olan, gördüm ki, gücünün gücünden korkmamasını bilmektir.

Bizim sokağın kabadayısı on altı yaşlarında bir çocuktur. Kızıl derlerdi adına.

Kızıl, yaşından iri ve geniş omuzlu bir çocuktur.

Kızıl, bizim sokakta bir aşağı bir yukarı azametle yürürdü. Geniş adımlarıyla, güvertede volta vuran bir denizci gibi, azdan yuvarlana yuvarlana giderdi.

Kasketinin siperliği hep arkaya çevrikti. Altından bir tutam alev gibi kahrül dökülürdü alınma. Yuvarlak, çopur yüzünde kedi gibi yeşil gözleri dünyada herşeye ve herkese tepeden bakardı. Kasketlerini başlarına onun gibi ters oturtmuş, iki ya da üç kişilik takımını hep peşinde dolaştırırdı.

Dilediği çocuğu durdurur, bir tek kelime söylerdi: «Para!» Yanındakiler hemen çocuğun ceplerini boşaltırlardı. Karşı durmaya kalkan olursa bir güzel ıslatırlardı.

Herkesin ödü kopardı Kızıldan. Benim de. Cebinde ağır bir demir musta taşıyordu, biliyordum.

Kızıl'dan korkumu da yenmek istiyordum ama.

Oturdum onun hakkında bir şiir yazdım.

Şiirle gazetecilik alanında ilk denemem oldu.

Ertesi gün bütün sokak şiiri ezbere biliyordu. Kursaklarında kalmış nefretle, çocuklar sevinçten uçtular.

Bir sabah okula gidiyordum, Kızıl ve arkadaşlarıyla karşılaştım. Gözleri beni delegecek gibi bakıyordu. Çarpık ağız gülümseyerek, «Ooo, şair bey!» diye homurdandı. «Demek şiir de yazıyorsun? Kafiyelerin tutuyor mu bari?»

Eli cebine daldı, mustayla donanmış çıktı. Musta şimşek gibi bir parlayıp kafama indi. Kanlar içinde yere serildim. Kendimi kaybetmişim.

Şairlikten ilk kazancım bu oldu.

Birkaç gün yataktan kalkamadım.

Sokağa çıktığım gün, başım daha sarılıydı, yine Kızıl'ı gördüm. Korkumu yenmeye savaştım ama beceremedim. Tabanları yağladım. Eve gidince doğru yatağa attım kendimi, korkaklığımdan duyduğum utanç ve kahırla yastığımı ısırip döverek dört döndüm yatağın içinde.

Bir daha da ne bahasına olursa olsun korkmaya karar verdim.

Jimnastik yapmağa, halter çalışmaya başladım. Çalıştıktan sonra, her seferinde, pazularımı elleyip bakıyordum: gelişıyorlardı, ama yavaş gelişıyorlardı. Derken bir kitapta okuduğum bir Japon güres usulü aklıma geldi. Gücsüzleri güçlüler karşısında üstün kılan bir usuldü bu. Bir haftalık yiyecek vesikamı verdim, bir judo kitabı aldım.

Üç hafta sokağa çıkmadım. İki arkadaş, bir de

ben, kapandık eve, çalıştık. Sonra çıktım.

Kızıl bizim avluda çimlere oturmuş, hempalariyla yirmi-bir oynuyordu. Oyuna pek dalmıştı.

Korku taa yüreğime işlemiş, hâlâ dön geri di-yordu bana. Yine de, gittim bir tekmede dağıttım kağıtlarını.

Kızıl şöyle bir baktı bana. Geçenki kaçışımdan sonra bu küstahlığıma şaşmıştı.

Ağır ağır ayağa kalktı. «Yine mi kaşınıyor-sun?» dedi, dişlerini gösterip.

Geçenki gibi eli cebindeki muştaya gitti. Ben hemen atıldım, yumruğumu daldırdım bir yerlerine. Kızıl acıdan uluyarak yere yuvarlandı. Pek afalla-mıştı. Ayağa kalktı, kafasını iki yana sallıyarak az-gın boğa gibi üzerime saldırdı.

Bileğinden kavradım, muşta elinden düşene ka-dar kitapta okuduğum gibi yavaş yavaş sıktım. Eli-ni oğuşturarak yeniden yuvarlandı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kirli yumruğuyla gözyaşlarını çöpür yü-züne buluşturuyordu.

O günden sonra Kızıl bizim sokakta kabadayılık etmez oldu.

Ve o günden sonra ben iyice anladım ki, insa-nın kendinden güçlü olandan korkması için hiçbir neden yoktur. Yeter ki insan güçlünün hakkından gelmenin yolunu bilsin. Her kabadayı için ayrı bir judo vardır nasıl olsa.

Bu arada birşey daha öğrendim: şair olabilmem için şiir yazmam yetmiyordu. Yazdığım şiirlere sa-hip çıkmasını da bilmem gerekti.

5

O ara annem cepheden geldi. Çok zayıf görünce onu, saçları da siyahtı, yadırgadım. Annem sarışındı.

İlkin saçlarını boyamış sandım. Sorunca kederli kederli gülümsedi ve başından perukasını çıkardı. Perukanın altında annemin saçları tıpkı okul çocukları gibi kısacık kesilmişti. Tifüse yakalanmış, asker hastanesinde tıraş etmişler. Sesine de birşeyler olmuştu. Bazen günde birkaç konser verdiği oluyormuş. Kamyonların, tankların üstüne çıkıp, ölüme giden adamlara şarkı söylüyormuş.

En iyi dinleyicilerim dedi bana onlar için.

Arada sırada bir erin matarasından aldığı bir yudum votkadan başka insanın içini ısıtacak birşey bulamadan, yağmur dememiş, tipi dememiş, şarkı söylemiş onlara.

Sonunda sesi gücünü yitirmiş, dayanamamış onca meşakkate.

Geri döndükten sonra annem kendine bir iş buldu ama nerde olduğunu bana söylemedi.

Bir gün dersteydik, çocuklardan birkaçı yanıma gelip, «Annen şarkıcı mı senin?» diye sordular.

«Evet, şarkıcı,» dedim, göğsüm kabarak.

«Nerde söylüyor, peki?»

«Bilmiyorum. Bir tiyatrodan galiba.»

«Tiyatrodaymış, hah!» dediler, gülererek. «Sine-mada söylüyor o. Forum'da.»

Zafer günüydü.

Havai fişekler birbiri ardı sıra göğe sıçrarken çocuklar kaldırımlarda koşuşup yere dökülen parıltıları yakalamaya çalışıyorlardı.

Çigara satan sakat askerler çigara ları halka be-dava veriyorlardı.

Generalin biri koca bir araba dolusu dondurma almış çocuklara dağıtıyordu.

İnsanlar birbirleriyle kucaklaşıyor, ağlıyor, gü-lüyorlardı. Onca sıkıntı, elem, geçmişti. Şimdi artık dupduru, harikulade bir hayat başlıyordu.

Bana gelince, ben de kalktım o gün Forum Si-nemasına gittim.

Kapı önü askerler, kadınlarla doluydu, bira ve ucuz lavanta kokuyordu. Müşterilerin ceplerinde ge-tirdikleri votka şişeleri elden ele geziyor, herkes şi-seden içiyordu votkayı. İki yudum arasında sarılıp sarılıp öpüşüyorlardı. Sinemanın adamları votkaya da, öpüşmeye de ses çıkarmıyorlardı. O gün her şeye izin vardı.

Ufacık bir sahnede küçük bir orkestra asker marşları çalıyordu da kimse oralı olmuyordu.

Sahneye, üzerinde pul pul parlak bir elbise, ayaklarında altın yıldızlı pabuçlar, bol siyah saçlı bir kadın çıktı. Birden titredim. O siyah saçların al-

tında kısacık, ürkek, çocuksu saçlar olduğunu biliyordum. Annemdi bu kadın. Mikrofona yaklaşmış şarkı söylemeye başladı. Sesi çatlak çıkıyordu. Eski güzelliği ancak arada sırada kendini belli ediyordu.

Kimse dinlemiyordu annemi.

Herkes öpüşüp içki içmeye, içki içip öpüşmeye dalmıştı. Anasını satayım, zaferi kutluyorduk! Uğrunda yirmi milyon Rusun hayatını -annemin de sesini- verdiği zaferi kutluyorduk.

Sonra annemle Moskova'nın gece sokaklarında bağırıp çağrılar, kahkahalar, müzik sesleri arasından geçip eve gittik. Elimde taşıdığım bavulda annemin pullu elbisesi ile altın yaldızlı papuçları vardı. Annem ayağına yine asker postallarını geçirmişti.

«Kötüydüm, değil mi?» diye sordu bana.

«Kim demiş, nerden çıkardın onu? Çok iyiydin!» dedim, çabucak.

Uzun uzun baktı bana, ve başımı okşadı.

Az sonra şarkı söylemeyi bıraktı, bir tiyatronun idaresinde sıradan bir iş buldu. Yorucu, asap bozucu bir işti, çok da az para getiriyordu. Ayda kazandığı yedi yüz ruble ile annem hem hayatını sürdürdü, hem bizi - savaş yıllarında doğan kızkardeşim Yelena ile beni - büyüttü.

Annemin az başının belası değildim.

Hayata korkunç bir merakla bağlıydım, o yüzden durmadan en olmayacak durumlara sokuyordum kendimi.

Bir keresinde sahici, meslekten hırsızlara çattım. Bir başka sefer kitap karaborsası yapanların arasına düştüm. Her seferinde annem yetişip kurtardı beni.

Annem de, Lenin gibi, hep, çalışın, çalışın, daha çalışın diyordu.

Oysa, ne çare, okulda derslerim kötü gidiyordu.

Mesela fizik gibi dersler vardı, hiç başedemiyordum onlarla. Bugün de elektrik nedir, nerden gelir ben bilmem. Ama Rus gramerinden de kırık not alıyordum. Hemen hiç yanlışsız yazmasını biliyordum ya, kuralsız doğru dürüst yazabildikten sonra, kuralları ezbere öğrenmenin ne gereği vardı, anlamıyordum.

Benim kuşağımın karakter özellikleri, henüz çekirdek halinde de olsa, daha okul günlerinde belirlenmeye başlamıştı. Orda okul sıralarında, geleceğin doğru yolcuları, geleceğin kahramanları, birşeye-inanmazları ve dogmacıları oturuyordu.

Daha o günlerde, herkesi ve herşeyi kötülemeden başka birşey bilmeyen birşeye - inanmaz köpekleri mizaçlıları sevmediğim gibi, her söylenene kökürürüne inanan enayilere de çok bozuluyordum.

Stalin'in portresi altında sıramda otururken gözlerim pencerenin dışında savrulan kar tanelerine ve orada beni bekleyen dünyaya daldı. Okul saati sona erer ermez soluğu doğru öteki okulunda, yani kar, cigara, benzin, ve ayazda yanakları al al olmuş kadınların sattığı sıcak börek kokulu, şamatalı şehirde alırdım.

Akşam olunca ders kitaplarımı masamın üstünde güzelce sıralar, yanyana koyardım, annem ödevlerimi yapacağıma akli kesip beni yalnız bırakınca, oturur şiir yazardım. Şiirlerimde, hayalimde yaşadığım hayatlarımı anlatıyordum. Ellerim uyuşanadek yazardım. Bir günde on ya da on iki şiir yazdığım olurdu. Dergilere gönderir dururdum bu şiirleri, hepsi de kabul edilmediklerini bildiren

bir notla geri gelirdi. Mesela **Öncü Gerçek** dergisi editörlerinin şu okul çocuğu mısraları hakkında ne düşünmüş olabileceklerini şimdi ben de pek merak etmiyorum:

**Sonu gelmez yolumda koştum durdum,
Kovaladım gecenin gölgesini.
Ey, rastgele tanıdığım kadın,
Yarın unutmak için mi sevdin beni?**

Bir gün de bütün şiirlerimi kalın bir deftere yazıp **Genç Muhafız** dergisi yazı kuruluna gönderdim. İlk kez onlardan, gidip kendilerini görmemi isteyen bir mektup aldım. Mektubu şair Andrey Dostal imzalamıştı. Gittim.

Andrey Dostal gözünün biri korsanlar gibi örtülü, zayıf yüzlü bir gençti. Bana hayretle baktı, «Merhaba, çocuk,» dedi, «kiminle görüşmek istiyorsun?»

Mektubunu gösterdim ona.

«Ha, herhalde baban hasta, gelemedi, öyle mi?» dedi.

«Babam değil, ben yazdım!» dedim, okul çantamı sımsıkı kavriyerek.

Dostal şaşkın bir bakış baktı ve katıla katıla gülmeye başladı.

«Bak burda yanılttın beni,» dedi. «Sakalı ağarmış birini bekliyordum ben. Şu şiirlere baksana... Savaştan tut herşey var. Dertler, kederler, aşk acıları...»

Odada başkaları da vardı. Bana bakıp gülümsüyorlardı. Alay ediyorlar sandım, gözlerim doldu. Dostal hemen kolunu omuzuma dolayıp yanına oturttu beni, defterim hakkında konuşmaya başladı. Sonradan dost olduk onunla. Büyük şair de-

ğildi ama şiiri seviyordu. Kendi yapamadığını bende gerçekleşmiş görmek istiyordu. Ben daha çok, az başarılı şairlerden yardım görmüşümdür. Onlar genellikle daha iyi yürekli olurlar, insanla «büyükler»den fazla uğraşırlar. Yine de, o gün şiirlerimi geri çevirdiler.

Ne ki, Jack London'un romanı **Martin Eden**'i masamın üstünden hiç eksik etmezdim. İlk sayfaları benim için sürekli bir esinlenme ve destek kaynağı idi. O zamanlar kitabın özünü o ilk sayfalarda bulurdum. Şimdi sonunu daha çok seviyorum.

Ama durun bakalım, herşey sırasıyla.

Annem şair olmamı istemiyordu.

Şiirden anlamadığından değil. Bildiği, doğruluğuna inandığı birşey vardı, ondan: şair işkence çeken, huzursuz, güvensiz, mutsuz bir yaratıktı. Hemen de bütün Rus şairlerinin sonu kötüye varmıştı. Puşkin ve Lermontov düelloda öldürülmüşlerdi. Blok canına kıyarcasına yaşamış ölmüştü. Yesenin kendini asmıştı. Mayakovski kendini vurmıştı. Annem bu konuda hiç konuşmadı benimle ama, birçok şairin Stalin'in toplama kamplarında öldüğünü biliyordu sanırım. Geleceğimden endişe duyması için yeterdi bu tabii. İkide bir defterlerimi yırtıyor, kendi deyişiyle «daha ciddi» bir iş tutmamı salık veriyordu bana.

Oysa benim için şiirden ciddi hiçbir şey yoktu. Genç bir kaçık inadiyla şiir yazmaya devam ettim.

Öyle büyük düşüncelerim olmadığını söylemem gereksiz. Ama şiirsel biçimi arıyordum.

O yüzden yıllarca kafiye üzerinde çalıştım.

Çağdaş şiirde kullanılan kafiye yöntemini faz-

la kısır buluyordum. Mayakovski daha Yirmilerde
yarı şaka, yarı ciddi,

Belki de

Bir düzine

Henüz kullanılmamış kafiye

Hayatta kalmıştır

Venezuela'da bir yerde

demmişti ama, yine de ben Mayakovski'ye kanmıyordum. Beğenirdim onu, başka. Zaten o da, yerleşmiş edebiyatçıların sözüne fazla kulak asmamalı dememiş miydi? Çoğu Batılı şair gibi kolay yola kaçmadım ben, kafiye hepten tarihe karışmış gözüyle bakmadım. Onlarıki şiirle düzyazı arası birşey yazmaktı, eninde sonunda. O yüzden şiirde çok değerli birşeyi, musikiyi öldürüyorlardı.

Uzun yıllar her gece oturdum, elimde koca bir Rusça sözlük, alfabe sırasıyla sayfalarını çevirip her bir kelimeye henüz hiç kullanılmamış bir kafiye bulmaya çalıştım.

Sonunda bir defterim oldu, içinde belki on bin yeni kafiye vardı. Yazık ki kaybettim onu. Ama o arada yeni bir yöntem geliştirmiştim. «Yevtuçenko Yöntemi» dendi buna sonradan ya, eksik olmasınlar, cömertlik ettiler, çünkü ben aslında birşey icat etmemiştim, Rus folklorunun bazı ilkelerinden yararlanıyordum, o kadar. Bunun ne olduğunu Batılı okuyucuya anlatamıyacağım, çünkü iş çeviriye kalınca ne demek istediğimi mümkünü yok anlatamam.

Ben daha iyi şiir yazayım diye uğraştıkça okulda derslerim kötüye gidiyordu.

«Bununla ne para kazanırsın, ne de sakın bir

hayat yaşarsın,» diyordu annem, yine o günlerin bir defterini yırtıp atarken.

Ama sakın bir hayatı isteyen kimdi?

Paradan da nefret ediyordum.

Ünlü birisi demiş ki, para insana özgürlük yolunu açar demiş. Oysa bana öyle geliyor ki para her zaman insanları kul etmeye yaramıştır. Bugün de öyledir. Parası olmayanlar paraya kul olurlar, çünkü yaşamak için paraya muhtaçtırlar. Parası olanlar da asap ve güçlerini daha fazla para kazanmaya ya da hiç olmazsa ellerindekini korumaya harcadıklarından, onlar da paraya kul olmuş sayılırlar.

Ben 1947 para reformunu yakından gördüm. Reformun yakın olduğu söylentisi yayılır yayılmaz ahali dükkanlara saldırdı, ne bulduysa satın aldı. Bir adam gördüm, otomobiline dört tane alafranga hela-taşı yüklüyordu. Bu kabil eşya satan mağazada satın alınacak başka birşey kalmamıştı. Bir kadın gördüm, alçıdan bir Venüs heykelinin ağırlığı altında sendeliyordu. Soluğu kesilmiş, kan ter içinde kalmıştı. Reformun resmen açıklandığı gün yaşlı bir adam deliler gibi bağıra çağıra sokaktan aşağı koştu, elindeki banknotları kaldırıma saçıp ayağının altında çiğnedi.

Soğuktan donan ellerimi yamalı köhne paltonun cebine daldırdım da devrimci bir horgörüyle seyrettim o gün insanları.

Sinemaya gidip Devrimi anlatan filimler görmeyi çok seviyordum. Perdede harekete geçen, kolları kırmızı bantlı silahlı askerlerle işçileri gördüm mü boğazıma birşey gelir tıkanırdı. Ben de onlar

gibi olmak isterdim. Onlar gibi mağrur. Onlar gibi ard-düşüncesiz.

Hele ceplerinde Parti üyelik kartı taşıyanların parayı sevebileceklerini düşünmek çok garip ve anlaşılmaz geliyordu bana.

Benim gözümde «komünist» ve «ard-düşüncesiz» aynı şeylerdi. Okuldaki arkadaşlarımdan birinin bir ticaret evinde önemli bir işe bakan babası bir gün Lenin'in şu sözlerini ciddi ciddi okumuştuk bize, hâlâ hatırlarım: «Komünizm gelince altınlardan lağım döşeyeceğiz.» Lenin'in sözünü çok sevdiydim ama paranın değerinden düşürüldüğü gün arkadaşımın babası kendini vurdu. Adamı, içi değersiz banknotlarla dolu, yol yol kesilmiş bir şiltenin yanında buldular.

Yavaş yavaş birşeyi anlamaya başlıyordum: kendilerine komünist diyen ve Lenin'in, Stalin'in sözlerini ağızlarından düşürmeyen bazı kişiler aslında hiç de komünist değildiler.

Komünizmden söz ediyorlarsa ve de ceplerinde Parti kartı taşıyorlarsa, ona inandıklarından değildi bu, işlerinin icabındandı.

Sonraları bu gibileri hakkında bir şiir de yazdım: «Ben De Komünist Sayılırım.»

Toplantılarda eğilip bükülen,

Bağırıp çağıran

Ve de yalan söz diyenler gözünde

Önemli olan.

İktidarın Sovyetce olması değil;

Önemli olan

Onların gözünde,

İktidar.

Tabii daha çocuktum, bütün bunları açık seçik kavrayamıyordum. Yalnız sezgimle anlıyordum.

Dokuz Yüz On Yedide Kışlık Saraya saldıran işçilerle erlerin romantik ülküleri o zaman da bugünkü kadar değerliydi benim için. Oysa paragözler ve midencilere her zaman Devrimin hainleri gözüyle bakmışımdır. Bundan sonra da onları o gözle göreceğim.

Birçok Batılı «Rus Devrimi uzmanları»nın yandııkları ilk nokta, devrimci ülkünün kendisi hakkında yargıya varırken, ona yürekten bağlı olanları değil de ona ihanet edenleri kıstas tutmalarıdır.

Bir başka yanlışları da şu: Hâlâ sanıyorlar ki komünizm fikri Ruslara zorla yamanmış, yapay birşeydir. Komünizmin Rus halkının etine kemiğine işlediğini bir türlü anlıyamıyorlar.

«Rusya çektiği çileyle Marksizmi haketti,» demişti Lenin. Lenin'in düşündüğü, Rusya'nın Çarlık geçmişi idi. Oysa Rusya'nın yalnız Çarlar zamanında çektiklerine malolmadı Marksizm. Devrimden sonra da, sosyalist bir toplum kurma döneminde işlenen onca hata, çekilen onca cefa ile ödedi Rusya Marksizmin karşılığını.

Ben yurtdaşlarımı Rus olduğum için seviyorsam devrimci olduğum için de seviyorum. Hiç köpeksiliğe düşmedikleri için, kim nasıl kirletirse kirletsin onu, devrimci ülkünün ilk ve saf doğruluğuna inançlarını sürdürdükleri için daha da çok seviyorum.

Tarihe oldum olası o şahane bey gözleriyle bakan, halkımın kahramanca çabasını küçümseyerek yurdumun insanlarını yabana salınmış koyun sürüsü gibi göstermeye kalkan köpeksi mizaçlılardan nefret ediyorum. Onların o -itoğlu itçe- kötünün yanında iyiyi de batırma kurnazlıkları, batırdıklarının yerine de n'apsalar işe yarar birşey koyama-

ma huyları yok mu, işte ondan da o kadar nefret ediyorum.

Öte yandan, revizyonizmin* en korkunç biçimlerinden biri olan dogmacılıktan da bir o kadar nefret ediyorum... Bağınazlığa içtenlikle kapılmış dogmacılar hiç yok değil ama, daha çocukluğumda farkına vardım ben, dogmacılığı kendi çıkarlarına kalkan yapanlar daha çok.

Fikirleri, hayat kavgasında onları kendi çıkarlarına araç kılan değersiz kişilerle karıştırmamalı... Komünizm Rus halkının damarına işlediği ölçüde, köpeksilerle dogmacılar halkın ve Devrimin hainleri olacaklardır.

Bütün tarihi boyunca Rus halkı kadar çile çekmiş bir halk az bulunur. Acının, kederin insan ruhunu köreltip bozduğunu, onu inanç gücünden yoksun kıldığını söyleyebilirsiniz, ama milletlerin tarihine dikkatle bakarsak bunun tam tersinin doğru olduğu çıkar ortaya. Kaba bir ruh taşıyan, ahlak değerleri sallantıda olanlar, daha çok, coğrafi durumları ve tarihî şartlarıyla bugünün başta gelen varlıklı milletleri oluyor.

---

* «Revizyonizm» resmî bir komünist deyimidir. Muteber teori ve uygulamadan, Marx ve Lenin gibi kurucuların ortaya koydukları ilkeleri “düzeltme” teşebbüsü biçiminde kendini gösteren, bir sapmayı anlatmak için kullanılır. Şimdilerde hareket içinde yer alan çeşitli renkte revizyonistler, kültür ve siyasetteki gelişmelerde daha liberal bir eğilimi temsil ediyorlar. Buna karşılık dogmacılar, Marx ve Lenin’in ortaya koydukları dogmaya (öğretiye) bağlı kaldıklarını ileri sürerek, komünist düşüncesini ve uygulamasını değişen siyasal ve sosyal şartlara uydurmayı kabul etmeyenlerdir. Onun için liberaller bunlara gerici gözüyle bakarlar.

Onca paranın pulun bu milletleri mutlu kılmaya yettiği de söylenemez. Tivrattaki eski söz, «İnsan sade ekmekle yaşamaz» sözü hiç bir zaman bugünkü kadar doğrulanmamıştı.

Büyük bir düşünür, vaktiyle, insan düş gören bir hayvandır demiş. Bazı insanların yaşadığı hayat bu sözün yalnız ikinci kısmını doğruluyor gibi. Ne ki, onların da yüreklerinden geçeni okuyabilsek, yüce düşleri olmasa bile hiç değilse o düşleri görmeyi düşlediklerini görürüz.

Zengin bir adam da, hiç bir ülküsü yoksa, hayatta hüznü duyar. Hüznünü kendinden de, başkalarından da gizlemeye çalışsın istediği kadar, onca çaba daha da arttırır onun hüznünü.

Hiç bir ülküsü olmayınca zengin bir adam bile rahat yaşayamıyorsa, hepten yoksulluk zoruna koşulanlar için ülküler zorunlu bir ihtiyaç oluyor demektir. Ekmeğin çok, ülkülerin az olduğu yerde ekmek ülkünün yerini doldurmaz. Ekmeğin az olduğu yerde bir ülkü pekâlâ ekmek yerine geçebilir. Nedeni ortada: İnsanın hamuru öyle yoğrulmuş. İnsanoglu doğuştan ülkücüdür. Ve de büyük ülküler oldum olası büyük acılardan doğmuştur.

Marx, Devrimin en ileri sanayi gelişme aşamasına varan ülkede başlayacağını söylemişti. Niçin yanıldı acaba? Niçin, sanayide o kadar geri olan Rusya devrimci sosyalizm yolunu açan ilk ülke oldu?

Çünkü snai istihsal alanında çok geri kalmış olmasına rağmen, halkının döktüğü gözyaşı ve çektiği çile söz konusu olduğunda belki bütün diğer ülkelerden öndeydi de ondan.

«Başarılarının yanısıra Devrim Rus halkına

yeni gözyaşları, yeni acılar getirmedi mi?» diyeceksiniz.

İşte burada bizim Rus oluşumuzu, milletçe bir özelliğimizi akıldan çıkarmamak gerekir: çile çekmek bizde bir huydur. Başkaları için dayanılmaz acılara biz daha kolay katlarız.

Sonra birşey daha var: ülkümüzü gerçekleştirmek bize o kadar çok kan ve cana mal oldu ki, sadece bu bile onu bizim için daha değerli ve baha biçilmez kıldı. Acılar içerisinde doğan çocuk da anasının gözünde daha değerlidir.

«İyi ama komünizmin sahte bir ülkü olabileceğini hiç düşünmüyor musun?» diyebilirsiniz.

Eğer okuyucu Tanrıya inanıyorsa sorarım ona: «Hristiyanlık demek, muska satarak para yapan düzenbazlar, engizisyoncular, cemaatin sırtından zengin olan papazlar ya da kilisede dua ettikten sonra dışarda türlü dolap çeviren cemaat mensupları demek midir?»

Onun gibi ben de inanmış bir komünistim ben- dinimin özüyle onun kuyruğuna takılan üç-kağıtçıları, onun engizisyoncularını, kurnaz ve paragöz rahiplerini, ya da iki düşünceli, ikiyüzlü üyelerini bir tutamam hiç bir zaman.

Sonradan zihnimde daha kesinlikle belirlendi bütün bunlar ama, çocukken de ben böyle düşünüyordum.

«Komünistten gel!» derdi annem, bir yalancıyla, bir tufeyli ya da bir mideciyle, ya da Parti kartını toplumda yer kapmak için kullanan kakavan bir bürokratla karşılaştığında.

O günden bu güne benim için komünist olmak, ismini örgüte yazdırıp aidatını ödemek demek değildir. Komünist dediğin, ortak çıkarı kendi çıkarı

rından üstün tutan, fakat ortak çıkar adına başkalarının hayatını karakuşca heder etmeyen adamdır.

Stalin'den utanıyorum ama, yalnız ondan değil utancım. Komünizme ve giderek ona (Stalin'e) ve çevresine o kadar sonsuz bir inançla bağlanan bu halka güvenmemek, hem de bu ölçüde güvenmemek, nedendi?

Dokuz Yüz Otuz Yediyi, savaş öncesi terörün doruğa vardığı yılı geçelim bir yol. O yılın bütün dehşetini yaşadktan sonra öyle kahramanca savaşan, sonra da savaşta hâk ile yeksan olan yurdunu yeni baştan kuran bu halk, yani, hiç mi güvene layık değildi?

Savaş sona erdiği halde dünün zafer kazanmış savaşçıların çoğu yeniden şüphe ve gözetleme altındaydı. Aralarında tutuklananlar bile vardı. Bunun ne ölçülere vardığını ben tam bilemezdim gerçi. Yine de az şey görmedim. (Savaştan sonra yeniden başlayan terör 1948 ile Stalin'in ölümü arasında en yaygın aşamasındaydı.) Bilincimle pek kavramadan sezindiğim şeyler bende öğrenci haylazlığı ve başbozukluğu biçiminde kendini açığa vuruyordu.

6

Okulda gammazlarla, dalkavuklarla, öğretmenlerin gözbebeği çocuklarla dövüŒe tutuŒtum.

Çok geçmeden adım haylaza çıktı. Yedinci sınıftan sonra beni yeni bir okula verdiler. Burası, öbür Moskova okullarının başlarından defetmek istedikleri yumurcıkların toplandığı çöplük misali bir yerdi. Çok kalmadım orda. Kendi yârânım arasında bile dikbaşlığım dikkati çekiyordu.

Günün birinde çocuklardan biri okul müdürünün odasına girip bütün ders notlarını çaldı.

Okul toplantıya çağırıldı.

Tam altı saat müdür bize dert anlatmaya çalıştı. Yalvardı, yakardı, tehdit etti. Suçlunun ismini öğrenmek istiyordu. Kimse suçu kabullenmedi.

Sonunda hiddetten alı al, moru mor, tombul parmağını dosdoğru bana uzatıp bağırdı müdür:

«Sendin bunu yapan!»

Ayağa kalkarak yanıldığını söyledim.

«Sendin, sen, sen, sen!» diye tekrarladı.

Ben olmadığımı söyleyip direktmenin bir yararı olmayacağını anladım.

Ertesi gün atıldım okuldan.

Ancak yedi yıl sonra, şair olarak tanınmaya başladığım sıralarda, okulun eski öğrencileri bir arada yemek yemek için bir gün toplanmıştık, gerçek ortaya çıktı.

Benden şüphelenmeleri yerindeydi aslında. Derslerim çok kötü gidiyordu, üstelik tam notların çalındığı gün Almancadan sıfır almıştım.

Fakat işte bu toplantıda, okulun örnek öğrencilerinden biri olan ve her dersten tam numara alan genç bir adam yanıma geldi.

Sıkılğan bir gülümsemeyle, «Biliyor musun,» dedi, «o ders notlarını çalan bendim.»

Meğersem o gün tam numaradan az aşağısını almış da, çocukcağz, hazmedememiş bunu!

Acı acı düşündüm o ara. Hayat da böyleydi işte. Örnek kişi geçinenlerin işledikleri suçlar bir sayılsa! Kimsenin aklına gelmez onları suçlamak. Ve suç, hep, genellikle suçsuz olan, fakat sınıfta en arkadan gelip adı haylazca çıkanların üstünde kalır.

Okuldan atıldığımı bir süre annemden saklamaya çalıştım. Çok üzüleceğini biliyordum çünkü. Az sonra öğrendi ama. Ağladı, yalvardı o kadar, gideyim beni geri alması için müdürle bir daha konuşayım diye. Kendi de gidecek, birilerini görecekmış. Gururum elvermedi.

Kavga ettik. Kazakistan'da oturan babamın yanına gitmek için evden kaçtım. Trenle, bir vagonun damında yola çıktım.

On beş yaşındaydım.

Adam olmak, kendi başımın çaresine bakmak istiyordum.

Babam o sıralar bir maden arama seferi yönetiyordu. Beni öyle kir pas içinde, Gandhi gibi karşısında görünce tepeden tırnağa bir süzdü.

«Demek kendi başının çaresine bakacaksın, öyle mi?» dedi. «Pekâlâ. Eğer sahiden onu istiyorsan, burda kimse senin benim oğlum olduğunu bilmeme- li. Yoksa istemeseler de kayırırlar seni, o da adam olmana yaramaz,» dedi.

Sefere amele olarak katıldım.

Kazmayla toprak kazmasını, kayalardan çe- kiçle elim gibi yassı örnekler çıkarmasını, cebimizde kalan tek kibriti usturayla üçe yarmasını, yağmur altında ateş yakmasını öğrendim.

Yüzme bilmiyordum ve ödüm kopuyordu bil- mediğim ortaya çıkacak, rezil olacağım diye.

Bir gün maden mühendislerinden biriyle azgın bir derenin başında dar bir dağ yolundan gidiyor- duk. İkimizin de sırtında içi kaya örnekleriyle dolu sırt çantaları vardı. Birden, yanımdaki yanlış bir adım attı, ayağının altında toprak çöküverdi. Can havliyle bir fundanın dallarına yapıştı ama eli kay- dı, sarp yardan aşağı tepe üstü dereye yuvarlandı. Bir iki saniye sonra onu köpüklü suların içinde çır- pırırken gördüm. Suyun yüzünde durmaya çalışı- yordu, ama sırt çantası onu dibe çekiyordu.

Hemen kendi çantamı çıkarıp bir yana attım, kemerimin içinden bıçağımı çekmemle suya atlamam bir oldu.

Mühendisin yanına kadar yüzüp sırt çantasının kayışlarını kestikten, ikimiz birlikte kıyıya tırman- dıktan sonra, işte o zaman, yüzme bilmediğimi ha- tırladım.

Fazla titiz olmamayı da öğrendim bu arada.

Yanımızda çalışan bir Kazak aşçı vardı.

Aşçının gündelik işlerinden biri, üstüne tahta fiçı ilıştırılmış bir arabaya, yaşlı bir beygirimizi koşup, çadırlarımızdan dört beş mil ötedeki bir ırmaktan su getirmektir. Yediğimiz hazır çorbayla pirinç lapasını bu suyla pişirirdi. Bu suyu içerdik. Bu suyla yıkanır, gömleklerimizi yıkardık.

Hergün güneş doğarken çıkıp gidiyor, güneş batanadək dışarda kalıyorduk. Gün boyunca, kızgın güneş altında suya susamış Kazak bozkırında dolaşp maden arıyor, akşam olunca sırt çantalarımızın ağırlığı altında iki büklüm kampa dönüyorduk. Hatırlıyorum, ilk günler taşların sivri uçları sırtımı kesmişti de arkam hep cılk yara olduydu. Sonradan kabuk bağladı. Çantalarımız doluncaya kadar dolaşırdık. Ama bir gün vazgeçtik dolaşmaktan, kampa erken dönmeye karar verdik.

Güneş hiç acımasız parlıyordu.

Mataralarımız boşalmıştı. Dudaklarımız sıcaktan kavruluyordu.

Hem yürüyor, hem de aklımızdan, kampa varınca maşrapaları fiçiyə daldırıp uzun uzun, kana kana nasıl su içeceğimizi geçiriyorduk.

Birden bir tepenin ardından kulağımıza garip bir türkü çalındı. Şaşkın şaşkın bakışp adımlarımızı sıklaştırdık. Tepenin yamacını dönünce, fiçili arabayı çeken beygiri gördük. Arabayı kimse sürmüyordu. Etrafta da kimseler görünmüyordu. Nerden geliyordu peki o türkü?

Ses de gitgide yükseliyordu.

Tam o sırada fiçinin içinde aşçının başını gördük. Boynuna kadar serin suya gömülmüştü. Dışarda ısı otuz beş derece, o tıpkı bir çocuk gibi suyu cıf-cıflayıp keyfediyordu. K'ları bol bir türkü

tutturmuş, yüreğinin olanca genişliğiyle, neşe ve sevinç içinde şakıyordu.

Hiçbir şey demedik. Yüzlerimiz asık, kararlı, fıçıya doğru koşmaya başladık.

Aşçı bizi gördü ve dehşet içinde gözlerini yumdu.

Çektik dışarı çıkardık. Anadan doğma ilk güzelliğiyle cascavlak durdu karşımızda.

Vurmadık bir yerine. Yalnız omuzlarından tutup sarstık biraz.

«Hep yapıyor muydun bunu, ulan itoğlu it, yoksa bu ilk mi?» diye sorduk.

«Bu ilk! Bu ilk!» diye haykırdı. Korkudan dişleri birbirine çarpıyordu.

Bıraktık gitsin.

Suya baktık. Susuzluk ve tikslenme arasında bocalıyorduk.

Irmak çok uzaktaydı. Yenibaştan taa oralara gitmeye hiç gücümüz yoktu.

Sonunda içimizden biri, «Eh, n'apalım, bu da su işte!» dedi ve matarasını fıçıya daldırdı.

Matarayı ağzına götürdü, iştahla içti. Ben de içtim...

Hayat, şehirden getirdiğim titizliği söke söke çekip alıyordu benden.

•

Ama o aynı zalim ve katı hayat bana insanlara güvenmeyi de öğretti.

Bir gün baktım, bitlenmişim. Esvaplarım silme bit dolu. Umutsuzlandım. Ne yapacağımı bilemedim.

Bir koşu bozkıra çıkıp orda eskiden kalma bir kazı yerine indim. Soyundum, bitleri öldürmeye koyuldum. Tepede bir yerlerde çimler hışırdıyor, kuş-

lar ötüyor, bulutlar bir çözülp bir toplanıyordu. Ve ben orada bir başıma, çıplak, dik dik beni süzen kurbağaların ortasında soğuktan ve tiksintiden tir tir titreyerek, ve kendimden nefret ederek, dikelmış duruyordum.

Üstümü değiştirmedim, çünkü başka giyecek şeyim yoktu.

Birden çukurun içi kararır gibi oldu. İrkildim. Gözlerimi kaldırıncaya yukarda ayakları çıplak, omuzunda sırtık taşıyan genç bir köylü kadın gördüm. Çukurun kenarında durmuş bakıyordu.

Çukurun duvarına sımsıkı yapışıverdim. Yer yarılsa da yerin dibine geçseydim keşke! Ellerimi yüzüme kapattım, utancımından ağlamaya başladım.

Kadın çukura atladı.

Geldi ellerimi yüzümden çekti. Uzun, koyu kirpikler arasından kopkoyu mavi gözler, insana acı-maktan çok daha iyi gelen sıcak bir sevecenlikle baktılar bana.

«Ne ağlıyorsun, aptal çocuk?» dedi. «Gel hadi benimle!»

Bir gayret esvaplarımı üzerime çektim, başımı öne eğip kadının peşinden yürüdüm.

Çamaşırlıkta ateş yaktı, sanki çocukmuşum gibi bir güzel sildi ovaladı vücudumu, esvaplarımı kuruttu ve yatağa kodu beni.

O gece koyun postu gocuk altında kerevette uzanmış yatarken, köylü kadın gecelik entarisiyle gelip yatağın kenarına ilşti.

«Şimdi daha iyisin ya, enayi?» dedi. «Ne diye kendini o hale soktun sanki?... İnsanlardan korkmamalısın. Başın derde girdi mi insanlar her zaman yardımcı olurlar sana.»

Saçlarımı okşadı.

Başımı çektim, yeniden ağlamaya başladım. Kendimden öyle iğreniyordum ki, kim olsa iğrenir benden diyordum.

«Şuna da bak... Pis olduğunu takmış kafasına! Hiç de pis değilsin işte!» dedi.

Gocuğun altında yanına uzandı. Kayın yaprağı ve çamaşırılık kokan güçlü kuvvetli, iri gövdesini getirdi üzerime bastırdı.

Onu hiç unutmuyacağım.

O günden beri bilirim, bu dünyada hemen her değerın aşağısı yukarısı tartışılabilir ama, hayatta en önemli şey iyiliktir.

Bu arada bir başka türden insanca yakınlığı öğrendim. Erkeklerin daha bir kaba, daha bir çekingem, babaca iyiliğini...

Savaşta üzerine tütün şeritleri yapışmış şeker topaklarını getirip acemice elime tutuşturan askerler, bir keresinde **tayga**'da beni kızgın bir dişi ayının pençesinden kurtaran köylüler, sırt çantamı bana taşıtmayıp kendileri yüklenen maden mühendisleri, ayaklarımın su toplayan yerlerini ot basıp iyileştiren işçiler... Hepsi daha çocukluğumda bana insan-yoldaşlarımın iyiliğine derin bir güven duygusu aşıladılar.

Hepimiz hayata ilk atıldığımız sıralarda karşılaştığımız bir ifrit vardır. Bunlar insanlara güvencimizi yıkmaya, hayatta çıkar-gözetmeyici bir davranışın mümkün olabileceğinden bizi şüpheye düşürmeye çalışırlar. Yumuşacık cazip elleriyle

bizi inançsızlık ve güvensizlik dehlizlerine çekmeye uğraşırlar.

Benim de böyle bir ifritim vardı.

Bu ifrit Kazakistan'da madenlerde çalışan bir teknisyendi. Bodur gövdesinin üstünde kocaman dazlak kafalı, küçücük alaycı gözlü, kırk kırkbeş yaşlarında biri.

İfrit, akşamları iş bittikten sonra beni evine çağırır, oturur çeşit çeşit konularda diskur çekerdi. Konuları da şöyle: bütün insanlar namussuz. Ya da: sevgi, dostluk ya da bunlar gibi bütün bencilliğe sığmaz kavramlar, hepsi, roman yazarlarının icadı. Onlar da, özel hayatlarında, tıpkı bizler gibi itin teki imişler.

İfritin birlikte yaşadığı bir kadın vardı. Çirkin, kurada, üzgün bir kadın. Ufak tefek. Sopa yemiş bir köpeğin gözleri gibi kaçamak bakardı gözleri. Vaktiyle madencilerin kantininde mutfakta çalışmış.

İfrit bu kadını hakaretlerinin gönüllü hedefi yapmıştı. Her akşam eve dönünce ona ayaklarını yıkatırdı. Üstelik bu tören ille de başkalarının gözü önünde yer almalıydı. Bu boynu eğik, yakınmasız kadının benliğinde bütün insanlığı alçaltırken, belli ki, kendini daha bir yücelmiş görüyordu.

Bir akşam yine birşeyler anlatırken kadına bir leğen getirmesini buyurdu. Leğen gelince ayaklarını suya sokup parmaklarını oynatmaya başladı. Zevkten dört köşe olmuştu.

Bir yandan da felsefe yapıyordu.

«Toplum bir arada tutan güç sevgidir sanıyorsun, değil mi? Acaba öyle mi dersin? Bu kadınla beni al mesela. İğreniyorum ondan ama yatıyorum onunla. O da benden nefret ediyor, yine de ya-

tıyor benimle. Üstelik akşamları ayaklarımı da yıkıyor. Niçin beraberiz? Çünkü birbirimize muhtacı. Ben yatmak için, ayaklarımı yıkatmak için ona muhtacım, o da karnını doyurmak, kendine üst baş almak için bana muhtaç. Toplum sevgi üzerine değil, karşılıklı nefret üzerine kurulmuştur.»

Kadına baktım.

Ona zulmeden adamın ayaklarını yıkıyor, hem de ağlıyordu. Gözyaşları, şıp şıp, içinde ayak parmaklarının oynadığı kirli suya dökülüyordu.

İfritin dedikleri hem iğrenç, hem de akla yakındı. Yine de ama, gerçekler onları doğrular gördüğü ölçüde benim onlara direncim artıyordu.

Bir gün ifrit bozkırın taa bir ucunda küçük bir şehre işçi ücretlerini almaya gidiyordu, beni de yanında götürdü. Kamyonla yola çıktık. Kamyonun şoförü, ön dişlerinin tümü çelikten, ellerinin üstü dövme, az konuşan bir gençti.

«Gözünü ondan ayırma, içerde yatmışlığı vardır,» diye kulağıma fısıldadı ifrit, biz yola çıkmadan önce. «Üzerimizde epey para olacak. Yanıma bunu aldım,» diye de içinde tabanca duran cebini okşadı. «Sen ama yine de dikkatli ol, emi?»

Bankaya vardık. İfrit buruşuk para tormalarını dikkatle saydıktan sonra eski püskü bir deri çantanın içine doldurdu. Üçümüz birden kamyonun şoför mahalline bindik: şoför, dizlerinin üstünde çantayla ifrit, ve ben.

Çölde yol yok, iz yok, biz aşağı yukarı üç yüz mil yol gidecektik.

Önümüzde ardımızda tuz göllerinin ölüce pırlıtısından, telgraf direklerinin tepesine tünemiş, ufak kafalarını heybetle döndürüp bize bakan çöl kartallarından başka birşey görünmüyordu.

Yolu yarladık, ifrit yine felsefe yapmaya başladı.

«Hayat garip, değil mi?» diye şoföre laf attı. «Çantamda para olduğunu biliyorsun tabii. Senin olsa bu para hiç fena olmazdı, değil mi? Ama cebimde tabanca var, onu da biliyorsun. Hem de, üstelik, beni öldürsen bile paçayı kurtaramazsın, o da ortada... Yoksa öldürürdün beni, değil mi, ha, öldürmez miydin?»

İfrit kikirdedi. Memnundu kendinden.

Şoför birşey demedi. Demedi ama dövme eli daha da sıkıca kavradı direksiyonu.

«İnsanların hepsi doğuştan hırsız ve kaatildir,» diye ifrit sürdürdü sözünü. «Ne ki ceza görmekten korkarlar. Kaldır cezayı, hepsi başlar çalıp öldürmeye.»

Şoför ansızın frene bastı.

Başımı ön cama çarptım. Bir an sonra, kendime geldiğimde, tabanca şoförün elinde, ifritin karnına dayanmıştı.

«Çık dışarı, tahta kurusu!» dedi şoför, dümdüz bir sesle. «Her ağzını açtığında bi sürü kurbağa fırlıyor dışarı. Sen olduğun yerde pis bataklık kokusundan burnumun direği kırılıyor. Çık dışarı, paraları da bırak bakalım!» Titremeye başlayan ifritin elinden çantayı çekip aldı, adamı arabadan aşağı itti ve gaza bastı. Yolumuza devam ettik.

«Şimdi benim hakkımda kimbilir neler düşünüyor, değil mi?» dedi şoför bana, dişlerinin arasından. «Parayı aldım, kirisi kırıyorum sanıyor. Bu namussuzlar herkesi kendileri gibi sanırlar. Yarım fırsat ver ellerine sıçsınlar dünyanın içine! Diz-boyu bokta dolaş dur ondan sonra artık!»

Arkama baktım. Taa uzakta ufak bir ifrit işi-

tilmez birşeyler haykırıyor, garip bir biçimde kollarını sallayıp peşimizden koşuyordu. Gittikçe de ufa-lyordu.

«Sen onu merak etme,» diye homurdandı şoför, «birşey olmaz ona. Onun gibiler hep dört ayak üstüne düşerler işte, n'apalım!»

Gidiyorduk.

Az sonra kamyon istop etti.

Şoför radyatöre bir baktıktan sonra, asık suratla, «Su kaynattı. Bitmiş su,» dedi.

Çevresine bakındı, çölde.

«Su da bulunmaz ki buralarda!» dedi.

Az düşündükten sonra bir karara vardı.

«Bak ne diyecem... Sen kal burda, kamyonu göz kulak ol, ben gideyim yardım getireyim. Parayı da yanıma alırım, ne olur ne olmaz. Çölün çeşit çeşit adamı olur, bir de bakarsın... Sen bekle beni burda.»

Paraları çantadan aldı, koynuna doldurdu, uzun, kararlı adımlarla uzaklaştı.

Uçsuz bucaksız bozkırın ortasında tek başıma kaldım. Ne yiyeceğim, ne içeceğim vardı.

İki kere güneş doğdu, güneş battı.

Kamyonun yanından çok uzaklaşmadan dolaş-tım durdum oralarda. Biraz serinliyeyim diye çöl bitkilerinin sert yapraklarını çiğnedim. Hafif ekşi bir tadı vardı yaprakların. Sonunda başıma vurdu. Önümde bir sürü ifrit görmeye başladım. Binlerce. Kıkır kıkır gülüyorlardı. Binlerce boynu eğik ka-dın, hiç yakınmadan, onların ayaklarını yıkıyordu. İfritler, hepsi birden karşıma geçmiş, oh olsun der-cesine çen çen başımın etini yiyorlardı.

«Gör işte, bak nasıl bıraktı seni! Bir daha gel-

meyecek! İnanmın mı şimdi bütün insanların namussuz olduğuna? İnanmın mı şimdi, ha?»

Ben çaresizlik içinde kendimi yere atıp toprağı yumrukluyor, deliler gibi haykırıyordum:

«İnanmıyorum! İnanmıyorum!»

Üçüncü gece, şoför mahallinde güçsüz ve baygın yatarken yüzüme iki beyaz, göz kamaştırıcı ışık çizgisi vurdu. Ufak ufak karaltılar sardı kamyonun çevresini.

Birden kapı açıldı, iki bildik, dövme kol bana sarıldı. Bir sıra çelikten dişleriyle şoförün yüzünü tanıdım. Sevinçten ağlıyordu.

«Yaşıyor! Yaşıyor!» diye bağırdı.

Dövmeli bir el dudaklarıma bir şişe tuttu, ağzımdan içeri süt boşalttı.

O günden sonra çok ifrit çıktı yoluma, daha da çıkacak hiç şüphesiz ama, artık hiç biri benim insanlara güvenimi sarsamaz.

•

Sonraları bir başka maden arama seferine katıldım. Bu seferki Altay bölgesindeydi.

İşe amele olarak başlamışken, şimdi teknisyen aydınlar arasına girmiştim. Ben de örnek toplayıcılardan oldum.

Tabii kötü adamlarla çok karşılaştım ama gün geçtikçe kandım ki iyiler çoğunluktadır. Bugün de aynı kanıdayım. Bir de şunu anladım: kötüler, çoğu, birbirlerinden nefret de etseler, birbirlerini tutuyorlar ve bu onları güçlü kılıyor. Oysa iyiler daha dağınık olmaya eğilimliler. Bu yüzden güçlerini yitiriyorlar.

Bu arada aydınları ölçüp tartmada yeni bir kıstas buldum. Gördüm ki bir adamın aklı, bildik-

lerinin toplamı değil, insanları oldukları gibi tanıyabilme, onları anlama ve onlara yardımcı olabilmeye gücüdür. Soruna bu açıdan bakınca, tanıdığım birçok okumuş kimselerin körkütük bilgisiz askerler, köylüler, işçiler, hattâ sabıkahılar kadar bile bilge kişiler olmadıklarını söyleyebilirim. Benim gözümde aydının soylusu, Eflatun'dan Kafka'ya ve Joyce'a kadar herşeyi ezbere bilip bunlar üzerinde saatler geçirebilen kişi değil, yüreğini cümle âleme açık tutabilendir. Okumuş kişileri, eğer okumuşlukları namussuzluklarını şuncacık ilerletmeye yaramışsa, ayak takımından aşağı görürüm.

BÖLÜM İKİ

1

Annemin yanına tunç yüzlü ve daha büyümüş döndüm.

Beni istasyonda karşıladı. Tramvayda eve giderken durmadan konuşuyorduk.

Birden birşeyin farkına vardım: bütün yolcular hayretle bana bakıyorlardı, ve annem ağlıyordu.

Meğersem, annemle konuşurken, ağza alınmıyacak sözler sarfetmişim! Yanlarından yeni ayrıldığı dostlarım hiç aldırılmazlardı bu yaptığıma ama, annem ağlıyordu işte.

O günden sonra sövmeyi bıraktım. Yani, bıraktım sayılır demek istiyorum...

Eve vardığımız zaman pantolonumun kemer yerindeki dikişleri söktüm, alnımın teriyle çalışıp kazandığım parayı sakladığım yerden çıkarıp masanın üstüne attım.

Annem ellerini havaya kaldırarak, «Ne yapacaksın bu kadar parayla?» dedi.

«Önce kendime bir daktilo makinesi alacağım, gerisi senin,» dedim.

Artık okula gitmek zorunda değildim ya, var gücümle kendimi yazıya verdim. Dergilere yine şiir üstüne şiir yolluyordum. Bari daktilo bir işe yarasaydı! Şiirlerim yine yayınlanmadan kaldı.

Bir tutkum daha vardı: futbol.

Geceleri şiir yazıyor, gündüz vakti evlerin arka bahçelerinde ya da boş arsalarda futbol oynuyordum. Eve döndüğümde pantolonum yırtılmış, pabuçlarım parçalanmış olurdu. Dizlerim kanardı. Yerde zıplayan deri topun çıkardığı boğuk sesi duymıyayım, kendimden geçiyordum.

Karşı takımın savunma hattını çalımla atlatıp şutu çekmek ve yerlere serilip kalan kalecinin yanbaşımdan ağılara takıvermek topu... Tıpkı şiir gibi geliyordu bana. Hâlâ da öyle gelir.

Futboldan çok şey öğrendim.

Kaleci olduktan sonra, karşı takım muhacimlerinin en ufak hareketlerini bile gözden kaçırmamasını, çok kez çalımlarını önceden kestirmesini öğrendim. Bu bilgi sonradan edebiyat alanında verdiğim savaşta bana yardımcı oldu.

Parlak bir futbolcu olacağımı söyleyenler vardı.

Okulda futbol oynadığım çocuklardan bir hayli profesyonel oyuncu oldular. Şimdilerde pek az buluşuyoruz ya, ne zaman buluşsak, bakıyorum, benim yerimde olmayı ister gibi bir halleri var. Benim de tam tersi.

Futbol birçok bakımdan şiirden kolaydır. Golü attın mı, attın demektir. Top ağılardadır. Hani ne derler, tartışma kabul etmez bir gerçek, öyle işte. (Hakem her şeye rağmen golü saymayabilir tabii ama, az olur o). Oysa insan ne zaman şiirde bir gol atsa, hiç şaşmaz, binlerce hakem birden düdüklerini öttürüp golü hükümsüz saydırmaya uğraşacak-

tır. Çünkü hiçbir şeyi ispatlayamazsınız şiirde. Bir ofsaytın gol sayıldığı da çok görülmüştür şiirde.

Genellikle, içine karışan türlü entrika ve pisliğe rağmen, spor edebiyattan çok daha temiz bir uğraş. Gün oluyor, futbolcu olmadığımı gerçekten üzülüyorum.

Az kalsın oluyordum.

Bir maçta üst üste üç kere penaltıdan gol atıp kendimi gösterince, ünlü bir takımın antrenörü benimle görüşmek istedi. Öbür çocuklar hepsi hasetten kırıldılar.

Derken bir olay oldu, yolumu değiştirdi.

Ne zamandır **Sovyet Spor** gazetesine şiirlerimi götürmeyi düşünüyordum. Aşağı yukarı baş vurmadığım bir orası kalmıştı.

O dediğim maçtan sonra tuttum gazeteye gittim. Üzerimde yıkana yıkana solmuş mavi bir spor gömlek, yol pantolonu, ayağымda kırık dökük pa- buçlar vardı. Elimde tuttuğum Mayakovski tarzı şiirde Amerikan atletlerinin davranışlarını bizimki- lerle kıyaslıyordum.

Sovyet Spor'nun yazı işleri Cerzinski soka- ğında bir yerdeydi. Büyük bir odada kopkoyu cıga- ra dumanı ve daktilo sesleri ve kalem cızıltısıyla kolonlardan çıkan hışırta arasında güç bela birkaç karaltı görebildim.

Ürkek ürkek, şiir bölümü nerdedir diye sor- dum. Dumanın içinden bir ses, bağıarak, öyle bir bölüm olmadığını bildirdi. Derken yine dumanın içinden bir el uzandı, omuzuma indi, bir ses, «Şiir mi? Bir bakalım...» dedi.

Daha o anda o ele de, o sese de güven duydum. Yanılmamışım.

Önümde otuz yaşlarında, siyah saçlı bir adam

oturuyordu. Güzel, doğulu gözleri vardı. Nikolai Aleksandroviç Tarasov. Dört bölüme birden bakıyormuş: dış haberler, parti haberleri, futbol ve edebiyat.

Beni yanına oturttu ve şiirimi gözden geçirdi. Hiç yorum yapmadan, «Başka var mı?» dedi.

Kemerimin altında taşıdığım, sayfalarının uçları yenik defteri çıkardım.

«Var ama spor üzerine değil.»

Gülümsedi o. «Daha iyi!» dedi.

Daktilo takırtıları arasında yüksek sesle okudu şiirlerimi. Bir ara ordan bir kadını yanına çağırdı, bir üzüm salkımını bir küme balona benzeten bir mısraı okudu ona. O okurken başkaları da -muhabirler, fotoğrafçılar, daktilolar- geldiler, masanın çevresini sardılar.

Tarasov, «Ne dersiniz, şair olacak mı?» diye sordu onlara. «Şair zaten,» dediler hep bir ağızdan. Birisi omuzuma vurdu, «Valla doğru, öyle!» dedi. «Ben de öyle düşünüyorum,» dedi Tarasov da gülümseyerek.

Bugün dahi, nasıl oldu da daha o günden bana şairliği yakıştırabildiler şaşarım. Belki de işleri esasta edebiyat olmadığı için kafaları bir sürü basmakalıp fikirle dolup tıkanmamıştı, ondan. O da işte bana yaradı.

Herkes masasının başına döndü, beni Tarasov'la yalnız bıraktılar. Tarasov, «İki Çeşit Spor» başlığını taşıyan şiirimi eline alarak, «İçlerinde en kötüsü bu ama n'apalım, bize de ancak bu yarar,» dedi.

Ne zamandır bekleyip durduğum o büyümlü kelimeyi, «Baskıya» kelimesini yazdı üzerine ve gitti şiirim.

«Sanma ki öbür şiirlerinin hepsi iyi,» dedi Tarasov. «Orda burda güçlü bir iki mısra var işte, o kadar.»

Güçlü mısra nedir bilirmişim gibi kasılmaya çalıştım.

Konuşmaya devam ettik. Tarasov hangi şairleri sevdiğimi sordu. Yutkundum.

«Mayakovski.»

«İyi Ama yetmez... Pasternak'ı biliyor musun?»

«Biliyorum.»

«Saçmalama, bilemezsin. Bildiğini sansan da bilemezsin. Dinle, bak!»

Pasternak'ın sahiden hiç bilmediğim şiirlerini okudu, ezbere. «Nikolai Aleksandroviç, yine mi Pasternak?» dedi daktilo kızlardan biri, parmağını şakacıktan ona doğru sallıyarak. Sonra da üzerinde kocaman harflerle «Yazı İşleri Müdürü» yazılı bir kapıyı gösterdi.

«Allahtan bir spor gazetesiyiz,» dedi Tarasov da, gülerek.

Oturduk onunla benim defter üzerinde konuştuk. Bazı mısralar niçin iyiydi, bazıları niçin kötü, anlattı bana. Gevşek, çözükle şiire hiç dayanamazmış. Deneysel çalışmaları, zevksizliğe kaçsa bile, severmiş. «Bir işin var mı, bir yere gidecek misin?» diye sordu. «Gitmeyeceksen seni bir dostumla tanıştırmak isterdim.» Birisine seslendi. Az sonra onun yaşlarında, solgun yüzlü, kıpırdak, gepgeniş alınlı bir adam girdi içeri. Neden bilmem, kolunun altında bir satranç tahtası taşıyordu.

«Dostum Volodya Barlas, fizikçi,» dedi Tarasov. «Yevgeni Yevtuçenko, şair.»

Hayatımda ilk kez bana şair diyorlardı.

«Şair mi?» Barlas kaşlarını kaldırdı. «Epey birşey o...» İnanmazlıkla gülümsedi.

Bilmem neden, ilk başta onu biraz kaçık sandım.

•

Ordan çıktık, 1949 Moskova Haziranının fısır fısır ağaçları altında bir sokak boyu yürüdük.

«Bir şair, ha?» dedi Barlas, yeniden, düşünceli düşünceli. «Peki, dünyaya ne söyleyeceksin bakalım?»

Tarasov imdadıma koştu.

«Dünyaya şair olduğunu söylemek istiyor ya, ilk başta yeter o kadarı,» dedi.

Sinirli görünüyordu. Belli ki, gepgeniş alınlı, koltuğunun altında satranç tahtası taşıyan bu garip kişiyi oldukça önemsiyordu. Sonra, beni de önemsemeye başlamıştı galiba.

Yolda yürürken onlara kendimden üç şiir okudum.

Sonunda Barlas, keskin bir bakışla, «Pekâlâ,» dedi, «yetenekli olduğun ortada. Heyecanın var, şiirlerinde garip bir çeşit tınlama, gürleyiş var. Ama şu anda dünyayı sende iş olduğuna inandırmaktan başka birşey düşündüğünü söyleyemem. Tabii henüz başarılı sayılmazsın bu yolda, kolay bir yol da değildir zaten, ama diyelim dünya inandı sana, o zaman işte, kendisine dişe dokunur birşeyler söylemeni isteyecek senden. Sen ne diyeceksin dünyaya?»

«Çocuk daha on beş yaşında, Volodya!» diye Tarasov bir kere daha benden yana çıktı.

«Tam yaşı. Sonra gecikir,» dedi Barlas, sert bir sesle.

«Kendiliğinden gelir o. Şimdi onun için önemli

olan, yazmak ve başka birşey düşünmemektir. Şiirde akıl öğesini çok abartıyorsun sen,» diye Tarasov ona karşı çıktı.

«Hiçbir şey kendiliğinden olmaz... Heyecan iyidir ama sadece heyecanın da bir anlamı yoktur...»

Bu iki adamla tanışmış olduğuma hayatım boyunca medyunu şükran kalacağım. Çok bakımlardan hayatıma yön verdiler. İkisi de bir zamanlar yazar olmak istemişler, daha bir yere varamamışlardı. Bende kendi gençliklerini gördüler, kendilerinde gerçekleşmeyen vadin bende gerçekleşmesini dilediler. Bütün o geceyi sokaklarda dolaşarak geçirdik. Gün doğarken ayrılıyorduk, Tarasov saatine baktı, sonra döndü sevgi dolu gözlerle bana baktı.

«Bir saat sonra gazete senin şiirinle çıkmış olacak,» dedi.

Barlas da, «Aklından çıkarma... bundan böyle yalnız kendine ait olmaktan çıkıyorsun,» diye önceki uyarısını tekrarladı. Ama ben onu ciddiye almadım.

Yeni arkadaşlarımdan ayrıldıktan sonra, meyhaneye duvarlarına yapışıp kalan sarhoşlar gibi, bir türlü ayrılamadım o sokaktan. Yüreğim çarpa çarpa gazetecilerin açılmasını bekliyordum.

Saat yedide gazetecinin elinden koparırcasına çekip aldığım **Sovyet Sporu** hâlâ matbaa mürekkebi kokuyordu. Gazeteyi açınca, altında isimle şiirimi gördüm.

Gazetecinin elinde ne kadar **Sovyet Sporu** varsa aldım -hepsi elli tane kadardı- ve koca tomarı göğe kaldırıp sallıyarak sokaktan aşağı yürüdüm.

Ayağımın altında yer fırdönüyordu.

Bir dahiydim ben.

«Okuyun, çok ilginç!» diyordum, gelip geçenlere, ve herbirine gazeteden bir tane uzatıyordum.

Herkes şaşkın şaşkın bakıyordu bana.

Eve varınca büyük bir sevinçle gazeteyi götürdüm annemin önüne serdim. Annemin tepkisi pek candan oldu demeyeceğim.

«Evet, artık hiç ümit kalmadı senden,» dedi, bezgin bir iç çekişiyile.

Galiba da haklıydı.

2

Hemen o gün Tarasov bana para ödenmesini de sağladı. 350 ruble aldım. Henüz kimlik kartım yoktu, kim olduğumu ispatlamak için nüfus kağıdımı göstermek zorunda kaldım. Muhasebedeki kız spor gömleğime, yırtık lastik pabuçlarıma, güneşten yanmış derisi soyulan komik burnuma baktı baktı da, güç tuttu kendini gülmemek için.

«Ne de benziyor çirkin kaz palazına!» diye bir kikirdeме duydum peşim sıra. Hiç aldırmadım. Paramı pantolonumun arka cebine yerleştirdim, terbiyeli terbiyeli Alasmaladık dedim ve bir gün üne ereceğinden emin bir kuğu gibi çıktım dışarı.

Annem bana şairler hep sarhoş olurlar derdi. Kitaplarda da okumuştum ben bunu. Onun için, madem dedim kendi kendime, ben de şair oldum, o halde gider bir güzel içerim bu kazandığım parayla. Bizim Tatar kapıcının on dört yaşında bir oğlu vardı, arkadaşım. Gittim ona sordum, bu işi en iyi nasıl yaparız diye. O da çok bilgic bir edayla, muhakkak bir lokantaya gitmeliyiz ve de yanımızda kadınlar olmalı dedi.

On yedi yaşında iki kızı -biri bir berberde çalışıyordu, öbürü bir fabrikada işçiydi- sözümona sefahat arkadaşı aldık yanımıza. Onların isteği üzerine dördümüz birden Aurora lokantasının yolunu tuttuk.

O şamatalı harcıalem yer, kocaman kadın başlı taş sütunları ve tavanlarında kanat çırpın küçük melekleriyle tam bir büyü alemiydi benim için.

Şarap listesine bakıp bir şarap ısmarladım.

Kızlar beni anneme teslim ettiklerinde sabah olmak üzereydi. Büyülü alemi ziyaretimin sonunda midemin içi dışına çıkarılıyordu sanki.

Annem ağlıyordu. Ben saat onda stadyumda futbol antrenörüyle buluşup takımına kaleci olmak üzere deneme geçireceğimi hepten unutmuştum.

Korkunç bir baş ağrısıyla uyandım ve zorla sokağa çıktım.

Kale direklerinin ortasında dururken çevremde ne olup bittiğinin zerrece farkında değildim. Bir yerine iki, hattâ üç top gördüğüm oluyordu. Birini bile tutamadım.

Antrenör halime acıdı da sordu bana: «İyi değil misin, neyin var?» dedi. Yanıma gelince ağzı hayretten bir karış açık kaldı.

Ellerini havaya kaldırdı, orda hiç kımıldamadan şapşal şapşal duran oyunculara döndü, kendi kendine söylendi, Shakespeare'e taş çıkartırcasına:

«Sabahın onu, on beş yaşında bir çocuk körkütük sarhoş! Bu bozuk çağda yaşadığıma esef ediyorum doğrusu. Yazık! Yazık!» dedi.

Futbol oyunculuğumun utanılası sonu böyle oldu işte.

Daha önce de dediydim, Tarasov'la Barlas'ın benim insanca ve şairce yetişmemde çok büyük payları vardır.

Dengesiz mizacımla nasıl oldu da sabır gösterip uğraşabildiler benimle, hâlâ anlamış değilim.

Barlas benim canlı ansiklopedimdi. Çağdaş felsefeden beni ilk haberli kılan o oldu. Hemingway'in eserleri şimdi yeni yeni basılıyor Rusya'da, milyonla da satıyor. O zamanlar ancak kitap meraklılarının elinde rastlayabilirdiniz onlara, o da tek tük. **Silahlara Veda, Fiesta, Ya Hep Ya Hiç, Klimanjarro'nun Karları**, anlatımlarındaki yalınlıkla ve hayata karşı o tam erkekçe tutumlarıyla beni çok etkilemişti.

Sonraları **Çanlar Kimin İçin Çalıyor** Hemingway'in en sevdiğim kitabı oldu. Batıda bazıları ikinci sınıf bir roman sayarlar o kitabı. Ama ordaki o yaşlı kadınla genç kız gibi karakterlere hiç bir ülke edebiyatında kolay rastlanılmaz sanırım. Öte yandan, Andre Marty'nin kişiliğinde Hemingway, nesnel namusu ne denli müseccel olursa olsun çok kolaylıkla suç işlemeye sürüklenebilecek (ve de sürüklenen) bağınaz kişi tipinin temsil ettiği sorunu çok ustaca deşip inceler. Bu tip, sonraki yılların bir çok olaylarının ilk habercisi olmuştur.

O zamanlar Rusya'da az bilinen diğer bazı yazarları yine Barlas'ın yardımıyla tanıdım. Mesela, Hamsun, Joyce, Freud, Proust, Steinbeck, Faulkner, Remarque, Saint-Exupery...

Nietsche'nin **Zerdüş** Böyle Dedi eserindeki Tevratvari mecazlar karşısında elim ayağım tutuldu. Faşistlerin ideoloji savaşında Nietzsche'nin kitabını silah olarak kullandıklarını öğrendiğim zaman üzüntüden ve hayretten ağlamaklı oldum. Ne

kötü bir kaderdi onun gibi büyük bir yazar için!

Thomas Mann'ın **Büyülü Dağ** romanı, insanlığın acıları üzerine kaya gibi kurulmuşluğuyla, bir de manevi yüceliğiyle ezdi beni.

Walt Whitman'ın uçsuz bucaksız kapsamı, Rimbaud'nun hırçınlığı, Verhaeren'in bereketi, Baudelaire'deki yalın tragedyaya duygusu, Verlaine'in büyüüsü, Rilke'nin inceliği, T.S. Eliot'un kuruntulu hayalleri ve Robert Frost'un o ayağı yere basar, sağlam, köylü hikmeti başımı döndürdü.

Okulda kötü öğretildikleri için beni sıkıan Rus klasikleri birden canlandılar, bana dostlarımca yakın oldular. Onlarda gördüğüm düzyazı örnekleri - Tolstoy'un granit kümelerince ağır, Çehov'un güzyapraklarınca yumuşak, Dostoyevski'nin geceleyin telgraf telleri gibi titrek, iniltili cümleleri- ilk kez bütün güzelliği, anlam derinliği ve zenginliğiyle önümde açıldı.

Puşkin okulda yağsız lapa gibi tatsızdı. Derken o güçlü delikanlı yumruğunu savurduğu gibi resmî portresinin camını çerçevesini indirip dışarı fırlayıverdi: kurnaz, cüretkar, küstah. Kar ve şampanya kokulu. Onun trajik eşi ve karşıtı, Lermontov, köpük içinde atının sırtında, arkasında Kafkas rüzgarlarının dalgalandırdığı pelerini, top dumanları içinde, antolojilerin sayfalarından sıyrılıp çıkıverdi.

Şair gözleri -Blok'un derin gölgeli peygamber gözleri, Yesenin'in çocuk-mavisi afallak gözleri, Mayakovski'nin şakacı, isyankar, ama umduğunu bulamamış gözleri- ikide bir gözlerimin önüne geliyordu.

Pasternak'ı anlıyamıyordum daha. Bana çok karışık geliyordu ve hayallerinin dokusu içinde düşüncesinin ipuçlarını bir türlü ele geçiremiyordum.

Oysa Barlas onun şiirlerini tekrar tekrar okurdu bana, okur da sonsuz bir sabırla anlatır, açıklardı. Hiçbir şey anlamadığım için korkunç üzülürdüm. Sanatçının eserini anlıyamadıkları için sanatçıyı suçlayanların, «Anlamıyorum!» kelimesine herdaim kendini beğenmiş, kibirli bir eda katanların küstahlık dengine ben bu yaşıma geldim varamadım. İnsan önce anlamaya çalışmalı, değil mi? Ondan sonra seversin, ya da sevmezsin. Herkesin kendi bileceği iş. Birden yoluma bir mucize düştü: günün birinde Pasternak billur gibi dupduru ve açık göründü bana. O gün bu gün benim için sadelerin sadesi bir şairdir. Gök kadar sade, toprak kadar sade.

Öte yandan Tvardovski biraz fazla sade görünüyordu. Resimli çocuk kitapları vardır hani, onun gibi bir sadelikti onunkisi. Ama Barlas, ondaki görünür masumiyetin de kendine özgü bir incelmışliği, sürekli bir tutarlılığı olduğunu, oturdu sabırla anlattı bana. Bugün de Tvardovski kendine gereksiz kısıtlamalar koyan bir şairdir derim ama, eserine büyük saygım var. Birçok Rus şairi arasında hele onun Batıda bu kadar az tanınmasına ayrıca üzülüyorum.

Edebiyat öğrenimim işte bu sıralar başladı. Kader eşi bulunmaz bir öğretmen çıkarmıştı yolumun üstüne. Henüz bunun bir izi görünmüyordu yazdıklarımda ve öğrenci ve yazar olarak gelişmem henüz paralel, kesismeyen iki çizgi üzerinde gidiyordu. **Sovyet Spor'**unda hemen hergün bir şiirim basılıyordu. Futbol, voleybol, basketbol, boks, dağcılık, kürek yarışları, buz kayağı üzerine ya da Yılbaşı, Bir Mayıs Bayramı, Demiryolcular Günü, Tankçılar Bayramı gibi özel günler üzerine şiirler yazıyordum. Bu tür şiirli gazetecilik bizde çok yay-

gındı o zamanlar. Yazık, hâlâ sürüp gidiyor. Ama o zaman benim yaptığım öyle soğuk, sıradan iş değildi.

Keyif için, heyecanla yazıyordum.

Sözü edilmeye değer fikirlerim yoktu. Şiir pazularımı geliştiriyoordum o kadar. Kafiyelele, mecazlarla lobut çevirir gibi oynayıp duruyordum. Tarasov dört başı bayındır bir antrenördü. Ama yazdığım şiirler ne diyordu diye sorarsanız, valla onu ben de bilmiyordum!

Ne var ki, bu çocukcasına günahsız oyunda bir ahlak bozukluğuna doğru gidişin tohumları da yattarmış, sonraları anladım. Hatırlarım, bir gün Tarasov telefon edip beni yazıhanesine çağırdı. O günkü **Sovyet Sporu**'nda benim Bir Mayıs şiirim vardı.

«Ufak bir buhran atlattık, Zenya,» diye sıkılgan sıkılgan gülümsedi. «Yazı işleri müdürü ne yapacağını bilemedi. Senin şiirinde Stalin'in bir kere bile adı geçmiyormuş. Bunun farkına vardığında vakit çok geçti şiiri çıkarmaya.»

«E peki n'apacaz şimdi?»

«Valla ben seni rahatsız etmek istemedim... Onun için şiire kendim dört satır ekleyiverdim.»

«İyi ettiniz, bana göre hava hoş,» dedim ben de, sahiden bana göre hava hoş dercesine.

Şiirimde Stalin olmuş olmamış, hepsi birdi benim için. Piçin biriydim gerçekten.

Bir başka sefer de **Trud** gazetesinde bir şiirim çıktı.

Bir de baktım, içinde benim yazmadığım mısralar var.

Hemen **Trud**'un yazı işlerine yollandım. Kavga çıkaracaktım.

«Şiirin yayınlanabilir hale gelsin diye yaptık,»

dedi editörlerden biri, alttan alarak. «Ne var bunda bu kadar kızacak?»

Sahiden ne vardı bunda kızacak? Ben de öyle düşünmeye başladım. Ben de, taa çocukluğumdan bu yana, Stalin'e tapmıyor muydum?

Çok geçmeden, oyunun bütün kurallarını öğrenmiştim: bir şiirin yayınlanabilmesi için muhakkak içinde Stalin'i öven birkaç mısra olmalıydı. Giderek, bu bana çok doğal birşeymiş gibi geldi.

Artık o mısraları benim için başkaları yazmıyordu. Ben kendim yazıyordum.

Şiirli gazetecilik alanında uzman oldum.

Kısa bir süre sonra bayramlarda, kutlama günlerinde bütün Moskova gazeteleri benim şaşaalı, içi boş şiirlerimle dolup taşar oldu.

Mayakovski'nin yerini doldurduğumu kuruyordum. Ama o benim zannımdı. Aslında örnek aldığım Mayakovski değil, deneysel şiirler yazan şeytan gibi yetenekli bir başka şairdi: Semyon Kirsanov. O günlerde bütün gazetelerde onun şiirleri yayınlanırdı. Bayaa da iyi şiirlerdi.

«Zeyna, nasıl yazacağını öğrendin artık,» diyordu Tarasov bana, «biraz da ne yazacağını düşünsen...»

Barlas bana bakıyor, başını sallıyordu. Beğenmiyordu beni.

«Bırak maskaralığı, Zenya,» diyordu. «Bütün o sana verdiğim kitaplar boşuna mıydı acaba diye düşünüyorum şimdi.»

Ben de gidip üstadımı, saçına ak düşmüş, yıllanmış şair Kirsanov'u görmeye karar verdim. Gidecektim de biraz manevi güç alacaktım ondan. O üzgün üzgün baktı bana.

«Benimkilere benziyor diye senin şiirlerini se-

veceğimi mi sandın?» dedi. «Şiirlerinin en çok o yanını sevmedim. Kaç yılın biçimcisi olarak sana derim ki: biçimciliği unut, oğlum! Bir şairin vazgeçemeyeceği tek şey vardır: ister sade olsun, ister karışık, halk ona ihtiyaç duymalı. İstemeli onu. Şiir, gerçekse eğer, kapalı sahada son sürat dönen bir yarış arabası değil, birisinin yardımına koşan bir cankurtaran arabasıdır.»

Kirsanov'un söyledikleri çok etkiledi beni. Çok da bozuldum. Bozuldum ama, hızımı almıştım bir kere. Duramıyordum.

1952'de ilk şiir kitabımı yayınladım: **Geleceğin Madencileri**. Açık mavi renkte kapağı, içinde yazılanlara pek uyuyordu. Basında iyi karşılandı ama bir gün bir kitapçıya gittiydim, orda sıra sıra **Madenciler**'imi hiç bozulmamış gördüm.

Genç bir adam tezgahın üstüne yayılmış şiir kitaplarını karıştırıyordu. Benimkini eline alınca, kanım dondu. O birkaç sayfa çevirdi, içini çekti, bıraktı kitabı öbürlerinin üstüne.

«Aradığım böyle bir şey değil,» dedi kitapçıya. «Bir kız arkadaşım var, harikulade bir kimsedir, lâkin hayata hiç güveni kalmadı. Belki dedim biraz şiir okusa yardımı olurdu. Oysa şiir değil ki bu. Davul gürültüsü! Kimin hayata güvenini yeniler sanki bu?»

Genç adam dükkandan çıktı, tipinin içinde kayboldu gitti. Ben orda mahvoldum.

Eve gittim, kitabımı bir daha okudum. Birden gördüm açıkça, yazdıklarımın kimseye yararı olmayacağını.

Güzel kafiyelerim, çarpıcı benzetmelerim, hep, boşlukta süsler gibiydiler. Biçim arama çabasına öyle dalmıştım ki, yolun sonuyla, yolu birbirine ka-

rıstırmıştım. Öyle iyi yazıyordum ki, hiç iyi değildi. Okuyucunun canını sıkmaktan öyle korkuyordum ki, okuyucu can sıkıntısından patlıyordu.

Sokağa çıktım, karlı sokaklarda, ışıkların altında bir başıma dolaştım. Yorgun insanlar işlerinden evlerine dönüyorlardı. Kiminin elinde bir ekmek, kiminde bir parça sosisli börek. Bütün o inşa ve savaş yılları, büyük başarılar ve büyük yalanlarla geçen yıllardı hepsi, herbirinin üzerine gölgesini düşürmüştü. Belleri büküktü. Gözleri artık hiçbir şeyi anlamamaya razı. Ama yine de bu insanlar acılaşmamış, yürekleri katılmamıştı. Ürkek bir iyilik vardı hepsinde. Dünyadan da öyle bir iyilik bekler gibi bir halleri vardı. Üstleri başları iyi olmasa da, duruşlarında belki bilinç-dışı, ve o yüzden belki daha da mağrur, bir heybet vardı. Bu insanlar, işten parçalanmış iri ellerinin en küçük damarına kadar, dağdağalı günlerimizin yıprattığı yüzlerinde en belirsiz kırışığa kadar benim insanlarımdı. Anlamsız güzel laflar ne farkederdiler bu insanlara? O kadar çok işitmişlerdi ki o laflar gibisini, inanmaz olmuşlardı artık. Basit, dürüst ve iyi sözler gerekti onlara.

Takma bacağı gıcırdayan bir sarhoş, elinde akordiyonu, bir üvez ağacının altında şarkı söylüyordu. İçi pamuklu ceketler ve keçe çizmeler giymiş iki kadın geçti yanımdan. Konuşuyorlardı:

«Ya peki hiç sevgi diye birşey yoksa hayatta?...»

«Var, var, Varya. Biraz beklemek gerek yalnız... Sevgi işitip gelecek günün birinde...»

Bir kapı aralığında delikanlının biri genç bir kızını acemice kucaklamış, kızın saçına yapışan kar tanelerini öpüyordu. Baktım, ne kadar parlak bir hayal gücünün ürünü olursa olsun, hiçbir yapma-

cık dünya sahici insanların, bu yapıcı, kavgacı, ağlayıcı, öpücü insanların dünyası kadar güzel olmaz. Bu sahici dünyaya sahip çıkamadığım için utandım kendimden. Üzüldüm de.

Moskova nehrine vardım, durdum köprünün üstünde. Cigara çıkarmak için elimi cebime atınca elim o gün kitabım için bana ödenen kalın para tomarına değdi.

Paraları çıkarıp suya attım. Kağıt paralar dağla saçıla karanlığa, soğuğa karışıp gittiler. Tabii çocukça birşeydi bu yaptığım. Çocukça birşeydi ama, bana yalan için ödenen paradan ben kurtulmak istiyordum. İşte artık cebimde metelik yoktu.

Daha uzun bir süre olmayacaktı.

İlk başlarda hiçbir şey yazamıyordum. Edebiyat Enstitüsüne kaydoldum. Devlet bursuyla yaşıyordum. Okul diplomam olmadığı halde Enstitüye kabul ettiler beni, üstelik Yazarlar Birliğine de üye yaptılar. Hep, kitabımın yüzüsu hürmetine. Ama ben biliyordum onun değerinin ne kadar az olduğunu. Ve de, özellikle, değişik şeyler üzerine yazmak istiyordum artık. Kendi kendimden şüphelerim üzerine, beklediğim büyük bir aşk üzerine, gerçekte yalan arasındaki ayırım üzerine ve çevremde gördüğüm dertler ve kederler üzerine şiirler yazdım.

Yeni şiirlerimi yayıncılara götürdüğüm zaman gözlerine inanamadılar. «N'oldu sana?» diye sordu içlerinden biri. O da genç bir şairdi. Benim bayram şiirlerimi ötedenberi sever, iyi karşılardı. «Nedir bu hüznün? Yaşlı adamlara dönmüştün. Oysa ileri bakan, gürbüz bir şiir gerek bize.»

Hiç de yaşlanmamıştım. Sadece büyüyordum. Ama o yayıncının başından hiç böyle bir olay geç-

memiştii, başkalarında gördüğü zaman onu erken yaşlanmakla karıştırıyordu. Düşüncelerimdeki hü-zün perdelerini tehlikeli kötümserlik işareti saydı. Hiç hü-zünlenmeden azıcık olsun düşünmenin yolu varmış gibi! Bana kalırsa hü-zünde tehlike görenler kendileri son derece tehlikeli insanlardır. İnsanı yü-reklendirici konuşmalar ileri atılımlar sağlamaz, in-sanı yerinde saydırır. Genç şairimiz Svertlov'un de-diği gibi, «Buharını yol almak için kullanacağı yer-de, dü-t dü-t dü-dük çalmaya harcayan bir lokomotif benzemeyin.» İki-de birde tırnaklarını gösteren o di-reşken, elma yanaklı çeşidinden iyimserliğin bir top-luma yaptığı, o toplumu bütün güçlerinden arıtmak ve çö-kertmektir. Oysa saf, namuslu, gözü - kuru bir hü-zün, ne kadar çaresiz görünürse görünsün, bizi ileri atılımlara sürükler. İnce elleriyle insanlığın en yü-ce manevi değerlerini yaratan, işte o hü-zündür.

Alelusul iyimserliğin etkisi çok yerde en koyu kötümserlikten daha kötüdür. Buna karşılık bir sa-nat eserinin trajik konusu, ona kasvetli bir görü-nüm verse bile, insanı iyimserliğe götürebilir. Sov-yet yazarı Visevolod Vişnevski bir oyununa ne ka-dar yerinde bir isim komuştu: «İyimser Bir Traje-di».

Diyeceğim, şair K. şiirimdeki hü-zne aklını ta-kıp beni kötümser sanmakla yanılgıya düşüyordu.

Eskisi gibi iyimserdim ben. Ama eskiden pes-pembe olan iyimserliğimde şimdi tayfın her bir rengi vardı. Siyah dahil. Benim iyimserliğimi geçerli ve gerçek kılan da bu oldu.

Yine de, iyimserliğin bu yorumunu kabul etti-renedek deveyi hendekten atlatmak zorunda kal-dım. Karşılaştığım muhalefet hemen hiç bir şiirimi yayınlatmamaya yeter güçteydi.

O zamanlar Sovyet edebiyatı eleştirisi ünlü «çelişkisizlik» teorisinin ağır eli altında inliyordu. Bu teorinin yazarları toplumumuzda iyi ile kötü arasında kavga olamaz, yalnız iyi ile daha iyi arasında kavga olabilir demeye kadar varmışlardı. Sonradan, bizden bazıları bunlarla karşı karşıya geldiğimiz zaman, iyi ile kötü arasında hâlâ çatışma olabileceğini uygulamada onlara ispat ettik. Ve davayı kazandık.

Ama davayı kazanmamız zaman aldı.

Bu tür iyimserliğin ne kadar tehlikeli ve komünizme aykırı olduğu ancak bazı önemli olaylardan sonra ortaya konulabildi.

Kitap kapaklarını bel bel bakıp gülümseyen işçilerle kolektif çiftçiler doldurmuştu. Hemen her roman ya da küçük hikaye mutlu bir sona varırdı. Ressamlar da, gitgide, resmî şölenleri, düğünleri, hükümet toplantılarını, resmi geçitleri konu ediniyorlardı.

Bu eğilim, sonunda bir filmde öyle bir doruğa vardı ki, deme gitsin! Yeni yapılan bir elektrik santralının önünde binlerce işçinin katıldığı devlere layık bir tıknama sahnesi...

Daha geçen gün, nasıl olduysa, bu filmin yapımcısıyla tanıştım. Zeki, becerikli bir adamdı.

«Nasıl yapabildiniz o filmi?» dedim ona. «Evet, bir zamanlar ben de öyle şiirler yazdım ama, o zaman benim bıyıklarım yeni terlemişti. Ama siz aklıbaşında, yetişkin bir adamdınız.»

Adam mahzun mahzun gülümsedi.

«Biliyor musunuz,» dedi, «bu işte benim en şaşıtığım şey nedir? O sıralar son derece içten olmamız.

Bunun komünizmi kurma çabasının kaçınılmaz bir parçası olduğuna inanıyordum. O sıralar Stalin'e de inanıyordum ya zaten.»

Yani, diyeceğim, kişilere tapma eğiliminden söz ederken, şu ya da bu yoldan kendini ona kaptıran herkesi midencilikle suçlamakta acele etmeyelim. Tabii mideciler vardı işin içinde, yok değildi ama, mesela sanat dünyasında birçokları Stalin'e övgüler yazdırlarsa, bu çok kere onların kötülüklerinden değil, içinde oldukları açmazdandı.

Nasıl oldu da, o kadar zeki ve yetenekli insanlar bile aldandılar?

Bir kere Stalin güçlü ve canlı bir kişiydi. İnsanları kendine bağlamasını çok iyi biliyordu. Gorki'nin de, Barbusse'ün de aklını çelmiş, 1937'de, yani temizleme hareketinin o en korkunç yılında, Lion Feuchtwanger gibi sert, tecrübeli ve romantizmden uzak bir kimseyi kendinden yana çekebilmişti.

Sonra, Sovyet halkı Stalin'in adını Lenin'in adından ayrı düşünemiyordu. Stalin, Lenin'in ne kadar sevildiğini, başüstünde tutulduğunu bildiği için, Lenin'le ilişkisini gerçekte olduğundan çok daha yakın göstermek kaygusuyla tarihi yeni baştan yazdırdı. Tarih öylesine «yeniden» yazıldı ki, sonunda Stalin bile belki inandı kendi dediğine.

Çünkü, hiç şüphenez olmasın, Stalin gerçekten seviyordu Lenin'i. Onun ölümü üzerine söylediği, «Yoldaş Lenin, bizden ayrılırken, şu vasiyeti....» diye başlayan söylevi gerçekten nefis bir düzyazı örneğidir. Stalin yalnız başkalarının gözünde değil, kendi gözünde de Lenin'in halefi olmayı diliyordu. Kendini de, başkalarını da aldatmasını başardı. Pasternak bile ikisinin adını birlikte anmamış mıdır?

**Köyde gülüşmeler,
Sabanın sesi,
Lenin ve Stalin,
Ve bu mısralar şimdi.**

Ne var ki Stalin çarpıtı Lenin'i. Lenin'in bütün yaptıklarının tek anlamı vardı: komünizm insan içindir. Oysa Stalin'in uygulamasından çıkan anlam başka oldu: insan komünizm için vardır.

Stalin, insanları komünizmin dişli çarkları gözüyle görüyordu. Bu görüşünü korkunç sonuçlarla uygulamaya kodu.

Stalin'in hazırlattığı Anayasada yazılı tantanalı sözler, «Bizim yurdumuzda emek bir şeref, yiğitlik ve kahramanlık sorunudur» sözleri, sonunda, emek emekçilerden daha önemlidir demeye getirildi. Emek bir tapınma konusu oldu adeta. Hayatın bütün dallarında bu tutum kendini gösteriyordu. Tabii sanatta da gösterdi. Yüce ve soylu «emek» kavramı ondan çıkarılan çeşitli anlamların suçunu hiç de taşımadığı halde, manevi hayatı baştan aşağı üretim sorunları derekesine indiren kitaplar onu ucuzlattılar, küçülttüler. Roman kahramanları çelik eritirler, ev yaparlar, buğday ekerlerdi, hiç düşünmezlerdi. Hiç sevmezlerdi. Düşünüp sevseler bile, tahtadan kuklalar gibi yaparlardı ikisini de.

Savaş yıllarında soylu eserler veren Rus şiirinin hayat damarı kurudu sonunda. Tek tük görünen iyi şiirler de yine savaşa dairdi. Savaşı yazmak daha kolaydı çünkü.

Şairler fabrika fabrika, şantiye şantiye gezip dolaşıyorlar, lakin makineleri işleten insanları değil, makinelerin şiirini yazıyorlardı. Makineler şiir okusaydı, o şiirleri herhalde ilginç bulurlardı. İnsanlar hiç de ilginç bulmadılar.

3

Bir kitabın kaç tane basılacağı okuyucunun isteği ile değil, şairin yetkililer gözünde itibarı ile belirlenirdi. Kitapçı rafları okunmayan kitaplarla dolup taşıyordu. Satılanlar yalnız Şipaçev'in «Aşk Üzerine Mısralar», bir de Simonov'un savaş şiirlerinin yeni baskılarıydı. Genç şair Vansenkin'in bir çocuğun aşkını anlatan sade, içli bir şiiri bu endüstriyel - tarımsal nazım ortamında bayaa hadise oldu. Vinokurov'un, piyasada kol gezen perdah bolluğunda kalenderane çıkışıyla göze çarpan ilk şiirlerinin de herkes üzerine üşüştü. İnsan sıcaklığı vardı çünkü onlarda. Yine de, genel durum değişmedi. Şiir sevilmiyordu. Eski şairler susmuşlardı, ya da sesleri öyle çıkıyordu ki, keşke susmuş olaydılar. Savaşın ön safa çıkardığı umut verici şairler kuşağı çabuk tükenmişti. Barış günleri, sonradan anlaşıldı, cephede yaşamaktan daha karışık bir işmiş. Zabolotski ve Smelyakov gibi tanınmış Rus şairleri toplama kamplarındaydılar. Genç şair Mandel (Korzavin) sürgündeydi. Bilmiyorum, Mandel'in adı Rus

şiiiri tarihinde anılacak mı. Rusya'nın sosyal düşünce tarihinde herhalde bir yeri olacaktır.

Stalin hayattayken açıkça onun aleyhinde şiir yazıp okuyan yegane şairdi Mandel. Hayatta kalmasını şiirlerini açık açık okumasına borçluydu galiba. Yetkililer nezdinde adı deliye çıkmıştı da pek durulmuyordu üzerine sanırım. Bir şiirinde şöyle diyordu:

**Orda, Moskova'da karanlıklar girdabında
Kapatuna sarınmış
Sert ve zalım bir adam,
Pasternak'ı anlamadan
Durmmuş kara bakıyordu.**

Leonid Martinov önemli bir şairdi. Basında, «Yollarımız ayrılıyor, Martinov!» başlığını taşıyan bir yazı çıktıktan sonra yıllarca şiir yayımlayamadı. Pasternak ve Anna Ahmadova tercüme yapıyorlardı. Toplu şiir günleri seyrek, olanlara da halk gitmiyordu. Şiir yazarlar yok değildi ama, onlar okuyucu için değil, Stalin Ödülü için yazıyorlardı.

Bir gün Yazarlar Birliği yönetim kurulunun toplantısında Stalin Ödülüne aday gösterilecek kişiler tartışılıyordu. Ben de ordaydım, ve orda gördüğüm tüccar ahlakı fena afallattı beni.

Bir kitabı ilgilendiren en önemli nokta, halkın o kitaba ihtiyaç duyup duymadığı, hepten unutulmuş gitmişti. Tvardovski'nin ağır cüssesini kımlatıp ayağa kalkarak, belli bir şairi tutanları yere vurmak için, «Ona harcadığımız zamana yazık. Bir öküz getirin bana, onun gibi şiir yazmasını öğretelim!» deyişini hatırlıyorum.

Şairin adaylığı kabul edilmedi. Edilmedi ya, Tvardovski'nin sözlerine tepkisi ne oldu? Utanç mı?

Yeis mi? Kendinden şüphe mi? Hiç biri. Gözleri garazden çakmak çakmak, kendi kendine mırıldanıyormuş gibi ama başkaları da duyacakcasına, «Merak etmeyin, ben yine kazanırım,» diye söylendi. O akşam bir lokantada, adaylığı «geçmeyen» bir başka şairi gördüm. Kafayı çekmiş, bağıyordu: «Aday gösterdikleri herif öldü be! Ölüye ne faydası var bunun? Ben yaşıyorum, benim ihtiyacım var o ödüle.»

Stalin Ödülü almak da hani az şey değildi. Derhal ve çok büyük yeni baskılar, bütün gazetelerde fotoğraflar, övgü dolu yazılar, hükümet dairelerinden birinde bir iş, otomobil, apartıman dairesi, belki bir daşa (özel villa). O yüzden, ödül kazanan kitap okunmuş, okunmazmış, birçoklarına vız geliyordu. Onları ilgilendiren, ödüldü. Herkesi böyle bir tutumla suçlamam yersiz olur tabii. Namusuyla yazıp ödül mödül düşünmeyen şairler de vardı. Ona rağmen kazandılar ödülü. Dediğim bu işi meslek edinenler çoktu.

Yazarlar Birliğinde altın, gümüş madalya curcunası sürüp giderken, o günedek, o da taa 1940'ta, tek bir şiirini yayınlatabilen soylu şair Boris Slutski, Moskova sokaklarında kendine özgü sert, asker adımlarıyla dolaşır duruyordu. Garipti ama, bütün o telaşlı adaylardan daha rahattı o, ve kendine güveniyordu.

O kadar rahat olması için pek bir neden yoktu aslında. Otuz beş yaşındaydı, hâlâ Yazarlar Birliğine alınmamıştı. Radyoya ufak parçalar yazarak hayatını kazanıyordu. Ucuz hazır yemek ve kahveyle yaşardı. Kiralık odada otururdu. Dairesi yoktu. Masasının çekmeceleri kederli, acı, hırçın, -kimi Baudelaire'inkiler gibi ürkünç- şiirlerle doluydu.

Hepsi daktilo edilmiş, hazır. Hiç biri de bir yayıncıya götürülüp gösterilecek gibi değil. Yine de, Slutski rahattı. Çevresi genç şairlerle sarılıydı. Onlara geleceğe güven aşılarıydı. Bir gün, en iyi şiirlerimi geri çevirdiler diye başımı göğsüne dayayıp ağlamaya yanına vardığımda, o yavaşça çekmecelerini açtı, içinde duran yığınla el yazmasını gösterdi.

«Savaşta döğüştüm, kurşun yarasından kalbu-
ra döndüm,» dedi. «Bu şiirler çekmecemde böyle durakalsın diye mi savaştım sanıyorsun? Herşey değişecek. Bizim de günümüz gelecek. Yapacağımız şey o günü beklemek ve çekmecelerimizde ve yüreklerimizde olanla o güne hazırlanmaktır. Anladın mı?»

Anlamıştım.

Yazmayı sürdürdüm. Yazarken, şiirlerimin basılıp basılmıyacağını değil, gelecek olan günü düşünüyordum.

•

Yalnız şiir yazmıyordum. Bir dolu edebiyat tartışmalarına katılıyor, yalana, dolana şimşekler yağdırıyordum. Kalabalık önünde konuşma tecrübem yoktu. Bir gün sesim çatladı, baktım horoz gibi ötiyorum. Dinleyiciler güldüler, ben kıpkırmızı oldum, diyeceklerimi birkaç dakikaya sığıştırıp kestim. Bir başka gün de, iki kere Stalin Ödülü alan ve o günlerde **Pravda**'da çürük çarık bir şiiri yayımlanan bir şaire saldırıyordum, başkan, yaşını başını almış tanınmış bir şair, vaktimin dolduğunu söyleyerek sözümü kesti. Şaşkın şaşkın bakakaldım adamın yüzüne. Daha beş dakikam olduğumu biliyordum ama çocukluğumdan beri resimlerinden tanıdığım bu aksaçlı adamın yalan söyleyebileceğini hav-

salam almıyordu. Sıkıldım ve kürsüden ayrıldım. Sonradan anlaşıldı, sahiden yalan söylüyormuş.

Yazarlar Birliği üyelerinin çoğunun iyi, dürüst insanlar olduğunu biliyordum. Ama orada sözü geçen yetkili kişilerin yetenekten olduğu kadar dürüstlükten yana da nasipsizlikleri gözümde kaçmıyordu. Mesela bir oyun yazarı vardı (adını anmayacağım, ansam çünkü fena oluyorum), tiyatro bölümü başkanıydı, sürüyle de madalya almıştı, oyunlarını hep başkalarına yazdırıp kendi imzasını attığı sonradan ortaya çıktı.

Gün oluyordu bu gibi adamlar belirliyordu «edebiyat politikası»nı. Bu arada da ona bir sürü pis kokulu şeyler buluştırdıkları oluyordu. Yahudi - düşmanlığı gibi. Hemen söylemeliyim, Yahudi - düşmanlığı Rus halkı için hiç de diğer halklardan daha doğal değildir. Yahudi - düşmanlığı her yerde, her zaman topluma zorlanan bir aşırıdır. Rusya'da Çarlar zamanında hiç yoktan yaratılırdı, Stalin zamanında da çok kez hiç yoktan yaratıldı. Benim için, hem bir Rus olarak, hem de Lenin'in öğretisini dünyada herşeyin üstünde tutan bir insan olarak, Yahudi - düşmanlığı kendimi bildim bileli iğrenç birşeydir. Ne ki, kaderin beni okul arkadaşı yapıp yakınlaştırdığı şair K, en hafif deyimle bu «zaaf»tan kendini kurtaramıyordu. **Bund**'la başlayıp Troçki'yle sürüp giden oportünizm tarihinin baştan aşağı bir Yahudi işi olduğuna beni kandırmaya çalışır dururdu. Sesim kısılanadek tartıştım ben de onunla. «Siyasal kısa görüşlülük»le suçluyordu beni.

Bir gün o kadar çok tartıştık ki, sonunda geceyi benim odamda geçirdi. Ertesi sabah onun sevinç çığlıklarıyla uyandım. Odanın ortasında don paça bir Afrikalı savaş dansı tutturmuş, elinde tuttuğu

gazeteyi sallayıp duruyordu. Gazetede o gün, «doktorlar komplosu*»nun ortaya çıkarıldığı ve doktorların tutuklandığı açıklanmıştı.

«Demedim miydi ben sana? Yahudi işte bunların hepsi!»

Ne yalan söylüyeyim, inandım habere. Nasıl canım sıkıldı, anlatamam. Yine de o yüzden Yahudi - düşmanı olmadım. K'nın sevinci hiç hoşuma gitmedi.

O gün K ile Devrime dair bir eski filmi görmeye gittik. Filmde, Odesa'da yer alan bir Yahudi kırımı sahnesi geçiyordu. Bakkallarla adi suçlular perdede «Öldürün Yahudileri! Kurtarın Rusya'yı!» avazeleriyle bağırıp çağırarak, ellerinde üzerlerine Yahudi çocuklarının kanı, saç yapılmış taşlarla koştuğuları sırada, şair arkadaşımın kulağına eğildim, ve sordum:

«Nasıl, onlar gibi mi olmak istiyorsun sen de?» dedim.

Hemen geri çekildi. Katı, soğuk bir sesle, «Biz diyalektikçiyiz, Zenya. Geçmişten herşeyi koparıp atamayız,» dedi. Gözleri nefretle parıldıyordu.

Yakasında da Komsomol rozeti vardı.

Dehşetle baktım ona. Yanımda oturan ne biçim bir insandı? Anlıyamıyordum.

Yirmi dört yaşındaydı daha. Çarlık sultanı altında büyümemişti. Uluslararası birlik ve beraberlik ilkeleri üzerine kurulu Sovyet rejiminin yetiştirdiği bir çocuktü. Masanın önündeki duvarda Lenin'-

---

* Bazı Yahudi doktorlar Zıdanov'u öldürdükleri ve diğer hükümet üyeleriyle Ordu Yüksek Kumandanlığındaki subayları öldürmeye teşebbüs ettikleri iddiasıyla (bir teripti bu) tutuklanmışlardı.

le Mayakovski'nin resimleri aslıydı. Nasıl olurdu da komünizm ve Yahudi - düşmanlığı gibi bağdaşması mümkünsüz iki kavramı benliğinde birleştirebiliyordu?

Aradan on yıl geçti, şimdi biliyorum, Stalinin en büyük kabahati onca adamı tutuklatıp kurşuna dizdirmesi değil, insan benliğini çökertmesi olmuştur. Stalin hiç bir zaman, kimseye, teori olarak Yahudi - düşmanlığını salık vermedi. Ama uygulamasının altında o teori yatıyordu. Stalin, teori olarak, midenciligi, süfliliği, ispiyonluğu, zalimliği, bağnazlığı, iki yüzlülüğü de salık vermemiştir. Ama onlar da uygulamasının altında yatıyordu. Onun için işte, şair K gibi kimseler bir yandan bal gibi komünizme aykırı bir yolda düşünüp davranırken, bir yandan da kendilerini sapına kadar komünist sanabiliyorlardı.

Anladım ki, komünizm adına söz edip de gerçekte komünizmin anlamını yozlaştıranlar onun en azılı düşmanlarıdır. Onlar, komünizmin Batıdaki düşmanlarından da azılıdır.

O günden sonra şair K benim gözümde komünizmin düşmanı ve o nedenle benim de düşmanım oldu. (K gibi dogmacılarla ayrıldığımız nokta bu dur: onlar kendi düşmanlarına komünizmin düşmanları gözüyle bakarlar.)

Anladım ki önümüzde döğüş var. Teoride komünizmi savunan, ama uygulamada onun ak yüzünü kara çıkaranlarla ölümüne döğüşeceğiz. Ve gördüm ki bu döğüş uzayacak ve bu döğüş güç olacak.

Komünizme kendi özel tekelleri imişcesine sahip çıkanlar, herdaim, Lenin'in fikirlerinin çarpı-

tilmasına karşı olanları onun **fikirlerine** karşı olmakla suçlarlar.

Şair K da beni kınıyor, «devrimci dikkat»imin körlenmiş olduğunu söylüyordu. Yanılıyordu oysa. Devrimci dikkati ben kendime alem etmişim. Dikkatimin hedeflerinden biri de onun gibileriydi.

Bir devrimcinin uyanık dikkati ile Moskova'da bürokrasinin kaymak tabakası için dikilen yüksek apartmanlarının yanbaşıında binlerce Moskovalının ufacak, sefil, kalabalık odalarda barındığını görüyordum.

Devrimci bir dikkatle, basında çıkan açıkça Yahudi - düşmanı yazıları okuyordum.

Yine aynı dikkatle izlediğim gerçekler vardı. Mesela bir yanda bazı imtiyazlı memurlar maaşlarının üstüne onun bazen iki katına varan ek ödenekler (hani o «mavi paketler»den) alırken, öte yanda dar gelirli işlerde çalışanların hali perişandı.

Devrimci bir dikkatle, memurların basit halka nasıl soğuk davrandıklarını, buna karşılık «yukardan» gelen her söze nasıl hemen düğmelerini bağladıklarını gördüm. «Yukardakiler daha iyi bilir» ya da «yukardan talimat bekliyoruz» gibi sözlerle çok içli dışlı olduğumuz için onlara daha da çok kıızıyordum. «Eğer sahiden, sosyal merdivenin yukarısı, aşağısı anlamında bir «yukarısı» ve bir de «aşağısı» varsa, bu, komünist ilkelerinin tümüne aykırı olsa gerek!» diye bağırıyordu benim devrimci dikkatim.

Bir de, daha henüz bağırmasa da, şöyle fısıldıyordu kulağıma, benim devrimci dikkatim:

«Stalin'i seviyorsun. Güveniyorsun da ona. Ama çevrene bir bak bakalım. Her odada onun resmi asılı. Sahnede, perdede hep o. Bütün bu şiirler

onun şerefine yazılıyor. Hergün, her gazetede en azından yüz kere onun adı geçiyor. Her yerde, tunçtan, alçıdan ya da taştan, hazır ve nazır... Lenin acaba bırakır mıydı böyle birşey olsun? Ya o, Stalin, senin inandığın örnek adam değilse? Ya bütün olanlar onun kabahatiyse? Olamaz mı?» Fısıltıyı itiyordum elimin tersiyle, o geri geliyordu bana. Kovaladım sonunda. Çok korkunçtu... Fakat durup dururken sırta kadem basan iki büyükbabamın ülkülerinin temize çıkarılması, çamurdan kurtarılması için savaşmak gereği de gitgide bilincimde yer ediyordu. Bu arınma savaşında şiirin yeri ne olabilirdi henüz, bilemiyordum. Savaşımı edebiyat tartışmaları dışına çıkarmadım. Orada öfkeli, yırtıcı söylevler veriyordum, fakat şiirim sakın, yumuşak, içtendi. Tabii o şiirleri yazmak da bir yerde o savaşa katılmak demektir. Ne ki pek atılgan bir savaş biçimi değildi bu. Sosyal çatışmada yer almak yurtdaşlık görevim olmakla birlikte, şiirim bu çatışmanın üstünde kalmalı diyordum. Sosyal mücadele hakkında düşündüklerim şiirimden apayrı bir yerdedi.

Okuyucular şiirlerimi birazcık tutmaya başlamışlardı. Ama o kadar işte.

«Bunlar çok iyi, güzel ya,» dedi Slutski bir gün, ona koca bir yığın aşk şiiri okumuştum, ondan sonra, «günümüzde şair olmak için yalnız şair olmak yetmiyor...»

Galiba ne demek istediğini tam anlamadım.

BÖLÜM ÜÇ

1

5 Mart 1953 günü Rusya'yı yerinden oynatan bir olay oldu: Stalin öldü. Hayatın o kadar ayrılmaz bir parçasıydı ki Stalin, onu ne yapsam ölü düşünemiyordum.

Bütün ülke baştan aşağı sanki felce uğradı. Halk her işe Stalin'in koştuğuna inandırılmıştı, on-suz kalınca ne yapacağını bilemedi, afalladı. Bütün Rusya ağlıyordu. Ben de ağladım. Hem kederimiz-den ağlıyorduk, hem de, belki, geleceğin bize neler getireceğini bilemediğimizden.

Bir yazarlar toplantısında şairler Stalin için yazdıkları şiirleri okurken hıçkırıkları ikide bir söz-lerini kesiyordu. Tvardovski çam yarması gibi iri, güçlü kuvvetli bir adamdı, sesi titriyordu.

Stalin'in cenazesini görmeye gidişimi hiç unut-mıyacağım.

Trubnaya Alanında kalabalığın içindeydim. Üs-tüste yığılmış on binlerce insanın soluğu öyle kalın

bir buhar bulutu olmuş havaya yükselmişti ki, yaprakları dökük Mart ağaçlarının dalgalanan gölgelerini üzerinde görebilirdiniz. İnsana korkular veren acayip bir manzaraydı. Gerilerden yeni yeni kol- lar gelip insan seline katılıyor, basıncı arttırıyor- du. Sonunda kalabalık korkunç bir girdaba döndü. Bir de baktım, bir güç almış beni, dosdoğru, kar- şıda bir trafik direğine götürüyor. Durmadan yak- laşıyordu direk. Birden bir genç kızın kalabalıkla direk arasında kaldığını gördüm. Kız korkunç bir çığlık attı, yüzü buruştu, ama öbür çığlıklar ve iniltiler arasında sesi boğuldu gitti. Kalabalık beni sürükleyip tam onun önüne getirmişti. Orda onun incecik kemikleri trafik direği üzerinde kırılırken çıkan sesi kulaklarımla işitmedim ama bütün vücu- dumla duydum. Dehşetle gözlerimi kapattım. Kızın delicesine dışarı uğramış çocuksu mavi gözlerini gör- meye dayanamadım. Arkama baktığımda kız görün- müyordu. Kalabalık ayakları altına almış olmalı- ydı onu. Trafik direğine yapışmış bir başkası vardı şimdi. Gövdesi çarpılmış, kolları çarpmıha gerilmiş gibi iki yana açılmıştı. Tam o sırada ayağım yumu- şak birşeye bastı. Bir insan vücudu. Ayaklarımı kaldırdım, o anda kalabalık beni aldı götürdü. Kor- kudan uzun zaman ayaklarımı yere basamadım. Kalabalık gitgide sıklaşıyordu. Kısa boylular soluk- suz kaldılar, boğuldular. Bir yanımızda evler, öbür yanımızda bir sıra asker kamyonu vardı, biz arada sıkışmıştık.

«Arabaları çekin yoldan!» diye uluyordu aha- li. «Çeksenize şunları!»

Genç bir polis görevlisi kamyonlardan birinin içinden, «Çekemem. Emir yok!» diye bağırdı. Ça- resizlikten ağlamaklı olmuştu o da. Bu arada kala-

balık birçoğumuzu kamyonların üzerine savuruyor, orda adamcıkların başları gözleri patlıyordu. Kamyonların kenarlarından hep kan akıyordu. Birdenbire, bir kişinin ahmaklığı yüzünden insanların ölüştüğü bir anda öyle «Emir yok!» diye bağrılmasını olur kılan herşeye karşı içimde korkunç bir nefret uyandı. Hayatımda ilk kez, gömmeğe gittiğimiz adamı nefretle andım. Bu felakette herhalde onun da bir sorumluluk payı vardı. Onun cenazesinde, o «Emir yok!» lafından çıkmıştı bu kargaşa, ondan dökülmüştü bunca kan. İnsanların hayatlarının söz konusu olduğu bir anda eli kolu bağlı oturup bir yerlerden emir beklemenin olur şey olmadığı orda kafama dank etti. Birşey yapmak gerekti. Nasıl yaptım bilmiyorum, ama rastgele dirsek atıp bolca yumruk kullanarak önümdekileri itelediğimi ve haykırdığımı biliyorum:

«Kolkola girin! Kolkola girin!»

Kimse ne dediğimi anlamıyordu. Bunun üzerine yanımda duranların ellerini zorla birbirine tutuşturmaya başladım. Bir yandan da hayatımın en yakası açılmadık küfürlerini savuruyordum. Birkaç iri kıyım genç bana yardıma geldi. Derken ahali anladı durumu. Kolkola girip sıralar yaptılar. Yardımcılarımla ben işimize devam ediyorduk. Girdap yavaşlamaya başlamıştı. Kalabalık demincek azgın bir hayvandı, şimdi yatışıyordu. Gençlerden biri, «Kadınlarla çocuklar kamyonlara!» diye bağırdı. Kadınlar ve çocuklar havada elden ele geçirilip kamyonlara doldular. Eller üstünde giden bir kadın nöbet geçirir gibi çırpınıyor, hıçkırıyordu. Onu teslim alan polis saçlarını okşadı, ne yapsın pek bilemeden sakinleştirmeye çalıştı. Kadın birkaç kere ürperdi, sonra birden kımıldamaz oldu. Polis lepis-

ka saçlı başından şapkasını çıkarıp kadının yüzüne örttü, ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Az ilerde bir girdap daha vardı. İri kıyım çocuklarla ben oraya vardık, yeniden ağızdolusu küfür, sille, tokat derken ahaliyi kolkola tutuşturduk.

Sonunda polis de bize yardıma başladı.

Ortalık duruldu.

«Polis olsan ya sen, yoldaş, senin gibilerine ihtiyacımız var,» dedi bana, yüzünün terini mendiline silen bir polis görevlisi.

«Olur, bir düşüneyim,» dedim, dişlerimin arasından.

Nedense artık gidip Stalin'in cenazesini görmek istemiyordu canım. Bana yardımcı olan çocuklardan biriyle ordan ayrıldık, bir şişe votka aldık, çocuk benimle eve kadar geldi.

«Stalin'i gördünüz mü?» diye sordu annem.

«Evet,» dedim, lafı savuşturmak için. Çocukla kadehlerimizi tokuşturduk.

Anneme yalan söylememiştim. Gördüğüm, gerçekten, Stalin'di.

2

O gün hayatımın, dolayısıyla şiirim, bir dönüm noktası oldu.

Gördüm ki, artık bizim yerimize düşünecek birisi yoktu. (Daha önce de var mıydı, zaten, bilmiyorum ya!) Gördüm ki, artık elimizi şakağımıza dayayıp adamakılı bir düşünmemiz gerekti... Yalnız kendim için değil, yurdum için de bir sorumluluk duygusu geldi üzerime ve onun olanca ezici yükünü omuzlarımda duydum. Stalin'in yaptıklarını bir anda tüm kapsamıyla anladım demek istemiyorum. Stalin'i bir ölçüde hâlâ gözümde büyütüyordum. Yaptıklarının hepsi henüz bilinmiyordu. Ama birşey apaçık ortadaydı benim için: Rusya'da bazı meseleler patlak vermişti, onları çözmeye çalışmaktan kaçmak, o da, bir suçtu. Şiir hakkında da böyle düşünüyordum. Hem kendi şiirim, hem genellikle Rus şiiri hakkında böyle düşünüyordum.

Belki başka ülkelerin hepsinden çok Rusya'da şiir siyasal bir görev yüklenmiştir. Rus şairleri ötedenberi ülkelerinin manevi yöneticileri olmuşlardır.

Akil almaz duygu inceliklerine inebilen Puşkin, yır-
tıcı polemik şiirleri de yazmıştı:

**Hâlâ özgürlükle ışıyorken içimiz,
Yüreğimiz şeref için atıyorken,
Gel vatana adayalım, dostum,
Ruhun bu en soylu coşkusunu.**

O çağın genç, ilerici Rusyası için devrimci bir programdı bu, baştan aşağı. Bugün de genç Rus-
lar için geçerlidir. Rusya'nın despotları Rusya'nın
şairlerinden boşuna korkmadılar. Puşkin'den, son-
ra Lermontov'dan, daha sonra Nekrasov'dan öd-
leri patladı. Bir ara Nekrasov şöyle bir slogan at-
mıştı ortaya:

**Şair olsan da olur, olmasan da,
Ama yurtdaş olacaksın!**

Blok bile, lirik şüirden çıkardığı bütün o sihirli
seslere rağmen, kadın denen meçhulle uğraşmayı
bir yana bırakıp gelecek adına yurduna seslenmesi-
ni bilmıştır. Mayakovski'de bu gelenek en yüce dev-
rimci ifadesini buldu: «Kalemle süngüyü bir kılma-
lı diyorum.»

Ruşçada «şair» sözü «savaşçı» sözüyle bir tın-
lar. Rusya'nın şairleri, oldum olası, ülkelerinin ge-
leceği ve hak yolunda savaş vermişlerdir. Rusya'n-
nın şairleri, Rusya'nın düşünmesine yardımcı ol-
muşlardır. Rusya'nın şairleri, Rusya'nın despotla-
rıyla savaşına yardımcı olmuşlardır.

Böylece, Stalin'in ölümünden sonra Rusya ma-
nevi hayatının çok güç bir dönemine girdiği sıra-
da, ben de, kendi şiirsel Japon bahçemde nadide çi-
çekler yetiştiremeyeceğimi, buna hakkım olmadığını
anladım. Rusya'nın büyük şairleri yardımına

koşular ve bana örnek oldular: siyasal şiir, katıksız bir cömertlikle yazılırsa eğer, bütün diğer şiir biçimlerinden daha içten olabilirdi, bunu anladım. İnsanın yurtdaşları güç bir devreden geçerken insanın oturup yalnız doğadan, kadından ya da evrensel kederden söz açması, üç aşağı beş yukarı, ah-laksızlıktır. Gerçekten, o günler Ruslar için güç yaşanırdı günlerdi.

«Komplo» ile ilgili olarak tutuklanan doktorlar serbest bırakıldılar.

Bu haber, doktorların suçlu olduğuna genellikle inanmış olan halkı çok şaşırttı. Kendine her söylenene inanan Rus halkı, çok fazla inanmanın tehlikelerini görmeye başlıyordu.

Tam o sıradaydı, Beria'nın akbaba suratını gördüm ben. Boyun atkısıyla yarı gizlenmiş, lüks arabasının penceresine yapışmış, ağır ağır kaldırım kenarından geçiyordu. O geceye bir kadın arıyordu... Bu adam, işte, sonra döner halka, komünizme dair heyecanlı söylevler verirdi.

Beria'nın kafasına giren kurşun adaletin kurşunu oldu. Oldu ama, ne kadar da geç oldu! Yazık ki adalet hemen her zaman yerine geç varan bir trendir.

Dünyanın bir bucağındaki toplama kamplarından dönen temize çıkmış mahpuslar Moskova'da görünmeye başladılar. Onlarla birlikte, işlenen hak-sızlıkların ne denli yaygın olduğunun haberi ulaştı Moskova'ya.

Halk düşünceliydi, sinirliydi. Gerginlik her bir yerde kendini duyuruyordu. Üstelik yakında yiyecek içecek maddelerinde, terzilikte ve koltukçulukta yer alacak ilerlemelerden söz eden Malenkov gibi

kadını yüzü, soğuk dilli birinin söylevleriyle de giderilecek gibi değildi bu gerginlik.

«De ki kaymaklı tatluları tıkdık, yepyeni elbiseleri giyindik. Nereye gideceğiz onlarla?» diyor-du, komşumuzdaki alaycı işçi.

Halk, birisi gelsin ona açıkça ve ciddiyetle, ilerde nasıl yaşayacağını anlatsın istiyordu. Halk hiç bir zaman «yaşama»yı yiyecekle, giyecekle barınakla bir tutmamıştı çünkü. Onun için «yaşamak,» öteden beri, hem de «inanmak»tı.

Halka söylenmesi gereken çok önemli birşey vardı ya neydi daha bilemiyordum ve o yüzden son derece şaşkındım, şaşalamıştım.

Ama olabilir ki bu şaşkınlık, birbirini kovalayan siyasal olaylar girdabında çalkalanan Moskova'nın şaşkınlığıydı. Olabilir ki Rusya'nın göbeğinde sükun ve denge vardı... Zima Kavşağına bir tren bileti aldım. Kasvetli düşüncelerimden, kuşkularımdan kurtulmak istiyordum. Oysa trende yanımda oturan teknisyenler ve tarım mühendisleriyle konuşmaya dalınca, baktım onlarda da aynı düşünceler ve kuşkular var. Zima Kavşağına vardım, orada iki dayımın bana yönelttiği ilk sorular da aynı düşünceler ve kuşkularla karşılaştım, -dayılarımdan biri oranın özel taksi şirketini yönetiyordu, öbürü demirciydi- oysa ben buraya onların cevabını bulmaya gelmişim. 'Demek ki Moskova'da da, Zima'da da, halk hep aynı şeyi merak ediyordu. Rusya, Baltıktan Pasifiğe kadar binlerce ve binlerce mil boyunca, habire düşünen kocaman bir kafa olmuş çıkmıştı.

«Basit Sovyet insanı» dediğimiz şey, bizim başının uyduruğudur. Ve bu «basit insan» nice şarkılara, filimlere, oyunlara, cafcacılı siyasal söylevlere

konu olmuştur. Onun ne kadar basit **olmadığını** işte şimdi görüyordum...

Bütün bunlar, çeşit çeşit sorular, duvara yazılı yazılar gibiydi: ateşten harfleri Moskova'nın yüksek yapılarının mermer duvarlarında, Sibiryaya kulübelerinin de ahşap duvarlarında parıldıyordu. O ara yazmaya başladığım «Zima Kavşağı» isimli şiirin ilk sayfaları bu yazıların insanı tedirgin eden şavkını yansıtır. Ne yapıp edip, olanların iç yüzünü anlamak istiyordum.

Biliyordum, birşey çöküyordu.

Ama aynı zamanda, özgürlüğünü yavaş yavaş yenibaştan elde etmeye başlayan Rus halkının o yüce manevi gücü ile ilişki kurmuştum.

Hayır, Rusya çöken bir Babil değildi.

Rus toprağında çöken bir Babil varsa, kör inanç ve körkörüne başeğme alışkanlığı üzerine kurulu kökü gürük bir yalan dolan şehri vardı orda o çöküyordu.

Sanki gözleri görmeyen bir millet yeniden görmeye başlıyordu.

Kendi evlerinde dahi ağızını bıçak açmadan oturmaya alışagelmış bir halk şimdi konuşmaya koyulmuştu. En tartışmalı sorunlar üzerinde bile konuşuyor, konuşuyordu.

Yalnız şimdi bir başka tehlike belirmişti: kör inançtan kaçayım derken inançsızlığın kör kuyusuna düşme tehlikesi. Özellikle gençler için büyük bir tehlikeydi bu.

Bir akşam Moskova'da, 1954'te, birkaç öğrenci arkadaşla birlikteydik. Elma şarabı içip patlıcan salatası yiyerek şiir okuyorduk, hem de

tartışıyorduk. Birdenbire on sekiz yaşında bir kız altmış yaşında bir vantrilogun kısık sesiyle, «Devrim öldü!» dedi.

Bunu duyan, o da on sekiz yaşında, çocuksu yüzü, kırmızı saçları kalın örgülü bir başka kız ayağa kalktı. Çekik Tatar gözleri çakmak çakmaktı.

«Kendinden utan!» dedi. «Devrim ölmedi. Devrim hasta, bizden yardım bekliyor.»

Bella Ahmadullina idi bu kız. Birkaç hafta sonra onunla evlendim.

Bella çok yetenekli bir şairdir. Bütün Rus kadın şairleri arasında bence o, Ahmatova ya da Tsevetayeva'dan sonra ikinci gelir.

«Zima Kavşağı» şiirimin ilk dörtlüklerini Bella'ya, onun aleme sonsuz bir hayretle bakan Tatar gözlerine okudum. Gençliği inançsızlık çukuruna düşmekten kurtarmanın tek yolu devrimci ülkülerimizi yenibaştan arınmış kılmaktı. Gençler silahsız bırakılmamalıydılar. Gelecek için savaşta ellerine silah verilmeliydi. Bunları hep onun gözlerine söyledim.

O günlerde, Stalin zamanında handiyse tabu olan sade, içten şiir kabını taşımış, gazete ve dergilerin sayfalarına yayılmıştı. Ama artık halk arasında o kadar tutulmuyordu. Yurdumuzda yer alan olaylar karşısında bu tür şiir çocuksu bir uğraş olarak görünüyordu herkese.

Flütten yana zengindik. Şimdi bir borazana ihtiyacımız vardı.

Martinov'un en sonunda yayınlanan kitabı aslında flüttü ama, gençler onda bir borazanın ti sesini duydular. Onu duymak istiyorlardı çünkü. Belki de, mecazlarının ve abartılı ifadesinin karmaşık-

lığı yüzünden, onda olmayanı da var sandılar. Böylece, kendi de şaştı ya bu işe, lirik şair Martinov'un sesi, o dağdağalı günlerde siyasal bir şairin sesiymiş gibi yankılar salmaya başladı. «Şaşılacak derecede güçlü bir yankı, bu,» diyordu Martinov kendisi. «Ne günlere kaldık!»

Gerçekten de, yarım ağız mırıldanılan bir doğrunun siyaset duvarlarında yankısı onu derhal bir kükremeye çeviriyordu.

Slutski yayınlanmaya başladı. Lakin en iyi şiirlerinin çoğu hâlâ elden ele dolaşıyordu. Belki de o yüzden, herkes onun yayınlanan eserlerinde saklı siyasal anlamlar aramaktaydı.

Oysa daha açık, daha kesin birşeye ihtiyaç var gibi geliyordu bana. Retoriğe, tumturaklı söze düşme tehlikesi de yok değildi ama, bir gün şair Sukonin'le Devrimin ilk yıllarında yazılmış devrimci şiirleri toplayan bir antolojiyi karıştırıyorduk, açıkça tumturaklı bir üslupla yazılmış olmalarına rağmen ne denli güçlü olduklarını gördük de şaştık o şiirlerin. Retorikten retoriğe fark olduğunu o zaman anladım. «Komünizm», «Devrim», «Sovyet yönetimi», «Bir Mayıs» gibi sözler o şiirlerde ilk doğuşlarının olanca arınmışlığıyla geçiyordu ve coşturuyordu insanı. Birçok kirli elin bayrağımıza sürütüp onu kirlettiğini, oysa bayrağın kendisinin tertemiz olduğunu o zaman anladım.

Bayrağımızı o lekelerden temizlemek, devrimci kavramlarımıza kendi içten anlamlarını yenibaştan kazandırmak bizim görevimizdi. Bunun için de işte, devrimci bildirilerce sade ve güçlü şiirler yazmak gerekiyordu.

Devrim ülkülerinin arınması üzerine yazdığım bir dizi siyasal şiirin ilki o sıralara rastlar.

Bu şiirde, Bir Mayıs günü Kızıl Meydandan geçen yürüyüş kollarına hoparlörden talimat verildiği sırada yer alan olmuş bir olayı anlatıyordum:

Susun lütfen!

Bozmayın sırayı!

Hani ya çiçekler?

Hani ya nerde çiçekler?

Şiir, yayıncılar arasında elden ele dolaşarak sonunda, ne zamandır görmediğim şair K'nın eline düştü. Çalıştığı derginin yazı işlerinde koridorda karşılaştık bir gün, beni odasına çağırdı. Sanki bir dakika sonra atom savaşı patlayacakmış gibi konuşuyordu.

«Sen ne yazdığının farkında mısın?» diye sordu, belalı bir sesle.

«Şiir yazdım,» dedim.

«Görmüyor musun ki bu şiir Batıda düşmanlarımızın eline geçerse bize karşı kullanılabilir?»

Bu adamla konuşmak canımı sıkıyordu. Lenin bir keresinde, düşmanlarımız soframızdan düşen öz-eleştiri kırıntılarını her fırsatta kullanacaklardır demişti. Fakat ne yapacaktık bunu önlemek için? Yanlışlarımızı, kusurlarımızı söylemiyecek miydik? Güçlü kişi zayıf yanını göstermekten çekinmez. Halkımızın hayat gücüne benim o zaman da güvenim vardı, bugün de var. Onun için, kusurlarımızın ne olduğu üzerinde ne düşünüyorsam söylemeyi görev bilirim. Halkıma duyduğum sevgiyi ve hudutsuz güveni gösterme yolumdur bu benim.

Sonraları millî bir müessese olup çıkan Şiir

Günü, ilk, 1955'te yapıldı. O gün Moskova'daki bütün kitapçılarda şairler tezgah arkasına geçip şiirlerini okudular, kitaplarını imzaladılar. Biz de birkaç kişi Üniversitenin yakınındaki Mokovskaya sokağında bir kitapçıdaydık.

Ne bilelim başımıza geleceği!

Dükkana dört yüze yakın adam dolmuştu. İçerisi öyle kalabalıktı, kapılardan pencerelerden taşıyordu ahali. İçeri giremeyen binin üstünde bir kalabalık da dışarda hep bir ağızdan, «Dışarı! Dışarı!» diye bağırıyordu.

Tuttular bizi yaka paça dükkandan çıkardılar, Üniversitenin önüne götürdüler. Orda merdivenlerde şiirlerimizi okumaya başladık. Bizden önemli birşey beklendiğinin farkındaydık. Aşk şiirleri alkışlandı, dinleyenlerin gözlerinde hâlâ o bekleyiş... Sıra bana geldi. Binlerce umutlu göz üzerime dikilmişti. Bella'nın gözleri de vardı onların arasında. Şair K'nın düşmanlarımız yararına yazıldığını söylediği şiiri okudum. Şiiri dinleyen gençler yurda bir saldırı görmediler onda. Yurdun ilerlemesini köstekleyenlere karşı döğüşte kullanılacak bir silahtı, öyle anladılar. Alkış için havaya kalkan binlerce el hemen orda o döğüşe oy verdi.

Gençlerin desteğinden yüreklendim, peşi peşi-ne şiirler yazıp bizden yana olanları bizimle birlik olmaya çağırdım. Ukalalar «saf sanat»a boşveriyorum diye kınadılar beni. Dogmacılar yan yan bakıp, «Nihilist!» dediler. Hiç birine metelik vermedim. Benim için önemli olan, üzerime dikilen ve benden dişe dokunur birşeyler bekleyen o genç gözlerdi.

Gençlerin şiirlerime ihtiyaç duyduğunu gördüm. Toplumumuzda neyin yanlış olduğunu onlara

anlatmakla onları kendi yaşama yolumuza bağlayan inancı yıkmadığımı, güçlendirdiğimi gördüm.

Basının, radyonun ve televizyonun, yurt hayatında yer alan hızlı gelişmelere ayak uyduramadıkları ortadaydı. Millet, kendisi hakkında gerçeği söylemelerini yazarlarından bekliyordu.

Edebiyat eleştirisi olayların çok ardından nal topluyordu.

Roman ve hikaye yola koyulmuştu ama yavaş ilerliyordu.

Oysa şiir hızlı gidiyordu. Bir kere, şiir romandan çabuk yazılabiliyordu. Sonra, daha basılıp yayınlanmadan halk önünde okunabiliyordu. Ben de onun için kürsüyü kendime savaş alanı yaptım.

Fabrikalarda, fakültelerde, araştırma merkezlerinde, hükümet yapılarında, okullarda şiir okudum. Dinleyicilerimin sayısı yirmi ile bin arasında değişiyordu. O sıralar büyük konser salonlarında şiir okuma günleri yapılmasına pek izin verilmezdi. 1963'te Spor Sarayına şiir dinlemek için on dört bin kişinin dolacağı aklıma gelse inanmazdım.

Mayakovski'nin başlattığı ve sonra ardı kesilen halk önünde şiir okuma geleneği yavaş yavaş yeniden kuruluyordu ama henüz bugünkü ölçüyü bulmamıştı. Mayakovski'nin zamanında bile bugünkü gibisi hiç olmamıştı. Epey zaman ve sabır gerektirdi bugüne varmamız.

Yirminci Kongrede Parti halka güvendiğini gösterdi ve, dışardan gelecek düşmanca yorumlardan korkmadan, Stalin'in yaptıklarını bir bir ortaya döktü. Halkın sadece gerçeği öğrenmek istediğine ve gerçeği ondan saklamanın ona hakaret et-

mek olduğuna öteden beri inanmıştım. Kongre bu inancımı daha da güçlendirdi.

Stalin'in kusurları hakkında bir fikrim vardı ama, Kruşçov söylevini verene kadar, bunların ne büyük kusurlar olduğundan hiç mi hiç haberim yoktu. Çok kimse de benim gibiydi. Parti toplantılarında söylev metni kendilerine okunduktan sonra üyeler ordan başları önde, üzgün ve sıkkin ayrıldılar. Belki bizden yaşlılar şu soruyu sormuşlardır kendi kendilerine: hayatlarını boşuna mı yaşamışlardı yoksa? İyi yazar Fadeyef, İç Savaşta taşıdığı partizan tüfeğiyle vurdu öldürdü kendini. Onun da ölümünden Stalin sorumluydu.

Genç kuşağın bir kısmı yalnız Stalin'e değil, bütün olarak geçmişe şüpheyile bakıyordu. Bu da analarının babalarının üzüntüsünü arttırdı. Arttırdı ama, bütün ana babalar ve bütün çocuklar bir değildi tabii.

Eski kuşak ikiye bölünmüştü: geçmişin kusurlarını -onları düzeltmek için- hatırlamaya hazır, hayatlarını o yola adanmış candan komünistler: bunlar hiç yılmadan çalışmaya devam ettiler. Bir de, kendilerini sağlamların en sağlamı komünist sayan dogmacılar vardı.

Dogmacılar, Yirminci Kongrede «Leninci hayat düsturlarının yenibaştan benimsenmesi» yolunda alınan kararlara sözde uyar göründüler. «Yenibaştan benimseme» sözü bile Stalin'e yöneltilmiş bir suçlamaydı. Ancak unutulmuş, boşverilen birşey yeni baştan benimsenebilir. Gelgelelim, bu gerçeği kabullenmeye hiç yürek yoktu bu adamlarda. Öyle ödleri kopuyordu işlerinden olacaklar diye.

Ellerinden geldiğince, yalan dolan, dalavera, Stalin çağının hesabını denk düşürmeye çalıştılar.

Gerçekte ise ekonomik kalkınmayı baltaladılar, yüksek memurların «mavi paketler» ve «özel» arabalar gibi imtiyazlarının kaldırılmasına karşı çıktılar. Ağızlarının içinde homurdanıp durdular ve genç kuşağı hemen hemen baştan aşağı «nihilist» olmakla, Devrim geleneklerine saygısızlıkla suçladılar. Gençlerin dar paça pantolon giyip caz dinlemesini sevmeleri, hattâ Hemingway okumaları, Picasso'ya değer vermeleri «nihilist» oldukları içindi. Ve de, sosyolojik açıdan bakınca, burjuva sızıntısının yozlaştırıcı etkisinin arazıydı.

Peki gerçekte nasıldı gençler?

Bir kısmının hiçbir şeye inanmaz olup çıktığı doğrudur. Kendilerini tam bir ahlaki değerler boşluğu içinde bulan bu genç erkek ve kızların ciklet çiğnedikleri, kazak, lastik pabuç, plak düşkünü oldukları, rok-end-rol dansı yapıp bu yoldan Batı kültürü ile bağ kurduklarını sandıkları doğrudur. Bu arada, geçerken söyleyeyim, Picasso'yu ve Hemingway'i bilmeyenler de yine bunlardı. Batı basınında en çok bunlar üzerinde durulmuştur.

Ama oldukça küçük bir guruptu bunlar.

Genç Sovyet kuşağı içinde önde gelenler yaşadıkları şüphe ve yeniden değerlendirme dönemini hiç de köpeksiliğe düşmeden geçirdiler. Edindikleri tecrübe, babalarının yanlışlarının tekrarına karşı çıkma yolunda değil sadece, babalarının büyük başarılarını daha ileri götürme çabasında da yüreklendirdi onları. Sovyetler Birliğinde eski ve yeni kuşak arasındaki çatışma Batı basınında çok abartılmıştır. Babam olacak yaşta çok komünist tanıyım ben, kendi yaşıtım gözüyle bakmışımdır hep onlara. Nice kendi yaşıtımı da gördüm mü burnuma naftalin kokusu gelir.

Genç olmanın, eninde sonunda, tek yolu vardır: ruh yapısı genç olmak. İşte bu türden bir gençlik eski kuşakla benim kuşağımın en iyi kişilerini kavgada ve işte birleştiriyor. Genç kuşağın en iyileri soba-borusu pantolon da giyse, caz da sevse, hattâ rok.-end.-rol da yapsa, bunlar Devrime inançlarını sürdürmelerine engel değildir. Genç kuşağın önde gelenleri Hemingway okuyor, Remarque, Salinger, Kerouac ve Kingsley Amis okuyor, yabancı filimler görüyor, Tennessee Williams'ın, Miller'in oyunlarını seyre gidiyor, bir Picasso ya da Léger sergisini görebilmek için saatlerce kuyrukta bekliyor ama, burjuva kültüründe yanlış olanı eleştirip kendi sosyalist kültürü yolunda savaşmaktan da geri durmuyor. Aslında, gençlerin zevkleri çeşitlenmiş, ufukları genişlemiştir, o kadar. Dogmacılar işte bunu anlamak istemiyorlar. Bu ne yapılsa önü alnamıyacak eğilimi durdurma telaşı içinde, uluslararası ilişkilerde gerginlik yaratma bahasına da olsa, her çareye başvurmuşlardır.

Bu süreci anlatmak için Ehrenburg'dan alınma «buzların çözülüşü» deyimini bence yersiz bir deyim. Basında çok karşı çıktım buna, yine karşı çıkmak isterim. Kışın da yeralabilir buzların çözülmesi olayı. Oysa şimdi biz bahardayız. Doğru, belalı bir bahar bu. Vakitsiz ayazı var, soğuk rüzgarı var. Bir bahar ki bir sola gidiyor, bir sağa, bir geri. Ama bir de bakıyorsun, iki üç adım ilerlemiş de. Kış toprağın yakasına yapışmış bırakmamak istiyor ya, o da olağan, aslında. Kış hâlâ saldırıyor tabii. Saldırıyor ama saldırılarında bir çaresizlik var. Mevsim değişti.

Bir ara bir söylenti çıktı: Ben gözden düşmü-

şüm. **Paris Match** dergisi, «Kızıl meydanın lanetlediği şair» diye renkli bir sıfat taktı bana. Oysa ben hiç bir zaman Kızıl Meydanca lanetlenmedim. Yalnız doğmacılar lanetlediler beni. Hiç bir zaman da dileğimi yazıp yayınlamamı önlemeye güçleri yetmedi.

«Zima Kavşağı» 1956'da yayınlandı. Ve derhal **Komsomolskaya Pravda** gazetesinde eski bir bolşevğin amansız saldırısına uğradı. Oysa aynı **Komsomolskaya Pravda** benim şiirlerimi yayınlamaya istekliydi hâlâ. Kitabımı eleştiren kişi beni şüphecilikle suçlamıştı. Oysa yurdun dört bir yanından aldığım mektuplar şiirim, doğru olarak, bir inanç çağrısı olduğunun anlaşıldığını gösteriyordu. Bundan ötesi de beni ilgilendirmiyordu.

Bir sonraki kitabım, **Heveskârlar Yolu**, eleştirmenlerin elinde az hırpalanmadı. Ama satışa çıkar çıkmaz tükendi. Eleştirisinin bundan âlâsını istesem bulamazdım.

1957'de **Genç Muhafız** dergisi, Ocak sayısının başında, kişilere tapma eğilimine karşı çıkan bir dizi şiirimi yayınladı. Son dakikada editörler su koyverdiler, şiirlerin basılı olduğu kısım az kalsın dergiden yırtılıp atılıyordu. Sonradan dergi şiirlerle birlikte yayınlanınca, bir eleştirmen «nihilistce» şiirler diyerek yerin dibine batırdı onları. Bu yazının yayınlandığı gün açık denizde seyreden bir Sovyet gemisinden bir telgraf aldım. «Şiirlerini okuyoruz. Devam,» diyordu. İmza, «tayfalar»dı. Hiçbir şeye aldırmadım ondan sonra.

Dudintsev'in romanı, **Yalnız Ekmekle Yaşamaz**, o da 1957 yılında açık tartışmalara konu oldu. İlk bir toplantıda yazarı nerdeyse Tolstoy'la kıyas-hyacaktardı. Ben hoşlanmadım bu aşırı övgüden.

Kitapta çok esaslı polemik çıkışlar olduğunu biliyordum ama, sanat açısından bir dolu yanlışları vardı. Az sonra bir toplantı daha yapıldı. Bu sefer Dudintsev, Tolstoy olmaktan çıkmış, nerdeyse bir emperyalizm ajanı oluvermişti. O da, benim gibi, bir yazardı, üstelik namuslu bir adam olduğunu biliyordum, onun için savundum onu.

Birkaç güne kalmadı beni Edebiyat Enstitüsünden attılar: «Derslere düzenli gitmediğinden.» Doğrusu bu ya, son dört yıldır pek düzenli gidemiyordum derslere. Ondan sonra, savunmamı bile almadan «yabancılaştığımdan ötürü» Komsomoldan da atıldım.

Az canım sıkılmadı bu işe. Fakat tam o sırada toplama kampından yeni çıkan şair Yaroslav Smelyakov'la tanıştım. Smelyakov çok etkiledi beni. Üç kere içeri alınmıştı, başından öyle şeyler geçmişti, şair olarak da, insan olarak da çökeydi yeriye. Yine de ama, orda, aklın alamıyacağı kötü şartlar altında, geleceğe ve Devrime umutla bakan, sert ve yırtıcı, yürek dolu romantik bir şiir yazmıştı. Bana kalsa en yüksek Sovyet ödülünü, Lenin Ödülünü ben ona verirdim. Kahramanlığın doruğu sayıyordum o şiirin yazılmasını. Bir toplama kampında bile yaratıcı gücünü yitirmeyen bu adamın önünde de umutsuzluk çukuruna yuvarlanamazdım ya!

Devam ettim yazmaya. Şair dostlarım Şipaçev, Smelyakov, Sukonin, Antokolski, Mezirov, Vinokunov ve ressam Vasilyev ve heykeltıraş Niezvestni ve okuyucularımın bana yolladıkları mektuplar ve hediyelerle gösterdikleri iyilik yüreklendirdi beni.

Zamanla Komsomola yeniden alındım. Enstitünün dört yıl için sekreteri oldum.

Eleştirmenler hâlâ beni azarlayıp duruyorlardı.

Bana «Salon zamparası», «suçlu aydınların ideolojik önderi», «burjuva soysuzu», «pasaklı yatak odası ozanı», «aşağı mahalle müptelası», «sözde devrimci» filan gibi adlar takmışlardı.

Ama bende de Sibiryalı inadı vardı.

Kaldı ki, yurdun değişen şartlarında, en korkunç kelimelerin bile eski gücü kalmamıştı. Şiirlerim yayınlanıyordu, kitaplarım çıkıyordu, ve ben halk önünde şiirlerimi okumaya devam ediyordum.

O günler yeni yeni yazarlar ve şairler çıktı ortaya. Sonradan üne vardılar.

Eskiden viyolonsel çalan ve ilkin benim gibi **Sovyet Sporu**'nda Amerikan atletleri üzerine basit hikayeleri çıkan Yuri Kazakov, Çehovca incelikler ustası bir büyük yazar olma yolundaydı. Hastahklarından boş kalan vaktinde kısa hikayeler yazan Aksenov «süper - modern» üslubunu ilerletiyordu.

Enstitünün bir sınıfında, ufacık elinde bir kalem, kocaman çocuksu harflerle, Bella Ahmadullina kadınca incelikler dolu erkeksi şiirler yazıyordu. Yan odada bir başka öğrenci, Robert Rozdestvenski, voleybol oynamaktan nasır bağlamış ipiri eline kalemini almış, gürül gürül gazete şiirleri yazıyordu. Şair Bulat Okucava gündüzleri cansıkıcı müsveddeleri düzeltir, akşam olunca iki üç dostunu yanına alıp votka içerek, gitar çalarak, şarkı söyliyerek vakit geçirirdi. Hiç biri, birkaç yıla kalmadan binlerce ve binlerce teypten seslerinin duyulacağını düşünmüyordu.

Zayıf yüzlü, büyük gözlü bir mimarlık öğrencisi, Andrey Voznesenski, henüz kimsenin görmediği şiirlerini Pasternak'a göstermek için bir gün Peredelniko'ya gitti.

3

Pasternak'ı, ilk, 1957'de tanıdım.

Onu görmeye giden genç şairler birkaç kere beni de birlikte götürmek istemişlerdi. Oysa ben en iyi tanışmaların raslantı eseri olduğuna inanırdım. Bir gün Yazarlar Birliği, Pasternak'ı görmeye giden İtalyan profesörü Ripellino'nun yanına beni de kattı.

Önceden söz almadan evine vardık.

Bahçenin dibinde yüzü güneşten yanmış, kır saçlı, beyaz keten ceket giymiş bir adam bir ağacın ardından beri çıkayım derken az kalsın üzerime yıkılıyordu.

«Merhabâ!» dedi, azıcık inişli çıkışlı bir sesle, elimi sıkarak. Kahverengi gözleri insana hayretle bakıyordu. Ama aynı zamanda, sanki dünyada hiç bir şey onu hayrete salamazmışcasına. Elimini bırakmadan, ansızın gülümsedi:

«Ama ben sizi tanıyorum... Siz Yevtuçenko'sunuz... Evet, evet, sizi hiç böyle düşünmemiştim. Zayıf, boylu boslu, sıkılgan görünmemeye çalışan...

Evet ya, sizin hakkınızda herşeyi biliyorum. Edebiyat Enstitüsünde derslere düzensiz gidiyormuşsunuz, vesaire... Gürcü bir şair mi o yanınızdaki? Gürcüleri çok severim...»

Yanımdakinin Gürcü şairi değil, bir İtalyan profesörü olduğunu anlattım ve tanıştırdım onları.

«İyi, iyi. İtalyanları da severim. Tam zamanında geldiniz, yemek birazdan hazır olacak. Gelin içeri girelim. Karnınız acıkmış olmalı.»

Birden herşey çok sade, çok rahattı. Çok geçmeden masada oturuyorduk. Tavuk yedik, konyak içtik.

Pasternak'ı gören, ona kırk yedi ya da kırk sekiz yaşından fazla vermezdi. Hayret, ne kadar da dinçti! Parıl parıl bir tazeliği vardı. Yeni kesilmiş, çiy damlaları üzerinde bir leylak dalı gibi. Sanki, ellerinin çabuk çabuk hareketinden tutun da, oynak yüzünden hiç eksilmeyen çocuksu gülümsemeye kadar, ışık oynuyordu üzerinde. Biraz da rol yapıyordu.

Bir keresinde Meyerhold'a, «Oynadığınız oyun eğer sizin gerçeğinizse, devam edin oyununuza,» demişti, bir yazısında. Kendisi için de demiş olabilirdi bunu.

Pasternak'ın başka mısralarını hatırlıyorum.

**Ne cüret
Yüzyıllara oynamak,
Derelerin oynayışınca,
İrmağın oynayışınca.**

Bütün o asık yüzlü çağ boyunca onun gibi gülümsemiş olabilmek... Doğrusu az cesaret işi değildi.

Belki de onu kurtaran bu oldu.

İnsanlar Pasternak'ı bir adam gibi değil, bir renk, bir koku, bir ses gibi düşünürler ve ona göre davranırlardı onunla karşılaştıklarında.

O gün de güldü, bir ara. «Çok komik birşey oldu bugün,» dedi. «Tanıdığım bir dam ustası var, geçende beni görmeye gelmişti. Cebinden bir votka şişesiyle bir parça sucuk çıkardı, «Geçen gün sizin damı aktardım ama kim olduğunuzu bilmiyordum,» dedi. «Birileri, siz gerçeği araştırmışsınız dediler. Bunu kutlamamız gerek. Gelin birşey içelim.» İçtik. Sonra şöyle dedi bana: «Hadi şimdi siz düşün önümüze.» İlk ne demek istediğini anlamadım. «Nereye gidiyoruz?» dedim. «Gerçek adına, yani,» dedi, «yolu göstermek zorundasın.» Tabii kimseyi bir yere götürmek istemiyorum ben. Bana kalsa ben bir şairi tıpkı bir ağaç gibi düşünürüm. Hareketsiz durur durduğu yerde, yapraklarını kıpırdatır. Kimseyi bir yere götürmek onun harcı değildir.»

Gözünün ucuyla bize bir baktı ve sordu:

«Ee,» dedi, «şairin yalnız kıpırtılı bir ağaç olduğu, kimseyi bir yere götürmek zorunda olmadığı doğru mu, değil mi?»

Daha sonra biraz şiir okudu bize. Okurken sesli harfleri uzatıyor, başını hafifçe bir o yana, bir bu yana sallıyordu. Yeni bitirdiği «Bakanal» i okudu.

Şimdi bile ipini koparacak,

Dosdoğru gördüğü ilk eteğe saldıracak,

mısralarına geldiği zaman, masa örtüsünün kenarlarıyla sinirli sinirli oynayan karısına baktı, yara-

maz bir gözle. Ve sanki hâlâ içinde kaynıyan gençliğin farkındaymış gibi, içini çekti.

Benden kendi şiirlerimi okumamı istedi.

«Düğünler» i okumaya başladım. Pek beğenmedi. Sonra «Prolog» u okudum. Ondan hoşlandı. Çok hoşuna giden bir mısra olursa çocuk gibi ellerini çırpıyordu. Şiir bitince yanıma koştı, kucakladı beni. Oysa benim canım sıkılmıştı. Pasternak'ın kulağı pek iyi değil gibi geldi bana. «Prolog» ötekinden daha gösterişçi, daha yüzeyde kalan bir şiirdi. Sonradan anladım ama yanıldığımı. Yeniden karşılaştığımızda ona «Yalnızlık» şiirimi okudum. Birden ağlamaya başladı. «Bunu benim için yazmışsınız... Hem de herkes için,» dedi. Pasternak sık sık coşkun duygulanmalara koyverir giderdi kendini. «Prolog»u da ondan sevmişti. O zamanki duyuş havasına çok uygun düşmüştü çünkü.

Pasternak'la dört kere karşılaştık. İlerde bir gün uzun uzun anlatacağım. Son görüşmemizde, ayrılırken, sarıldı bir güzel öptü beni, Rus usulü. Dudaklarında leylak kokusu vardı.

Pasternak son derece dürüst bir adamdı. Batıda, hem de onun isteği dışında, ismini soğuk harbe alet edenler bu yüzden o kadar daha suçludurlar. Onun ismini edebiyat tarihimizden silmek için bunu bahane eden bazı bizim yazarların yaptıkları da yine o kadar ayıptır.

Muhakkak ki yurdunu seviyordu, ve hiç bir zaman yurduna şu ya da bu yoldan zararı dokunsun istemedi. Anlamadığı çok şey vardı, yok değildi. Anlamak istemediğinden değil, anlayamadığından.

Hayatımızın birçok olayları, ona kalsa, sanki zaman ırmağının öbür yakasında geçiyordu. Garip sezgisiyle ırmağın üzerinde asılı duran sis dal-

gaları arasında çok şeyi pekâlâ seçebiliyordu. Yalnız, çok kez ana hatlar bulanıktı, bazı şeyler de hiç görünmüyordu.

Pasternak Rusya'dan hemen hiç ayrılmadı. Yurdunda yaşadığı uzun yıllar ona, kendisiyle ve doğayla bir başına kalabilme fırsatını verdi. Kolay ele geçmez bir fırsattı bu. Fakat şehir hayatının hayhuyundan uzak kalışı, bugün dünyada sürüp gitmekte olan kavganın önemini iyice anlamasına pek elvermedi. O da bunun farkındaydı. Kendi dediği gibi, iki çağı birbirinden ayıran hudut taşıydı o. Bu özelliği, şiir dehasının hem gücü, hem de trajik yanı oldu.

1957'de, sonradan yakın dostlarım olan iki insanı tanıdım: ressam Yuri Vasilyev ile heykeltıraş Ernst Niezvestni. İkisi de benden yaşlıydı. Cephe-
de savaşmışlar, birkaç kere yaralanmışlardı. Savaş-
tan sonra, zamanın geçer akçe akademik uslubunu
benimsemeye yanaşmayıp yeni sanat biçimleri ara-
maya koyulmuşlardı. Haklı olarak, diledikleri gibi
resim, heykel yapabilme hakkı için savaşmışlar,
onun için kanlarını dökmüşlerdi. Oysa herkes on-
lar gibi düşünmüyordu. Dostlarımın durumu hiç de
iyi değildi...

Onları tanımazdan önce resim hakkında hiç-
bir şey bilmezdim. Gördüğüm en modern resimler
empresyonistlerin resimleriydi. Birçok Moskovalı gi-
bi ben de, Moskova'ya geldiğinde Picasso sergisini
gidip görememiştim. Sergiye bilet bulmak piyango-
da otomobil kazanmaktan güçtü. Gazetelerde yeni
sanat eğilimleri üzerinde üç beş parça yazı okumuş-
tum ama, o yolları izleyenlerin, hep, kelimenin tam

anlamıyla şerefsiz, ahlaksız, mideci ve komünizm düşmanı kişiler oldukları söyleniyordu.

Oysa benim tanıdığım bu iki insan hem savaşta döğüşmüşlerdi, davaya yürekten bağlı komünistlerdi, namuslarından şüphe edilemezdi, hem de işte soyut resim, soyut heykel yapıyorlardı.

Bu sözümü az daha açmalıyım. Ne Vasilyev ne de Niezvestni tam anlamda soyut sanatçılardır. İkisinin de bir dolu gerçekçi eseri var. Yalnız onların doğrudan doğruya günümüzün gerçekçiliği, akademik kırtasiye ile ilişkisiz bir gerçekçilik. Soyut sanat üzerinde denemeler yaptıkları da doğrudur.

Komünist olan bir kimse soyut resim yapabilir mi? Çok yıllar sonra, Küba'da, Kübalı devrimci önderlerden biri bana şu hikayeyi anlattı:

Batistanın sarayına saldırıdan az önce birkaç devrimci iki üç gün bir evde kalmışlar. Emir bekliyorlarmış. Herbirinin sevdiği bir uğraşı varmış. Biri kitap okuyormuş, biri şiir yazıyormuş, diğerleri satranç oynuyorlarmış. Devrimciler arasında, biri gerçekçi, biri soyut, iki de ressam varmış. Hem resim yaparlardı, hem de heyecanlı heyecanlı tartışıyorlardı aralarında (tabii o şartlarda fıslıtlarla). Hattâ bazen yumruk yumruğa gelmelerine ramak kalırmış. Sonunda emir gelince gerçekçi ressam da, soyut ressam da vatanları için savaşa gitmişler, ve birlikte ölmüşler.

Bütün modern sanatçıları burjuva ideolojisinin uşakları sayıp defterden silmeye hevesli dogmacılar bu hikayeyi bilsinler isterdim. İnsan biraz sabırlı olmalı, ince eleyip sık dokumalı. Modern sanatın kuyruğuna yapışmış bırakmayan bir sürü sahtekar düzenbaz yok mu, var. Ama hatalı olsalar bile içtenlikle yeni ifade yolları arayan, vicdanları-

na hiç kara leke sürülmemiş nice namuslu, çalışkan insan da var öbür yanda. İnsan üslup ayrılıklarını ideoloji ayrılığı ile karıştırmamalı, değil mi? Vasilyev, Niezvestni ve diğer genç sanatçıları tanıdıkça bunun bir gerçek olduğunu gördüm ben de. Sonraları yurt dışına çıkınca, birçok Batılı sanatçıyla da tanıştım, eserlerini gördüm. Bunlar arasında Picasso, Max Ernst, Chagall, Henry Moore, Sidney Nolan, Braque vardı. Bir çok konularda onlarla anlaşmıyabilirim. Hiç bir zaman, bu saygıdeğer insanları, bir hayat boyu durmadan eşek gibi çalışan bu sanatçıları, küçümseyemem.

Resmi çok sevdim. Evimin duvarları gerçekçi, ekspresyonist, sürrealist, soyut resimlerle doludur. Birbirleriyle uyuyorlar ve bana hiç de burjuva ideolojisi buluşturmuyorlar. Bu resimler, hepsi de, benim dostlarımdır. Canım sıkkın olduğu günler gider sessizce konuşurum onlarla.

Sanatta bütün izm'ler arasında bence realizm, gerçekçilik, sanata en yaraşır olanıdır. Ama benim anladığım gerçekçilik yüz ya da bin yüzlü birşey. Temsilî olması da şart değil. Adam, ev, ya da ağaç resmi olmasa da, hayattan gelen ve insanı aklıyla, yüreğiyle duygulandıran herşey gerçekçidir benim gözümde.

Öte yandan bir resim ne kadar adam, ev, ağaç resmi olursa olsun, eğer onda hayat yoksa, eğer benimle bir ilişki kurmuyorsa, o resim tam bir soyutlamadır ve başka birşey olamaz.

Bana sorarsanız, gerçekçilik ve soyutçuluk kavramlarını yeniden tanımlamalıyız derim. Ben şu anlattığım anlamda soyut sanata karşıyım.

Dostlarım, ikisi de, düş kurmaya düşküdüler.

Yuri Vasilyev, günün birinde Beria'nın evinin kendisine verileceğini kuruyordu. Ne isterse yapacaktı orada ve bu yolsuzluk ve siyasal köpeksilik anıtının altını üstüne getirip onun yerinde bir modern sanat sarayı dikecekti.

Niezvestni Moskova nehrinin kıyısında bir sundurma yapmayı, orada, kimselere göstermeden, devasa bir özgürlük heykeline çalışmayı düşünüyordu. Heykel ilerledikçe sundurmanın duvarlarını yükseltecek, bir gün de tahtadan duvarları indirince bütün Moskova onun eserini görecekti, hayretler içinde kalacaktı... Eleştirmenler, hepsi, hasetten kuduracaklardı.

Dostlarım kil, boya ve gelecek kokuyorlardı. Durmadan çalışıyorlar, inanç ve esinlerini bana da aktarıyorlardı. Hayatımın güç bir devresinde yaşıyordum. Karımdan boşanmıştım. Çok mutsuz ve yalnız olduğum zamanlar bu dostlarımın hayatı bana güç verir, beni ayakta tutardı.

Okuyucularımla da gitgide yakınlaşıyordum, o da yüreklendiriyordu beni. Şiirlerimi okuyanlar orada benim kendi acımı duyuyor ve bana yazdıkları mektuplarda bunu belli ediyorlardı ama, aynı zamanda, kendi acımın benimle başkalarının kederleri arasına girmesine müsaade etmemem gerektiğini de hatırlatıyorlardı bana. Sonunda yalnız kendimi düşünmeden yazmaya başlayınca, okuyucularıma çok şey borçlu olduğumu anladım.

Şiirlerimi yayınlamadan önce onları türlü mesleklerden kimselere okur, «denet»lerdim. Tabii, alkış hiç bir zaman bir denetleme değildi. Tartışma olursa, o iyi oluyordu. Böyle bir tartışma Moskova Elektrik Mühendisleri Enstitüsünde yer aldı. İki bin dinleyici vardı o gün orda. Öğrencilerden biri

şöyle konuştu benimle: «Kişisel, içten lirik şiirlerinizi yazmaya devam edin. Biz onları da istiyoruz. Fakat yalnız kendinize ait olmadığınızı unutmayın. Sizden yalnız aşk şiirleri beklemiyoruz. Sakın bizi yüzüstü bırakmayın!»

Bir başka sefer bir fabrikada işçilere okudum şiirlerimi. Öğle tatiliydi. Aşağı yukarı bir saat beni sabırla dinlediler. Hattâ yaşlı bir kadın, gözleri dolu dolu, işbaşı çaldıktan sonra da devam etmemi istedi. Sonra biz mesai yaparız diyordu. Hayatımda hiç o günkü kadar kıvanç duymadım. Sonradan o kadın yanıma geldi, «Dikkat et, her zaman gerçeği yaz, evlat,» dedi bana. «Aman gerçekten şaşmayın! Kendinde olan gerçeği bul ve onu başkalarına aktar. Başkalarında bul gerçeği ve kendinde biriktir.» Bu sözler çok büyük bir önem kazandı benim için.

Eleştirmenler bana hakaretler yağdırmaya devam ediyorlardı. Sözde ben durup dururken hır çıkarmaktan hoşlanıyormuşum. Sözde şiir gecelerime gelenler hep serseriler, isterik kızlarmış. Oysa hiç patırtı çıkmazdı benim gecelerimde. Birkaç kere kapı pencere kırıldıysa eğer, düzeni korumak için polisi çağırarak gerekiyorsa, fazla kalabalıktan oldu. Tuhaf bir durumdaydım. Bir yandan pis saldırılara uğruyor, bir yandan alkışa boğuluyordum. Çıldırma işten değildi! Ama bir ses şöyle deyip duruyordu kulağıma: «Sövüyorlarsa sana, korkma, iyidir. Sevilmek daha tehlikeli. Seni sevseler de, nefret de etseler senden, aklını başında tutacaksın. Eğer severlerse sorumluluğun da artıyor demektir. Yaşlı kadının dediklerini unutma: «Kendindeki ve başkalarındaki gerçeği ara,» demişti. Ben de onu aramaya devam ettim.

Altaylarda traktör sürücüleriyle aşk ve siyaset üzerine konuştum. Volga'da balıkçılarla Stalin'i, uzak-doğu'da kaplan avcılarıyla savaşları önlemenin en iyi yolunu tartıştım. Kamçatka'da pavurya avcılarıyla mutluluk, Gürcistan'da üzüm yetiştirenlerle şiiir üzerinde tartıştım. Tabii, daha çok, dinliyordum. Konuşmak istiyorsan, dinlemesini öğreneceksin, çaresiz.

Ben bu gezilerdeyken uzak Moskova'da gazeteler beni halktan kopmakla suçluyorlardı.

Bir gün tayga'da uzun bir süre dolaşıp durduktan sonra Amur nehri üzerinde Komsomolsk şehrine geldim. Doğru oranın Komsomol sekreterini görmeye gittim. Adımı duyunca ağzı hayretten bir karış açık kaldı. «Siz o olamazsınız!» dedi. O sırada okuduğu bir Moskova gazetesini gösterdi bana. Gazete benim için, «entellektüel bıçkınların patronu,» «düşük zevkli kadınların sevgilisi» gibi şeyler söylüyordu. «Valla kadınları bilmem ama,» dedi Komsomolsk Komsomolunun sekreteri, yüzümdeki sivrisinek ısırıklarına bakıp, «görüyorum ki sivrisinekler seviyor sizi.»

Halktan kim kopmuş kim kopmamış, öyle yüksekten karar verenlerin bir kısmı kendileri kimbilir ne zamandır halktan kopmuş kişilerdir. Genç yazarlarla konuşan böyle birisi, «Niçin gidip Sibiryalarda, Kamçatkalarda sürtecekmisiniz?» diyormuş. «Devlete bir dolu masraf kapısı. Binin bir tramvaya, verin on beş kopeği, Moskova dışında gidecek fabrika mı yok?»

Genç bir yazar mahzun mahzun bakmış da adamın yüzüne, anlatıyorlar, «Tramvay biletlerinin on

beş kopek olduğu onbeş yıl evveldi, sevgili yoldaş,» demiş. «Şimdi otuz kopek oldu.»

Bazı yazarlar için dünya, kendi evlerinden ibarettir. Oysa ben bütün dünya benim evim olsun istiyordum. Onun için yurdumun her bir köşesini gezip görmek istiyordum. Ve onun için, yurt sınırlarının ötesi de çekiyordu beni.

Bir gün şöyle yazdım:

**Sınırlar yolumu kesiyor.
Tuhaf değil mi
Buenos Aires'i ya da
New York'u görmemiş olmak?
Londra'da dilediğim kadar gezip
Tozlamak istiyorum.
Herkesle konuşmak istiyorum,
Kırık dökük de olsa dilim.
Ve ben tıpkı bir çocuk gibi,
Bir Paris sabahı otobüste
Ayakta yolculuk etmek istiyorum.**

Eleştirmenler yine rahat bırakmadılar beni. İlk Marksist ideolojimi son bir biçime sokmalıyım! İyi ama nedir o Marksizmin «son biçimi»? «Son bir biçime sokulmuş» bir ideoloji Marksist olmaz ki! Gerçek Marksizm durmadan yeni biçimlere sokmaktadır kendini.

Ama artık böyle biçime girmiş insanların sözleri boşunaydı. Yurt dışına çıktım. İlk gittiğim ülkeler Bulgaristan ve Romanya oldu.

Bir Bulgar köyünde üzeri işlemeli mendiller asılı bir iple otobüsümüzün yolu kesildi. Köyde bugün varmış, bizi de çağırdılar. Gelinle güveyin mutluluğuna içtik. Ben de cebimden bir votka şişesi çıkardım, dolaştırdım ordakilere. Beraber gezdiği-

miz turistlerden biri dehşet içinde kulağıma fısıldadı: «Ne yapıyorsunuz, Yevgeni Aleksandroviç?» dedi. O ara ne dediğini pek anlamadım adamın ama, geceleyin odama geldi ve bana bir Sovyet insanına yakışmıyacak tarzda davrandığını söyledi. Bundan böyle bütün Bulgarlar, Sovyetler Birliğinde herkesin cebinde votka gezdirdiğini sanabilirmiş! Turist arkadaşımın ideolojisi son bir biçime sokulmuştu.

Böyle kötürüm kafalar Stalin devrinin bize bıraktığı en acıklı miraslardan biridir.

Stalin zamanında yalnız diplomatlar ve resmî heyetler yurt dışına çıkabilirlerdi. Çoğumuzun gözünde dış dünya esrarla kaplı bir alem. Onun için de ya bir cennet, ya da adım başında korkunç tehlikelerin kaynaştığı bir yer gibi görünürdü. Kardeş Bulgaristan bile bizim turist arkadaşına öyle görünüyormuş işte!

Oysa şimdi sis dağılır gibiydi. On binlerce yabancı turist yurdumuzu görmeye gelirken bizden de on binlercesi yurt dışına çıkıyordu. Her ülkeden, her renkte binlerce genci bir araya getirip sokaklarda kaynaştıran Moskova Gençlik Şenliği benim için çok önemli bir dönüm noktası oldu. Geleceğin bir taslağıydı, bir yerde. Eluard'ın «Bireyin ufkundan, insanlığın ufkuna» sözü sık sık içimde yankılar buluyordu. Bana öyle geliyordu ki, kendi yurdumuzdaki iyi insanları bir araya getirmeye savaşmakla yetinmemeliydik biz. Bütün yeryüzünün iyi insanların bir araya getirmeye savaşmalıydık. Şiirimin amaçlarından biri oldu bu da.

Nasıl evvelce yurdum üzerinde bir sorumluluk duygusu taşıyor idiysem, şimdi de bütün dünyaya karşı sorumlu görüyordum kendimi. Gittiğim yerlerde aradığım şey, güzel manzaralar ya da tarihî ka-

lıntılar değil, nerde olursa olsun yalana, keyfi davranışa, insanın insanı sömürmesine karşı yürekten savaş vermeye hazır insanlar oldu. Nereye gittiysem buldum böylelerini.

Gana, Liberya ya da Togoland'da kıvırcık saçlı, kara derili öğrencilerle geleceğin özgür Afrikasını konuştuk, içi serin süt dolu yarım hindistancevizi kabuklarını tokuşturup Afrika'nın geleceğine içtik. Bir gün Paris'te bir duvara «Cezayir'de Barış» yazan genç işçiler gördüm. Hemen onlardan bir parça tebeşir aldım, nida işaretini de ben ekledim. New York'ta bir alanda polisin biri miting yapanları dağıtmıştı. Onu maytaba alan genç kızlarla çocuklara ben de katıldım. Dağılmayız da dağılmayız diyorlardı, ellerindeki Amerikan bayraklarını sallıyarak. Amerikan bayrağını öyle iyi ellerde görmek hoşuma gitti. Küba'da sakallı adamlarla en sevdiğim şarkıyı, **Enternasyonal'i** söyledim. Londra'da tek taraflı nükleer silahsızlanma isteyenlerle birlikte yürüdüm.

Finlandiya'da azgın serseriler Gençlik Şenliğini dağıtmaya çalışırken «Domuz Burunlu Faşist» şiirimi yazdım. Şiiri hemen Finceye çevirdiler, delegeler arasında dolaştırdılar ve faşistlere karşı kullandılar. Komsomol yetkililerinden biri bana şöyle dedi o zaman: «Bugüne kadar sizin hakkınızda iyi şeyler düşünmediğim için beni bağışlayın. Başkalarını bilmem ama ben sizin böyle bir şiir yazacağınızı hiç ummuyordum... Niçin hep uluslararası konulara değinmiyorsunuz? Burjuva ideolojisi hakkındaki kısım ne kadar iyiydi!..»

Kendi yurdumda gördüğüm yanlışlar üzerinde açık açık konuşmazsam, dışardaki yanlışlar üzerinde konuşmaya hakkım olamayacağını bu zavallı hiç

düşünmemiştir. Kendimde öyle bir hak görsem ben kendimden utanırdım. Mesela o yetkili benim «Babi Yar»* şiirimi beğenmemiştir. Oysa «Babi Yar» ı yazmadan «Domuz Burunlu Faşizm» i yazamazdım. İkisi de gelecek uğrunda savaşın aynı ileri cephe hattında yazılmışlardır çünkü.

Ne zamandır Yahudi - düşmanlığı üzerine bir şiir yazsam diyordum. Gerekli şiirsel biçimi, ancak, Kiev'e gidip Babi Yar'ı kendi gözlerimle gördükten sonra bulabildim. Moskova'ya döndükten sonra iki saat içinde yazdım bitirdim şiiri. O akşam Politeknikte Küba hakkında bir konuşma yaptım. Ondan sonra tuttum «Babi Yar» ı okudum. İlk okuyuşumdu. Her zaman ezbere okurum ben şiirlerimi ama o gün öyle heyecanlıydım ki, metni önümde tuttum. Şiir bitince salonda çıt çıkmadı. Gözlerimi kaldırıp bakmaya korkarak kağıdı elimde büke büke durdum orda. Baktığım zaman, bütün dinleyiciler ayakta ydı. Birden alkış koptu. Ve on dakika sürdü. Bir çokları sahneye çıkıp yanıma geldiler, kucakladılar beni. Gözlerim yaşarmıştı. Bastonuna dayana dayana yürüyen ak saçlı bir adam geldi yanıma.

«1905'ten beri Parti üyesiyim,» dedi. «Parti üyeliğine ben aday göstereyim sizi, ister misiniz?»

Bir gün önce, «Ben de Komünist Sayılırım» şiirim bir eleştirisini okumuştum. Yazar, Parti, üyeliğim onun bulunduğu bir yerde sözkonusu olursa karşı oy vereceğini yazıyordu. Yazının başlığı «Ben Karşıyım» idi.

---

* Babi Yar, Kiev dışında, Nazilerin Yahudileri topluca öldürdükleri bir yerin adıdır. Bu şiir Sovyetler Birliğinde Yahudi-düşmanlığı olduğunu ima ediyor diye saldırıya uğramıştı.

«Küba hakkında söylediklerinizle Babi Yar üzerine söyledikleriniz aynı şeyler,» dedi yaşlı adam. «İkisi de Devrimdir. Biz yaptık o Devrimi. Sonradan yozlaştırıldı ama yine de yaşıyor. Ben on beş yıl bir toplama kampında kaldım. Biz bolşeviklerin çalışmalarının devam ettiğini gördükçe öyle seviniyorum ki, bilseniz!»

Öyle dokunsan ağlıyacak adamlardan değilim ama, bu sözler üzerine tutamadım kendimi, başladım hüngür hüngür ağlamaya.

Şiirimi **Edebiyat Gazetesi**'ne götürdüm. Orda çalışan bir dostum vardı, ilkin ona okudum. Hemen yandaki odaya koştu, arkadaşlarını getirdi, şiiri bana bir daha okuttu. «Bana bir kopyasını verir misin?» dedi. «Çok isterdim.» Öbürleri de istediler.

«Ne demek, kopyası?» dedim. «Yayınlayasınız diye getirdim ben bunu size.»

Birbirlerine bakıp sustular. İşte bu hiç akıllarına gelmemişti. Derken editörlerden biri homurdandı. «Yine Stalin işte, iliklerimize işlemiş!» dedi ve «Baskıya» diye yazdı şiirin üstüne.

Arkadaşım, «Dur gitme daha,» dedi. «Yazı işleri müdürü görmedi şiiri, bazı meseleler çıkabilir.»

İki saat telaş içerisinde bekledim. Öbür kısımlarda çalışanlar arada bir yanıma uğruyor, belli belirsiz bir sesle, ağızlarının içinde geveleyerek iyi sözler söylüyorlardı. Daktilo kızlar bana çikolata getirdiler. Bir ara bir yaşlı mürettip girdi içeri. «Yevtuçenko siz misiniz? Ver elini sıkayım, oğlum. Hazırhıyorum şiiri, tamamdır.» Eli işçi gömleğinin cebine daldı, bir ufak votka şişesi ve bir hıyar turşusu çıkardı. «Dizgiciler yolladılar bunu sana... Sen hiç merak etme... Şerefe... Biliyor musun, ben gençken bir işçi tugayında çalıştım.» (İşçi tu-

gayları 1905 Devriminde kurulan gönüllü tugaylardı). «Bir yerde bir kırım başladı mı biz hemen Yahudilerin yardımına koşardık. Namuslu adam Yahudi-düşmanı olamaz...»

Adam konuştu da konuştu. O konuştuğca ben ferahladım.

Sonunda yazı işleri müdürünün yanına çağırdılar beni. Orta yaşlı bir adamdı. Kabarık kaşlarının altında gözleri çarıklı erkanı harp gözleriydi. Çok şey görmüş, anlayışlı gözler.

«Çok iyi bir şiir,» dedi, ağır ağır, beni tartarak.

Tecrübemle bilirim, bir yayıncı bu kelimelerle söze başladı mı anla ki şiir hapı yutmuştur.

«Söylediği şeyler doğru,» diye devam etti o, yine öyle ağır ağır. Tamam dedim içimden, basmıyorlar. Anlaşıldı.

«Şiiri basıyoruz,» dedi yazı işleri müdürü.

Gözlerindeki kurnazlık birden silindi, katı katı bakmaya başladı.

«Ben bir komünistim, anlıyor musun?» dedi. «Şiirinizi yayınlamamazlık edemem. Tabii, herşey olabilir. Umarım hazırsınızdır herşeye.»

«Hazırım,» dedim.

«Gazete çıkana kadar bekleyecek misiniz?» dedi.

«Bekleyeceğim,» dedim. Müdür yardımcısının yanına gittim. Gazete genellikle saat yedide baskıya hazır olurdu. İşleri biten işçiler yerlerinden ayrılmadılar. Saat yediyi çaldı. Yazı işleri müdürü baskı için daha emri imzalamamıştı. Saat sekizi çaldı. Yazı işleri müdürü daşa'sından karısıyla kızını getirtmek için arabasını yolladı. Saat dokuzu çaldı. Dizgicilerin ustabaşısı genç, güzel bir kız girdi odaya, hiçbir şey söylemeden sayfa provalarını

önüme koydu. Dizgi hazırды. Yalnız şiire ayrılan yer boş bırakılmıştı. Saat onu çaldı. Yaşlı mürettip ufak bir şişe votka daha getirdi. İçtik bitirdik he-men. Saat on biri çaldı. Yazı İşleri müdürünün ka-rısı geldi. Saat on bir buçukta yazı işleri müdürü beni çağırды.

«Ben de geliyorum sizinle,» dedi ustabaşı kız, telaşla. «Birşey olursa, çok geç oldu, değiştire-meyiz derim... Sonra aşağıda çocukların karşısına ne yüzle çıkarım ben?»

Girdik içeri. Yazı işleri müdürüyle karısı pal-tolarını giymişler, çıkmaya hazırlanıyorlardı. Pro-valara bakıyorlardı o sırada. Benim bitkin halimi görünce gülümsediler.

Genç kız provaların imzalanmış olduğunu gör-dü, kaptığı gibi onları dışarı fırladı.

«Karıma bir sorayım dedim,» dedi yazı işleri müdürü. «Onu her zaman güvenim vardır. Gördü-ğünüz gibi, onaylıyor... Gidip şiirinizi baskıdan çı-karken görün isterseniz.»

Mürettiphâneye indim. Dizgiciler gelip elimi sıktılar. Ustabaşı bir işaret çaktı, baskı makinesi dönmeye başladı. Birden bir gümbürtü, makine dur-du. Sinirlerim öyle gerilmişti ki, o anda taş kes-tim. Yaşlı mürettip omuzuma vurdu, «Meraklanma,» dedi, «birşey yok. Bir dakika daha sabret.»

Makine yeniden işlemeye başladı, birkaç gazete düştü ayaklarımın dibine.

Ustabaşı kolumun altına bir demet gazete so-kuşturarak, «Kaybetmeyin bunları sakın!» dedi. «Yarımdan itibaren koleksiyonculara düşecek.» Hep kucaklaştık. Sanki şiiri hep birden yazmıştık, bana öyle geliyordu. Arkadaşımla birlikte benim külüs-tür otomobile bindik. Nerden gelmişse, koltuğun üs-

tünde bir şişe Beaujolais şarabı duruyordu. Arkadaşım hemen gerisin geri odasına çıktı, bir makas getirdi, makasla şişenin mantarını çıkardık, hemen orda arabanın içinde içtik bitirdik şarabı ve eve yollandık. Saat sabahın biriydi.

Ertesi sabah **Edebiyat Gazetesi** gazetecilerde bir kaç saat içinde tükendi. İkindiye kalmadı, hiç tanımadığım kimselerden kutlama telgrafları alıyordum. Ama bu işe sevinmeyenler de vardı. Dört gün sonra **Edebiyat ve Hayat** dergisi Aleksey Markov'un bana cevap veren bir şiirini bastı. «İçinden çıktığı halkı unutan bir bastıbacak» diyordu benim için. İki gün sonra da, yine aynı dergide yayınlanan uzun bir yazıda, millî nefret duygularını azdırıp Lenin'in uluslararası siyasetini yıkmaya çalışmakla suçlandırıldım.

Bundan daha garip, daha akıl almaz bir suçlama olamazdı. Ne var ki yazarın şoven milliyetçiliği öyle de pervasızdı ki, her yerde öfke uyandırdı. Yurdun dört köşesinden bana mektup yağıyordu. Bir sabah, aşağı yukarı bir seksen beş boyunda, şapkalarında «**Spor Kolu**» yazılı iki genç geldi kapıma. Enstitünün Komsomol örgütünce gönderilmişler, beni koruyacaklarmış. «Kimden koruyacaksınız?» diye sordum, hayretle. Birden sıkıldılar. Şiirim gerçi kamuoyunda çok iyi karşılanmış ama, henüz komünizme varmamışız, tek tük ortada dolaşan piçkuruları oluyormuş. Birkaç gün peşimden ayrılmadılar. Şiirle pek araları olmadığını kendilerinden öğrendim. Başka niteliklerinden ötürü seçmişler onları. Biri boksördü. Öbürü, pankreas dedikleri türün güreşçisi. Gülünmeyecek şey miydi yani? Ama çok duygulandım.

Aslında hiç de tehlikede değildim. «Babi Yar»

için bana yazılan yirmi bin mektuptan yalnız otuz ya da kırkında bana çatar bir dil kullanılıyordu, onlar da, açıkça, el yazısı tanınmasın diye özel bir dikkatle yazılmışlardı. Bizde asıl tehlikede olanlar namussuzlardır. Ben değil, Markov kendini kollamak zorundaydı. Halk önüne çıkacağı programları geri bırakmak zorunda kaldı. Toplantılarını hazırlayanlar, başına bir hal gelebileceğini usulü dairesinde çitlatmışlar ona.

Batı basını «Babi Yar» a yapılan saldırıları abarttı, büyüttü çok. Sovyetler Birliğinde sözde Yahudi-düşmanlığı olduğunun ispatını gördüler onda. Bazı gazeteler de şiirimin anlamını kendi çıkarlarına uydurmak için namussuzca çarpıttılar. Bana gelince, uğradığım o iki şovence saldırı, o güç anında beni destekleyen geniş kamuoyunun -işçiler, kolektif çiftçiler, aydınlar ve öğrencilerin- tepkisinden çok daha az önemliydi benim için. Küba'ya hareket etmezden önce Mayakovski Alanında halka şiirimi okudum. O gün beni on bin kişi yolcu etti. Ne muazzam bir uğurlamaydı! Halkın desteğini her zaman herşeyin üstünde tutacağım.

«Stalin'in Varisleri» adlı şiirimi yazıp halk önünde okumaya başladıktan sonra, birileri bu şiirin Sovyet-düşmanı olduğu söylentisini yaydılar. Takkenin kendi kafalarına şıppadak uyduğunu görenler, başkaları onu görmesin istiyorlardı. Yayıncılar şiiri yayınlamaya cesaret edemediler. Ama kimse de şiiri okumayı yasaklamaya cesaret edemedi. Çünkü dinleyiciler bağıra çağıra istiyorlardı okunmasını. Şiir bir yıl yayınlanmadan kaldı, ben sızlanmadım. Öyle olacağını önceden biliyordum çünkü.

Şiiri Kruşçov'a yolladım. Pravda'da çıktı. Dog-

macıların gücü gitgide birşeye yetmez oluyordu. Soljenitsin'in dikkate değer romanı **Ivan Denisoviç'in Hayatında Bir Gün** de doğrudan doğruya Kruşçov'un yardımıyla yayınlanınca, bunların çoğunun kulağına kar suyu kaçtı.

Dogmacılar toplumumuzda demokratlaşma sürecini durdurmak için ellerine geçen her bir fırsatı kullanmışlardır, hâlâ da kullanıyorlar, ve de kullanacaklardır. Bu apaçık ortada olan bir gerçek.

Ben de apaçık görüyorum bu gerçeği.

Şunu da biliyorum ki, dogmacılar kendi yerlerini alacak yeni bir genç takım da yetiştirmişlerdir. Bu genç adamlar içerde karşılaştığımız en büyük tehlikedir belki. Yine de, ne olursa olsun, gençliğin ilerici kesimiyle kıyaslandığında azınlıkta kalıyorlar. Başarının onlardan yana olacağını hiç sanmıyorum.

Millî ekonomide ve dış ilişkilerimizde bir çok güçlüklerle karşı karşıya olduğumuzu biliyorum. Sanatımızın gelişmesinde de karışık bazı noktalar var.

Gözlerim açık bütün bunlara da.

Yine de, Stalin'in ölümünden bu yana ülkemizde yer alan devasa değişiklikleri görmemek için insanın gözü kör olmalı. 1953'ten bu yana olagelen şey bir manevi devrimdir ve bu devrim bizden büyük bir sabır ve dikkat bekliyor. Geçmişimizden alıp geleceğe götüreceğimiz şeylerle, büsbütün geride bırakacağımız şeylerin neler olduğunu kendi kendimize kesinlikle söylemeliyiz.

Bazen geçmiş hakkında çok fazla konuştuğumuzu söylüyorlar bize. Öyle de olsa, bizim için geçmiş hakkında konuşmak, gelecek hakkında konuşmak demektir.

Çok yanlısımız oldu. Fakat sosyalizmin ülküle-

rini uygulamaya çaba gösterenler de ilk biz olduk. Belki de biz o hataları, bizim yolumuzdan gelecek ülkeler ayınlarını tekrarlamasınlar diye işledik.

Pariste bir kahvede, devrimci dedelerine pek de layık olmayan bir genç şöyle dedi: bir gün bana:

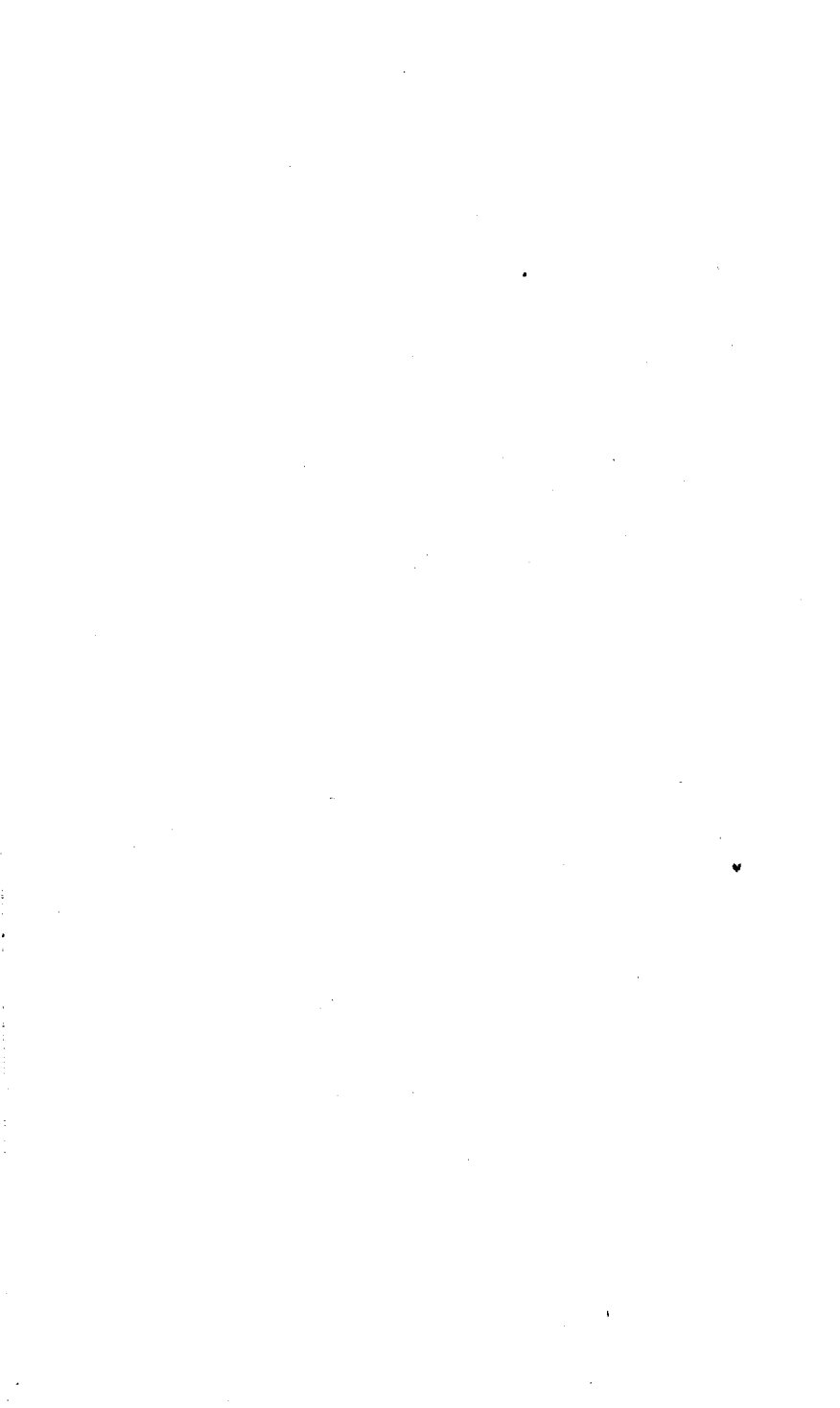
«Ben de aslında sosyalizmden yanayım. Ama siz önce Moskova'da Lafayette Mağazası gibi bir yer kurun, ondan sonra. Belki o zaman sosyalizm için savaşmayı düşünürüm ben de...»

Utandım valla o erken ihtiyarlanmış gencin yerinde olmaktan!

Armut pişsin de ağzına düşsün diyor o açıcısı. Biz hiç değilse geleceği kendi ellerimizle kuruyorduk. Gelecek için nelerden fedakarlık etmedik! Acı çektik, yanlışlar yaptık... Ama hep, geleceği biz kendimiz kuruyorduk.

Halkımın gelecek uğrunda verdiği kahramanca savaşta yer aldığım, ona seyirci kalmadığım için kıvanç duyuyorum.

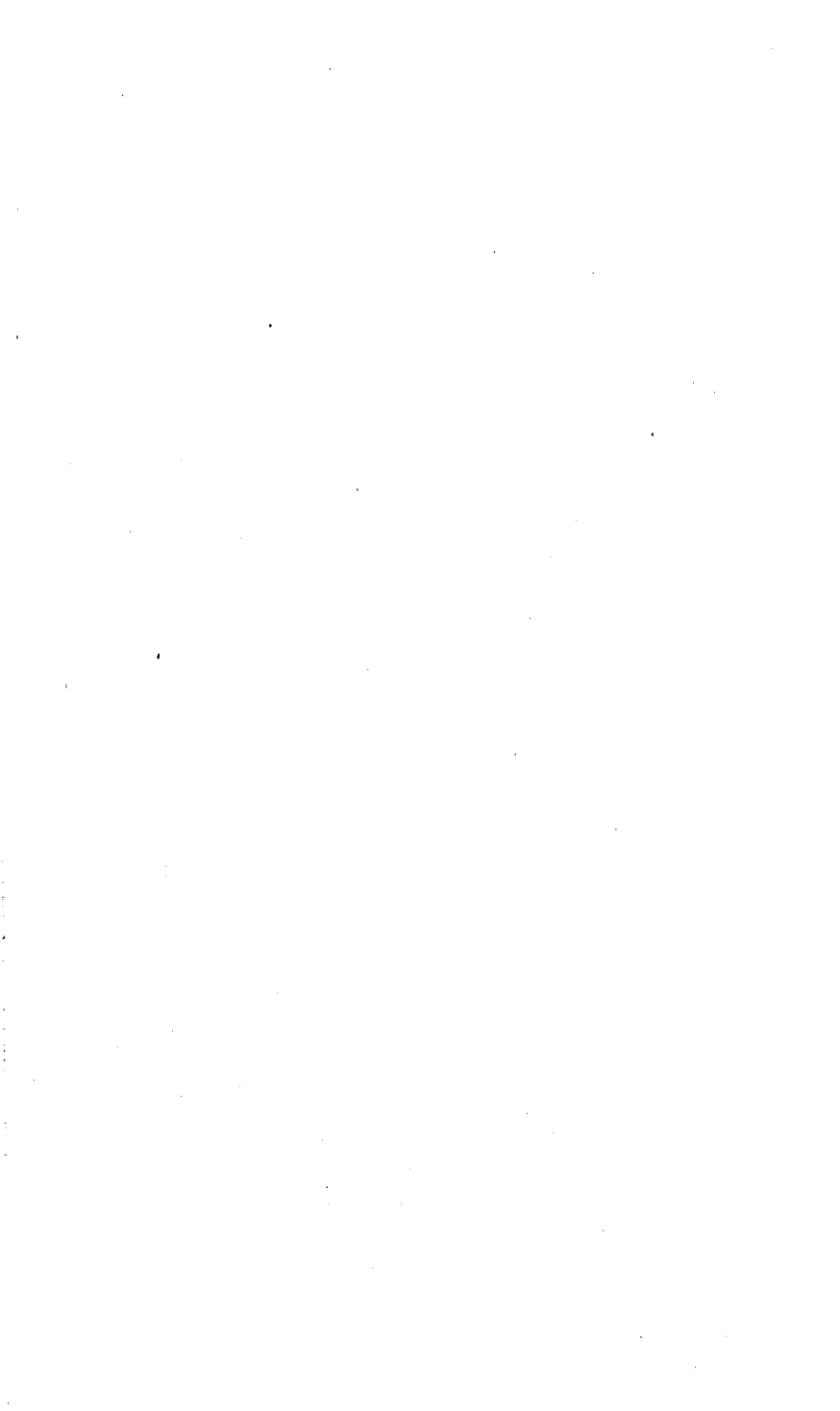
Halkım için olduğu kadar kendim için de yolun açık olduğuna, çok şeylerin ilerde gerçekleşeceğine inanmak dileğimdir.

KİTAPTA
ADI GEÇEN
ŞİİRLER

(Uğrak Kitabevi'nin yayınladığı BABİ YAR adlı
kitaptan alınmıştır. Türkçesi Ülkü Tamer'indir)

ZİMA KAVŞAĞI'NDAN

Yaşlandıkça daha namuslu oluyoruz,
bu da bir şey.

Bildiğim bir dilmiş gibi neler anlatmıyor bana
geçirdiğimiz bu açık seçik değişmeler.

Eskiden gördüğümüz gibi görmüyorsam
şimdi başka bir gözle görüyorsam sizi,

şimdi gördüklerim yeniyse eğer,
bunları kendimi yoklayarak buldum.

Anhyorum, yirmi yılın

toyca geçmiş biraz; gözden geçirirsem:

söylemişim söylememem gerekenleri,

söylemem gerekenleri söylememişim.

Geriye bakışlarla geçti yıllarım,

bazı özel duygularla, düşünceler, isteklerle;

yaşamamın düzgün dönemeçlerinde

çeşitli davranışlar; ama bitmiş bir şey yok.

Yine de yeni yollar açar bunlar insana,

yeni bir güç kazandırır, sizin ilk defa

toz kaldırarak çıplak ayaklarla yürüdüğünüz

o toprağa basmak.

İşte ben de buna güveniyorum zaten,

beni beklerken doğduğum şehir

Baykal Gölü'nün kıyısında.

Çamları yeniden görmek isteği,

zamanın, geçmişin dilsiz tanıklarımı,

bir köylü ayaklanmasından sonra buraya sürülen

büyük dedemin ve başkalarının tanıklarımı.

Buraya gelmiş nice uzak yerlerden

çamurdan, yağmurdan geçerek
karlarıyla, küçük çocuklarıyla
Ukrayna'lı köylüler, Zitomir'den.
Örümcek ağları varmış ağaçlarda.
Dolaşarak cesaret bulmuşlar unutmak için
canlarından çok sevdikleri şeyleri.
Huzursuz gözlerle bakarmış nöbetçiler
damarlarla dolu ellere, ve çavuş ateş ışığında
oturup iskambil oynarmış; koz: maça.
Bütün gece boyunca büyük dedem
köylü ellerinde tuttuğu bir kor parçasıyla
piposunu yakar, oturur düşünürmüş.
Ne düşünürmüş?

Yabancı bir yerde
kimbilir nasıl karşılanacaklar,
gülür yüzle mi, dayakla mı; Tanrı bilir.
Palavra masallara inanmazmış, orada
basit insanların beyler gibi yaşadıklarına
(İnsanlar ne zaman beyler gibi yaşamış ki?)
acılar, üzüntüye de inanmazmış;
nerede toprak varsa saban sürmek de,
tohum atmak da aynıdır orada.
Zaman neler getirecek, görürsün tutsak. İleri.
Daha millerce yolun var yürünecek.
Ya nerelerde kaldı Ukrayna, Ukrayna ana?
Hani nerelerde
safakta şarkısını söyleyen bülbül,
çevresinde el değmemiş bir orman,
kimse varamaz ona artık
ne yayan, ne atla,
ne yayan, ne atla,
ne de kanatla,
ne de kanatla.
Sanırım o gönülsüz göçmenler, o köylüler

bu el memleketini kader diye kabullenip
 kendilerini mutsuzluğa bırakmışlar;
 Üvey ana ne kadar iyi olursa olsun
 hiç öz ana gibi olur mu insana?
 Parmaklarıyla toprağını ufalamışlar,
 suyunu içmişler, çocuklarına da içirmişler,
 soru sormuşlar, anlamışlar, sahip çıkmışlar,
 vatan belleyip kanla bağlanmışlar ona.
 O acı hayata koşulmuşlar yeniden,
 yoksulluğun boyunduruğuna.
 Kim suçlayabilir ki
 duvara çakılan paslı çiviye;
 onu çakan bir baltanın demiridir.
 Çeşitli zorluklarla karşılaşmışlar,
 çabalamışlar yaşamak için,
 ne kadar bükmüşlerse çalışan bellerini,
 boşuna,
 ekmeği yememiş onlar, ekmek onları yemiş.
 Ekmişler, biçmişler, kaldırmışlar
 tarlalarda, evlerde, ahırlarda.
 Bir yerde ekmek varsa orada gerçek vardır,
 sen ekmeği yarat da bak
 gerçek nasıl kendini yaratır.
 Derin düşünceler.
 Büyük dedem ömrü boyunca aç kalmış.
 Harmanların sonu gelmez verimsizliği.
 Gerçek buymuş işte, büyük dedem
 düşlediği gerçeği yaşayamamış.

STALIN'İN MİRASÇILARI

Mermer sessizdi.

Sessizce parıldıyordu otlar.

Nöbetçiler sessizdi,

birer heykele çevirmişti onları rüzgar.

İncecik tüten duman

tabutun üstünde salmıyordu

Ölüyü geçirirlerken anıtın kapısından

sütunlardan akıyordu solukları.

Ağır ağır taşıdılar tabutu

süngüler arasından.

Ölü de sessizdi —

ölü de, o da!

sessizdi, ölüydü.

Kaskatı sıkılmıştı

mumyalanmış yumruklarını,

ölü diye yutturuyordu kendini,

ama herkesi gözetliyordu

tabutun içinden.

Kimler taşıyor kendini,

unutmak istemiyordu:

Ryazan'lı, Kursk'lu gencecik erleri

unutmak istemiyordu,

bir yolunu bulup kalkacaktı çünkü,

mezarından kalkmayı aklına koymuştu çünkü,

o toy delikanlıları

kalkıp kandıracaktı.

Birşeyler kuruyordu.

Dinlenmek için uykuya dalmıştı sadece.

Çoğaltın nöbetçileri,

çoğaltın,

daha çok, daha çok nöbetçi dikin
o tabutun başına,

Stalin dirilir belki,

ve belki Stalin'le

Stalin'le birlikte geçmiş dirilir.

Kutlu, yüce geçmişimizi söylemiyorum,

Turksib'i söylemiyorum,

Magnitogorsk'u söylemiyorum,

Berlin'e çekilen bayrağımızı.

İyilerin bir yana itildiği günleri,

haksız suçlamaları,

suçsuzların yakalanışını söylüyorum ben.

Güzel tohumlar ekmiştik oysa.

Maden eritmiştik,

sıralanıp yürümüştük

onurumuzla.

Ama Stalin korktu bizden.

Uzak görüşlü değildi.

Siyaset dolapları çevirmekte ustaydı

ve kendine bir sürü mirasçı bıraktı

yeryüzünde.

Mutlaka bir telefon vardır

tabutunda şimdi,

şimdi Stalin

buyruklar vermektedir

Enver Hoca'ya.

Başka kime uzanabilir

o tabuta bağlanmış telefon telleri!

Hayır,

Stalin boyun eğmedi daha.

Aklınca ölümü kandıracak.

Bu anıtın içinden çıkardık onu,

taşıdık;

ama Stalin'in içinden nasıl çıkarıp

nasıl taşıyacağız

mirasçılarını!

Mirasçıların bazıları gül buduyorlar

bahçelerinde,

dinleniyorlar,

sıranın

kendilerine geleceğini sanıyorlar yine;

bazıları da

küfürler savuruyorlar Stalin'e kürsülerde.

ama geceleri

iç çekerek anıyorlar eski günleri.

Parti her şeyle ilgileneyim ister.

«Sen kendi işine bak,» diyen olursa bana,

uyuşuk olmak istemiyorum derim,

bu da benim işimdir.

Stalin'in mirasçıları

soluk aldıkça dünyada,

tabutunda Stalin

pusuya yatmış,

dirilmektedir.

BABI YAR

Hiç anıt yok Babi Yar'da.
Tek mezar taşı o dik yamaç.
Korkuyorum.

Yahudiler kadar yaşıyım şimdi.
Şimdi bir Yahudi gibi görüyorum kendimi.
Şimdi Eski Mısır'da dolaşıyorum.
Çarmıha geriliyorum şimdi, ölüyorum,
çivilerin bile izi var üstümde şimdi.
Dreyfus geliyor aklıma. Ben oyum.
Kof adamlar suçluyor, yargılıyor beni.
Parmaklıklar ardındayım ansızın,
kısıtılmışım, tutulmuşum, sövmüşler bana;
Brüksel dantelinden elbiseler giymiş hanımlar
bağırarak şemsiyelerini çarpıyor suratıma.
Belostok'da bir çocuğum şimdi,
yere yayılıyor damlayan kan,
öfkeyle saldırıyor meyhanenin
soğan ve votka kokan fedailerini,
Tekmelenmişim, elimden bir şey gelmiyor,
yalvarıyorum, dinlemiyorlar bile,
«Gebertin çığıtları, Rusya'yı kurtarın,» diye
haykırarak bir aktar dövüyor annemi.
Anna Frank olarak görüyorum kendimi,
nisan dalları kadar inceyim,
sevgiyle dolu içim;
boş sözler söylemeyin bana,
birbirimize bakalım istiyorum.
Gülecek, koklayacak ne var ki
yapraklardan, gökyüzünden başka.
Ama çok şey yaparız sen istersen,

usulca sarılırız birbirimize
karanlık bir odada.
Bir gelen mi var? Korkma.
Bu gelen, baharın sesi.
Gel bana, dudaklarını uzat bana.
Biri kapıyı zorluyor.
Yok yok, kırılan buzların sesi.

Yaban otları hışırdıyor Babi Yar'da.
Ağaçlar sert sert bakıyor, yargıçlar gibi.
Her şey sessizce çığlık atıyor.
Şapkamı çıkarıyorum,
alıyorum, gittikçe yaşlanmışım.
Burada gömülü bu binlerce insanın,
bu binlerce insanın ardından koparılmış
sessiz bir çığıktan başka neyim ki şimdi;
burada vurulmuş her ihtiyarım ben,
burada vurulmuş her çocuğum ben.
Ey Ruslar, vatandaşlarım, bilirim hepinizi.
Kötü eller kirletiyor temiz adınızı sizin.
Ülkem nasıl güzeldir, hep bilirim,
nasıl korkunçtur kendilerine, hiç titremeden,
«Rus Birliği» adını takan Yahudi düşmanları.
Hiç yerim unutamaz bütün bunları.
Çınlasın «Enternasyonal»
yeryüzündeki
son Yahudi düşmanı gömüldüğü zaman.
Kanımda Yahudi kanı yok,
ama öyleymişim gibi beni
hor görüyor, aşağılıyor Yahudi düşmanları.
Gerçek bir Rus'um bu yüzden.

Yevgeni Aleksandroviç Yevtuçenko, 1933 yılında Sibiry'a da doğdu. Öğrenimini Moskova'da yaptı.

Stalin öldüğü sırada 19 yaşında idi ve yayınlanmış bir eseriyle edebiyat dünyasına adını duyurmuştu. Stalin dönemini şiddetle eleştiren genç bir şair olarak kısa zamanda ün yaptı. Kitapları yüzbinlerce satılıyor, şiirlerini dinletmek üzere Moskova Stadi'nda 14 bin kişiyi bir araya getirebiliyordu. 1960'dan sonra Sovyetler Birliği dışında yaptığı bir çok gezilerle bütün dünyanın hayranlığını toplayarak uluslararası bir şöhet kazandı.